

TÜRKİYE SİVİL TOPLUM GELİŞİM ENDEKSİ

KÜNYE

TÜRKİYE SİVİL TOPLUM GELİŞİM ENDEKSİ ARAŞTIRMASI

Ekim 2023

Bu raporun yayın hakları Yaşama Dair Vakıf'a (YADA Vakfı) aittir. Raporun tamamı veya bir bölümü hiçbir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

HAZIRLAYANLAR

YAŞAMA DAİR VAKIF (YADA VAKFI)

Caferağa Mah. Albay Faik Sözdener Cad. İffet Gülhan İş Merkezi No:9 K:5 D:11
Kadıköy İstanbul www.yada.org.tr

ADHOC ARAŞTIRMA DANIŞMANLIK EĞİTİM LTD. ŞTİ.

Caferağa Mah. Moda Cad. No:5 Kadıköy İstanbul
www.adhoc.com.tr

ARAŞTIRMA KÜNYESİ

KATKIDA BULUNANLAR (A-Z)

Cansu Peker

Ceylan Özünel

Dilara Genç

Dr. Ulaş Tol

Emre Taşdemir

Rümeysa Çamdereli

Saygın Vedat Alkurt

TASARIM

Büşra Yurtseven

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
Yönetici Özeti	3
1. Alanı Rakamlarla Tanımlamak	7
Türkiye'nin Sivil Toplum Panoraması	7
2. Araştırma Yöntemi	17
MODÜL 1: STK ARAŞTIRMASI	17
A. Veri Havuzu Oluşturma Çalışmaları:	17
B. Örneklem Seçimi:	18
C. Telefon Anketleri Uygulama:	18
MODÜL 2: TOPLUMSAL ALGILAR ARAŞTIRMASI	19
MODÜL 3: UZMANLARLA GÖRÜŞMELER	20
MODÜL 1- Örneklem Karakteristiği ve Ağırlıklandırma	20
A. Örneklem Karakteristiği	20
B. Örneklem Ağırlıklandırma	24
3. Araştırma Bulguları	27
SİVİL TOPLUM FAALİYETLERİ	27
Sivil Toplum Faaliyetlerine Dair Toplumsal Algılar	30
SİVİL TOPLUMUN BEŞERÎ KAPASİTESİ: İNSAN KAYNAĞI, GÖNÜLLÜLÜK VE REFAH	33
Sivil Toplumda Yer Almaya ve Sivil Toplumla İlişkilenmeye Dair Toplumsal Algılar	36
İNSAN KAYNAĞI KAPASİTESİ ÖLÇEĞİ	38
ÇALIŞAN REFAHI VE ENDEKSİ	41
Sivil Toplumda Çalışmaya Dair Toplumsal Algılar	44
BİLGİ, BECERİ VE UZMANLIKLAR EKSENİNDE SİVİL TOPLUM	45
SİVİL TOPLUMUN FİNANSAL GÖRÜNÜMÜ	48
ÇÖZÜMLERİN İNŞASI: SİVİL ALANA PROJE MERCEĞİ	52
Sivil Toplumun Gelir Kaynaklarına Dair Toplumsal Algılar	55
SİVİL TOPLUM AĞLARI VE TEMAS	56
Ağ ve Platformlara Dair Toplumsal Algılar	59
İLETİŞİM STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ	60
Sivil Toplumun Toplum ile İlişkine Dair Toplumsal Algılar	62
Sivil Toplum İletişimine Dair Toplumsal Algılar	65
İLETİŞİM ENDEKSİ	68
SİVİL TOPLUMUN ETKİ DÜZEYİ	70
İZLENEBİLİR SİVİL TOPLUM: ŞEFFAFLIK / HESAP VERİLEBİLİRLİK	73

ŞEFFAFLIK ENDEKSİ	75
SİYASİ BASKILAR: SANSÜR – OTOSANSÜR	80
TOPLUMSAL ADALET VE EŞİTLİK ARAYIŞI	82
Sivil Topluma Yönelik Baskıya Dair Toplumsal Algılar	84
SİVİL ALANDA GELECEK TASVİRİ: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE DAYANIKLILIK ÖNGÖRÜLERİ	86
4 . SİVİL TOPLUM GELİŞİM ENDEKSİ	89
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	97
6. EKLER	109

ŞEKİLLER

Şekil 1. DERBİS Kayıtlarına Göre Derneklerin Alt Kategorileri	12
Şekil 2. DERBİS Kayıtlarına Göre Derneklerin Faaliyet Gösterdiği İller	12
Şekil 3. Örneklemin İl Dağılımı	22
Şekil 4. STK Faaliyetleri	27
Şekil 5. Toplumda Sivil Toplum Dendiğinde Akla Gelen Kavramlar	30
Şekil 6. Toplumda Sivil Toplum Dendiğinde Akla Gelen Olumsuz Kavramlar	30

GRAFİKLER

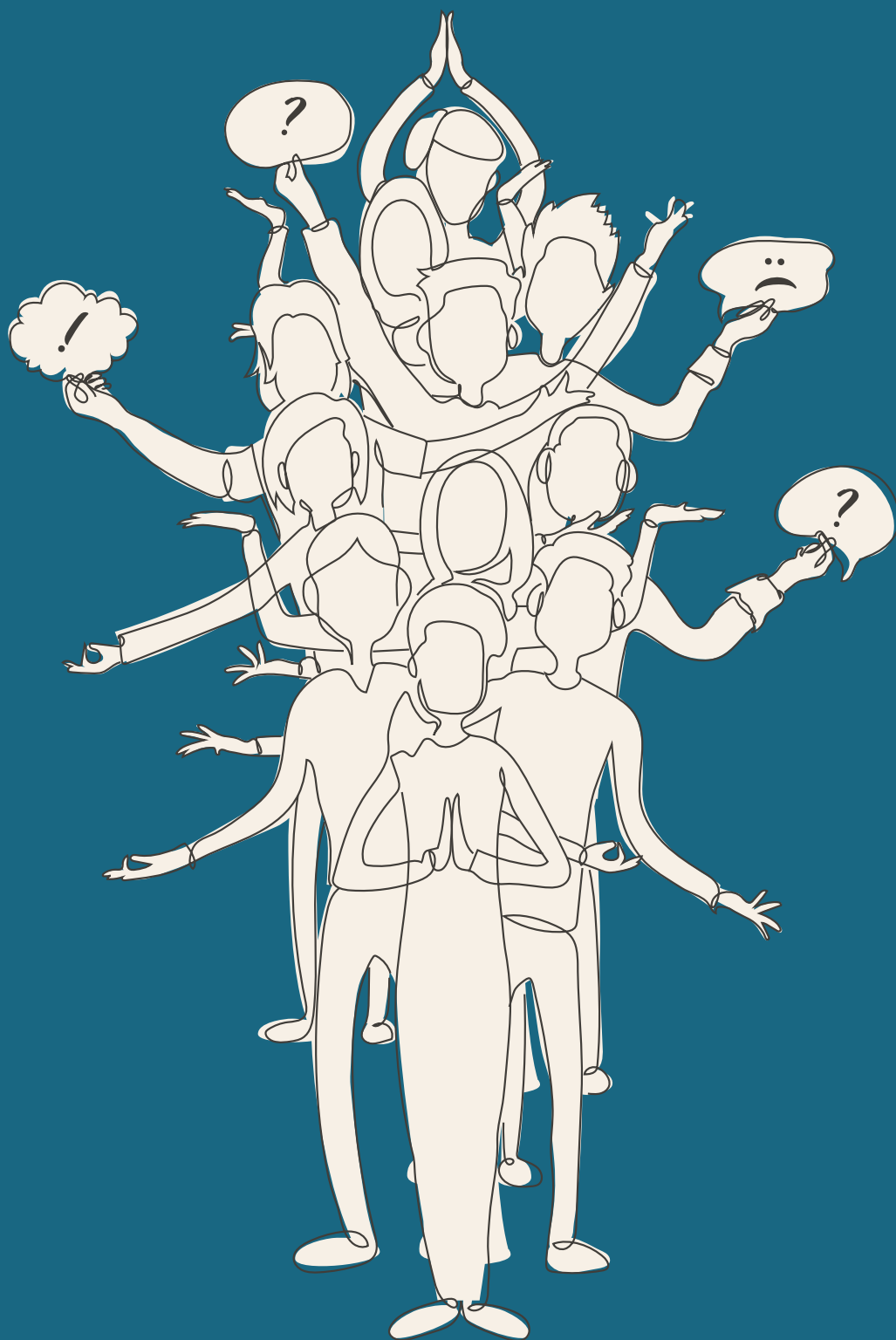
Grafik 1. Yıllara Göre Dernek Sayıları	8
Grafik 2. Bir Önceki Yıla Göre STK Sayısında Değişim	9
Grafik 3. Bir Dernek Başına Düşen Kişi Sayısı (Türkiye Popülasyonu / Dernek Sayısı)	9
Grafik 4. Statülerine Göre Dernek Sayısı	10
Grafik 5. DERBİS Dernekler Gelir Toplamı (TRY- USD)	13
Grafik 6. Yıllara Göre Dolar Cinsinde Bir Derneğe Düşen Ortalama Gelir	14
Grafik 7. Görüşülen STK Temsilcisinin Pozisyonu	21
Grafik 8. STK'ların Faaliyet Ölçekleri	22
Grafik 9. STK'larda Şube - Temsilcilik Oranı	23
Grafik 10. Derneklerin Faaliyet Sayıları	28
Grafik 11. STK Faaliyetleri - Kümeleme Analizi (Dendogram)	29
Grafik 12. Toplumun STK Çalışmaları Değerlendirmesi	31
Grafik 13. Toplumun STK'ların Gelişimi Değerlendirmesi	31
Grafik 14. Toplumun STK'larda Gönüllülük Değerlendirmesi	32
Grafik 15. Toplumun Geleceği Belirlemede STK'ların Etkisi Değerlendirmesi	32
Grafik 16. STK'larda Cinsiyet Dağılımı	34
Grafik 17. STK Üyelerinin Eğitim Durumu	34
Grafik 18. STK Üyelerinin Yaş Dağılımı	35
Grafik 19. Çoklu Mütekabiliyet Analizi (4 Değişken: Cinsiyet, Ölçek, Yaş, Eğitim)	35
Grafik 20. Toplumun STK'lar ile Bağlantısı	36
Grafik 21. Toplumun STK'larla İlişki Şekilleri	36
Grafik 22. İnsan Kaynağı Kapasitesi Kümeleri	39
Grafik 23. İnsan Kaynağı Kapasitesi - Öz Değerlendirme	40
Grafik 24. Çoklu Mütekabiliyet Analizi - 6 Değişken (Cinsiyet, Eğitim, İnsan Kaynağı Kapasitesi Ölçeği, Öz Değerlendirme, STK Ölçeği, Yaş)	40
Grafik 25. Çalışan Refahı Ölçeği	41
Grafik 26. Çalışan Refahı Maddeleri Kümeleme Analizi	42
Grafik 27. Kuruluş Politikaları Ölçeği	42
Grafik 28. Çalışan Refahı ve Endeksi Skorları (Yüzde)	43
Grafik 29. Toplumun STK'larda Çalışmayla İlgili Memnuniyet Beklentisi	44
Grafik 30. Kuruluşun Teknik Beceri ve Yeterlilik Kriterleri	45

Grafik 31. Teknik Beceri ve Yeterlilik Deęerlendirmesi	46
Grafik 32. STK'ların İnsan Kaynaęı Deęerlendirmesi	47
Grafik 33. STK'ların Gelir Kaynakları	48
Grafik 34. STK'ların Birincil Gelir Kaynakları	49
Grafik 35. STK'ların Finansal Kaynak eřitlilięi	49
Grafik 36. STK'ların Finansal Sürdürülebilirlik Öngörüler	50
Grafik 37. STK'ların Son 3 Yıllık Finansal Durum Deęerlendirmeleri	51
Grafik 38. STK'larda Proje/Faaliyetlerinin Planlanması ve Uygulanmasında Uzman/Nitelikli Kişilerin alışma Oranı	52
Grafik 39. STK'larda Son 1 Yıl İçinde Proje Eęitimi Alan alışan Olma Durumu	53
Grafik 40. STK'ların Hibe Başvuru ve Projelerin Kabul Oranı	53
Grafik 41. STK'ların Hibelere Başvurma ve Hibe Alma Oranları	54
Grafik 42. STK'ların Ofis Mülkiyet Durumu	54
Grafik 43. Toplumun STK'larda Gelir Kaynaęı Önem Deęerlendirmesi	55
Grafik 44. Toplumda STK'lara Baęışta Bulunmaya Devam Etme Durumu	55
Grafik 45. İş Birlikleri Sonucunda Ortak Proje/alışma ıkarma Düzeyi	56
Grafik 46. STK'ların Ağlara Üye Olma Durumları ve Ağların Etkinlięine Dair Deęerlendirmeleri	57
Grafik 47. STK'ların Ağ/Platform Üyelięi Etkinlięini Deęerlendirmesi	57
Grafik 48. Toplumun Platform ya da Ağları Duyma Düzeyleri	59
Grafik 49. STK'ların, Sivil Toplumun Toplumda Tanınırlık/Bilinirlik Düzeylerini Deęerlendirmeleri ile Kendi Kurumlarının Tanınırlık/Bilinirlik Düzeylerini Deęerlendirmeleri	60
Grafik 50. STK'ların Toplumun Sivil Topluma ve Kendi Kurumlarına Olan Güvenini Deęerlendirmeleri	61
Grafik 51. Toplumun STK alışmalarını Bilme Düzeyi	62
Grafik 52. Toplumun STK'lara Güven Düzeyi	62
Grafik 53. İnsanların Toplumun STK'lara Olan Güvenini Deęerlendirmesi	62
Grafik 54. STK'ların Kullandığı İletişim Kanalları	63
Grafik 55. STK'ların Kullandığı İletişim Kanalları Kümeleme Analizi	63
Grafik 56. STK'ların İletişim Kanallarını eřitlendirme Düzeyleri	64
Grafik 57. STK'ların Sosyal Medya Mecralarındaki Aktif Hesapları	64
Grafik 58. Toplumun Son 1 Yılda Haber Kanallarında veya Sitelerinde STK'lara Yönelik Haberlere Denk Gelme Düzeyleri	65
Grafik 59. STK Haberlerine Denk Gelenlerin Haberleri Gördüğü İletişim Kanalları	65

Grafik 60. Toplumda STK'lar Tarafından İletişime Geçilme Düzeyi	66
Grafik 61. Toplumda STK'lar ile İletişime Geçme Düzeyleri	66
Grafik 62. Toplumda Takip Ettiği Ünlülerin STK ile İş Birliği Yapmasına Yaklaşım	67
Grafik 63. İletişim Endeksi Kategorileri	68
Grafik 64. İletişim Kanallarının Kullanılmama Sebepleri	69
Grafik 65. STK'ların Son 3 Yıldaki Etki Düzeylerini Değerlendirmesi	70
Grafik 66. STK'ların Politikalara Etki Etme Düzeylerini Değerlendirmesi	71
Grafik 67. STK'ların Çalışmaları Sonucunda Politikalarda Değişim Yaratma Gücü	71
Grafik 68. STK'larda Hedef Kitle ve Kamuoyunu Çalışmalarından Haberdar Etme Durumu	72
Grafik 69. Özdenetim Mekanizmasına Sahiplik	73
Grafik 70. Özdenetim Mekanizmasının Etkin Görülme Düzeyleri	73
Grafik 71. Dış Denetim Mekanizmasına Sahiplik	74
Grafik 72. STK'larda Bağışçı Kişiyi Bilgilendirme Düzeyleri	74
Grafik 73. Şeffaflık Kategorileri	75
Grafik 74. STK'ların Paydaş Kuruluşların Şeffaflığına Önem Verme Düzeyleri	76
Grafik 75. Web Sitesinde Bulunan Bilgiler	77
Grafik 76. Sosyal Medya Ve Web Sitesi Trafiğini Takip Etme Durumu	78
Grafik 77. Kamuoyu ile İletişim İçin Birim/Çalışan/Kuruluş Sözcüsüne Sahiplik	78
Grafik 78. Ulusal/Yerel Kaynaklarda Habere Konu Olma Durumu	79
Grafik 79. Haber Olan STK'larda Son 1 Yılda Hakkındaki Haber Sayısı	79
Grafik 80. Tüzük/Kuruluşu Yazarken Sınırlandırılmış Hissetme Durumu	80
Grafik 81. Hukuka Ayrık Denetime Tabii Tutulma Durumu	80
Grafik 82. Baskı / Otosansür İhtiyacı Hissetme Durumları	81
Grafik 83. Yurttaş Katılımını Artırmaya Yönelik Faaliyette Bulunma ve Bu Faaliyetlerin Etkililik Düzeyi	82
Grafik 84. Kırılgan Grupların Katılımını, Eşit Temsilietini Koruyan Politikaya Sahiplik	82
Grafik 85. STK'ların Kendi Çalışmalarının Katkısını Değerlendirmesi	83
Grafik 86. Kamu ve/veya Yerel Yönetimler Tarafından Sağlanması Gereken Hizmetleri Gerçekleştirme Durumu	83
Grafik 87. Toplumda STK'lara Yönelik Baskı Değerlendirmesi	84
Grafik 88. STK'lar ile İlişkilenenlerde Baskı Değerlendirmesi	84
Grafik 89. Toplumda Politik İklimin STK Faaliyetlerine Etkisi Değerlendirmesi	85
Grafik 90. Toplumda STK'ların İktidarı Eleştirmesine Yaklaşım	85
Grafik 91. STK'larda Çalışmaların/Projelerin Etkisini Ölçme Durumu	86
Grafik 92. STK'larda Mali Kaynak Çeşitliliği ve Strateji ile Risk Raporlama Durumu	87
Grafik 93. Sivil Toplum Gelişim Endeksi	91

TABLÖLAR

Tablo 1. DERBİS Kayıtlarına Göre Dernek Kategorileri	11
Tablo 2. DERBİS Dernekler Gelir Toplamı	13
Tablo 3. Toplumsal Algılar Araştırması Örneklem İl Dağılımı	19
Tablo 4. Sektör/Uzmanlıklara Göre Görüşülen Kişi Sayısı	20
Tablo 5. Kuruluşların Statüsü	21
Tablo 6. Örneklemdeki Derneklerin DERBİS Kategorileri Dağılımı	23
Tablo 7. STK’larda Üye-Gönüllü-Çalışan Ortalamaları	33
Tablo 8. STK’ların İnsan Kaynağı Yapısı	38
Tablo 9. İnsan Kaynağı Kapasitesi Kümelerine Göre Üye, Aktif Üye, Gönüllü, Profesyonel Çalışan Sayısı	39
Tablo 10. Çalışan Refahı ve Politikalar Endeksi Skorları	43
Tablo 11. Teknik Beceri ve Yeterlilik Değerlendirme - Ortalama	46
Tablo 12. STK’ların Finansal Kaynak Çeşitliliği – Ortalama	49
Tablo 13. STK’larda Gelir Getirici Faaliyetler Varlığı	50
Tablo 14. STK’ların Çeşitli Paydaşlarla Temas Düzeyi	56
Tablo 15. STK’ların Son 3 Yılda Diğer Paydaşlarla Olan Temaslarını Değerlendirmesi	58
Tablo 16. İletişim Endeksi Skorları	68
Tablo 17. Şeffaflık Endeksi Skorları	75
Tablo 18. Şeffaflık Kategorizasyonuna Göre STK’ların İş birliği Yapacakları Kurumlardan Şeffaflık Beklentileri	77
Tablo 19. Endeksler ve Açıklamalar	89
Tablo 20. Sivil Toplum Tasnifine Göre Sivil Toplum Gelişim Endeksi – 1	92
Tablo 21. Sivil Toplum Tasnifine Göre Sivil Toplum Gelişim Endeksi - 2	93
Tablo 22. Sivil Toplum Temalarına Göre Sivil Toplum Gelişim Endeksi - 1	94
Tablo 23. Sivil Toplum Temalarına Göre Sivil Toplum Gelişim Endeksi - 2	95

Önsöz

90'ların ikinci yarısından başlayarak Türkiye'de sivil toplum kuruluşları (STK'lar) etkin bir biçimde gündemde yer alıyorlar. Ancak hem Türkiye'nin demokrasi serüveni içindeki gelişmeler, kırılmalar, yol ayrımları, hem de toplumsal değişim ve dönüşümler Türkiye'de sivil toplumun yeniden ve farklı bağlamlarda değerlendirilmesine yol açıyor.

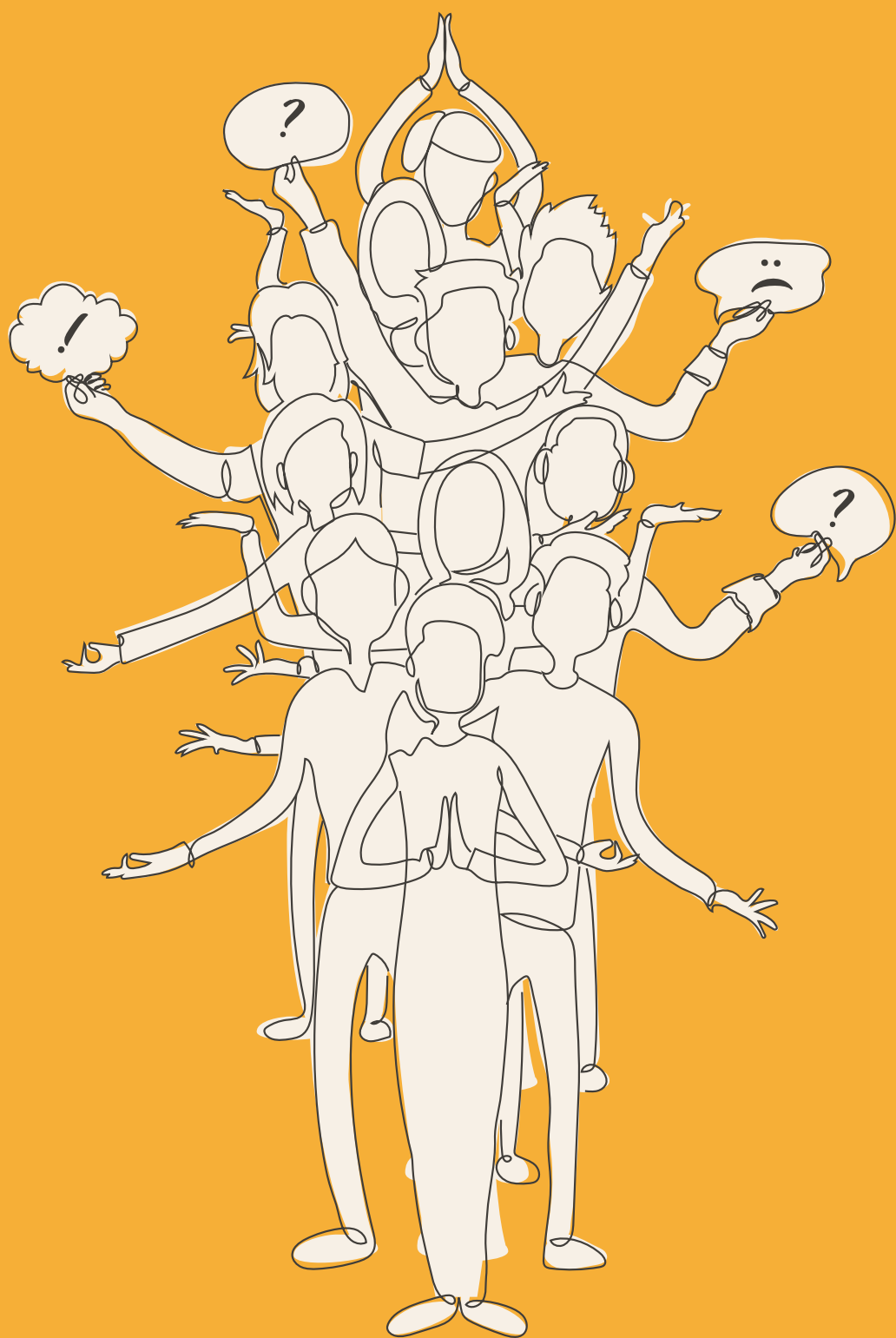
Türkiye'de sivil toplumun gelişkinliğini ve farklı alanlardaki kapasitesini düzenli olarak takip eden bir ölçeğin olmaması, değişen ve hem demografik olarak hem de toplumsal olarak dönüşen Türkiye'de sivil toplum alanını tanımlamamızı zorlaştırıyor. 20 yıla yakın süredir Türkiye'de sivil toplumun niceliksel ve niteliksel bilgisini üretmeyi amaç edinen YADA Vakfı olarak, bu eksikliği bir nebze olsun giderebilmek adına "Türkiye Sivil Toplum Gelişim Endeksi" çalışmasını hayata geçirdik. Bu çalışmada amacımız, hem Türkiye'de sivil toplumun farklı eksenlerdeki kapasitelerini değerlendirmek, hem de ileriki çalışmalara zemin oluşturacak bir modeli, sivil toplum alanının, karar alıcıların ve bu alanda akademik veya akademik olmayan çalışmalar yürüten araştırmacıların kullanımına sunmak.

Bu amaçlar doğrultusunda bu raporda, Türkiye'de sivil toplumun beşerî, ekonomik, iş birliği, iletişim, katılım, diyalog, etki vb. kapasitelerine dayalı endeksler kullanıldı. Ayrıca bu yayın 2018 sonrası yönetim biçimi değişikliği, değişen dış politika öncelikleri, toplumsal yapıyı etkileyen Covid-19 pandemisi, göçler, devam eden Ukrayna savaşı ve 2020 sonrası Türkiye'de yaşanan ve döviz kurlarına büyük etkileri gözlemlenen ekonomik krizler sırasında ve sonrasında gerçekleştirildi.

Özetlemek gerekirse bu yayında:

- + Türkiye'de STK'ların mevcut durumuna dair veriler ve değerlendirmeler
- + Türkiye'de STK'ların mevcut durumunu anlamaya yönelik uzman görüşmeleri
- + Türkiye'de STK'ların mevcut durumunu anlamaya yönelik toplum algısı
- + Türkiye'de izlenebilir bir sivil toplum ölçeği geliştirebilmek için modeller
- + STK temsilcilerinin sivil toplum dünyasına dair algı ve beklentilerine ilişkin kapsamlı, karşılaştırmalı ve hem niceliksel hem de niteliksel bulgular ile desteklenen sivil toplum panoramasını ortaya koyacak veriler ve tespitler yer alıyor.

Bu çalışmanın kendi faaliyet alanlarında etkili olabilme ve değişim yaratabilme arzusunda olan sivil toplum örgütlerinin kendilerine bakabilmesine, Türkiye'de sivil toplum bağlamındaki değişimleri izleyebilmesine, diyalog ve karar alma mekanizmalarına dahil olabilmesine ve "önyargılardan azade bir zemin üzerinde" ortak iş yapma kültürünün yaygınlaşmasına katkıda bulunmasını temenni ediyoruz. Çalışmanın, Türkiye'nin demokrasi sınavında sivil toplumun kendini sorgulayabileceği, kendi tecrübesinden öğrenebileceği ve kendi içinde gelişme imkanları arayabileceği bir kaynak olmasını umuyoruz. Bu araştırmanın bir modele dönüşmesini tahayyül ediyor, bu araştırmayla oluşturacağımız gelişim endeksleri ve göstergelerinin farklı paydaşlar tarafından farklı boyutlarda kullanılabilecek bir araç haline gelebileceğini düşünüyoruz.

Yönetici Özeti

YADA Vakfı olarak bugüne kadar yürüttüğümüz [Sivil Toplum Kuruluşları: İhtiyaçlar ve Sınırlılıklar \(2005\)](#), [Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü \(2009\)](#), [Türkiye’de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topoğrafyası \(2012\)](#), [Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Algı ve Yaklaşımlar \(2014 ve 2015\)](#), [Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları \(2016\)](#) gibi çalışmalar hem bize hem de umarız sivil topluma ilişkin çalışmalar yürüten tüm kurum ve kişilere kaynaklık ediyor. Biz de yakın zamanda bu verilere yenilerini eklemek ve Türkiye sivil toplumunun gelişiminin güncel bir fotoğrafını çekmek niyetiyle **Türkiye Sivil Toplum Gelişim Endeksi** araştırma çalışmamızı hayata geçirdik.

Bu endeksin halihazırda Türkiye ve sivil topluma yönelik üretilen verilerden birkaç yöntemsel ve yaklaşımsal farkla ayrışacağını öngördük. Bu doğrultuda, Türkiye’de sivil toplumun gelişimini, sivil toplum kuruluşlarının tecrübelerinden hareketle anlayacak şekilde, Türkiye temsili bir örneklemle araştırmayı yürüttük. Hem sivil toplum kuruluşlarıyla hem de yurttaşlarla kapsamlı bir anket çalışması uygulayarak doğrudan Türkiye temsili bir veri topladık. Saha çalışmalarına başlamadan önce uzmanlarla bir araya gelerek araştırma tasarımı üzerine hep birlikte tartıştığımız arama atölyeleri gerçekleştirdik.

Tüm bu çalışmaların sonucunda öne çıkan bulgulara ve ortaya koyduğumuz tespitlere dayanarak, Sivil Toplum Gelişim Endeksini oluşturan 10 alt endeks oluşturduk. Bunlar sırası ile: İnsan Kaynağı Kapasitesi, Çalışan Refahı ve Politikalar, Beceri ve Yeterlilikler, Finansal Kaynak Çeşitliliği, Şeffaflık, İletişim Araçları Kullanımı, Etki, Sürdürülebilirlik, Proje ve İş birliği. Buna göre, Türkiye’de STK’lar “beceri ve yeterlik” endeksinde 65,5 ile en yüksek puanı elde ederken en düşük puanlar 11,9 ile “iş birliği endeksi” ve 10,8 ile “proje endeksi”nde görülüyor. STK’lar genellikle beceri ve yeterlilik konularında daha güçlü, proje ve iş birliği konularında daha fazla gelişme fırsatına sahipler denebilir. Tüm endekslerin ortalamalarını aldığımızda ise genel tabloda STK’ların gelişmişlik düzeyinin 39,4 olduğunu söyleyebiliriz. Bu puanların nedenleri ve dinamikleri detaylarıyla raporda yer alıyor. Araştırma çalışmamızın sonucunda öne çıkan bulgular ve tespitleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkün.

➤ **Toplum, sivil toplumu olumlu anıyor.**

Topluma “sivil toplum (dernek, vakıf) dendiğinde aklınıza gelen ilk üç kavram nedir?” sorusunu yönelttiğimizde akla en çok gelen üç kavram: Yardımlaşma, toplum yararı ve topluluk oluyor. Buradan da görüldüğü üzere sivil toplumla ilgili akla gelen kavramlar genel olarak olumlu kavramlar ve genel anlamda yardımlaşma ön planda. Ancak yine de özellikle son yıllardaki değişim ve dönüşüm sonrasında akla gelen olumsuz kavramlar olduğunu da biliyoruz. Bu nedenle “sivil toplum denince aklınıza gelen olumsuz kavramlar nelerdir?” sorusuna karşılık toplum; “çıkarıcı olmaları”, “güvenilir olmamaları”, “yardım ulaştırmamaları” cevaplarını veriyor.

➤ **STK’lar sınırlı insan kaynağı ve gönüllü sayısı ile varlıklarını sürdürüyor.**

Sınırlı insan kaynağı, gönüllü faaliyetlerinin ön plana çıktığı yapılara işaret etse de gönüllü sayılarının da STK’larda düşük seviyede olduğunu görüyoruz. Türkiye’de STK’ların yarısından fazlası 30 ve daha az gönüllüye sahip. Yani STK’lar sınırlı insan kaynağı ve düşük gönüllü sayılarıyla varlıklarını sürdürürken bu durumun STK’ların sürdürülebilirliği ve etkisi açısından çeşitli kısıtlılıkları beraberinde getirebileceğini söylemek mümkün.

➤ **STK’larda kadın ve genç temsiliyeti düşük.**

Kadınlar STK’larda daha az temsil ediliyor. STK’ların %63,5’inin üyeleri erkek ağırlıklı iken bunlar içerisinde de %29,9’unun tamamı erkeklerden oluşuyor. Kadın – erkek oranının yaklaşık olarak eşit olduğu STK’ların oranı ise %24,5.

➤ **STK çalışanlarının büyük bir çoğunluğu fazla mesai ücreti almıyor.**

Fazla mesainin ücretlendirdiği STK’ların oranı yalnızca %11,2. Dahası STK’ların %65,8’inde çalışanlar iş tanımı dışında başka işler yapıyor. İnsan kaynağının sınırlı oluşunun çalışanlar için iş tanımları dışında işler yapma mecburiyetini getirmesi söz konusu olabileceğini düşündürüyor. Çalışma ortamına ilişkin memnuniyet ise yüksek. STK’ların büyük kısmı çalışma ortamını yaptıkları iş için uygun ve yeterli görüyor.

➤ **STK’ların %70’inin teknik bilgi ve beceri anlamında gelişime ihtiyacı var.**

Sivil toplum kuruluşlarının önemli bir bölümü kendi teknik bilgi ve becerilerini orta seviyede görüyor. Bu, sivil toplumun bilgi ve beceriler bağlamında gelişebilecek bir alan olduğunu gösteriyor. STK’ların sadece %31’i kendilerini bu konuda yeterli görüyor. Özetle, halen STK’ların %70’inin teknik bilgi ve beceri anlamında gelişime ihtiyacı var.

➤ **Sivil toplumun finansal kaynak çeşitliliği yok denecek kadar az.**

Türkiye’de STK’ların en önemli gelir kaynaklarını bireysel bağışlar ve üye aidatları oluşturuyor. STK’ların %54,1’i bireysel bağış aldığını, %53,1’i üye aidatları yoluyla gelir elde ettiğini söylüyor. Bu durumun STK’lar için düzensiz ve öngörülemez bir geliri beraberinde getirme riskini taşıdığını söylemek mümkün. Ayrıca, STK’lar ortalama 1.3 farklı finansal kaynağa sahip. Başka bir deyişle finansal kaynaklarının çeşitli olduğu söylenemez. Bu durum, finansal açıdan kırılgan bir sivil toplum yapısı olduğuna dair önemli bir gösterge.

➤ **STK’lar ortak çatı altında buluşamıyor.**

Ağlar ve platformlar, sivil alan içinde organizasyonların etkileşime girebileceği çatıları oluşturuyor. Ancak mevcut durumda görünen o ki STK’lar, ortak çatı altında buluşamıyor. STK’ların %16’sı farklı ölçeklerdeki (yerel, ulusal, uluslararası) ağ ve/ya platformlara üyeyken bu yapıları etkili bulma oranı da %30 civarında kalıyor.

➤ **STK’ların iletişim kanallarının çeşitliliği oldukça sınırlı.**

STK’ların iletişim stratejilerinde dijital medya önemli konumda. STK’lar hedef kitlesine en çok sosyal medya aracılığıyla ulaşıyor. Bunu %23,3 ile görsel medya, TV programları, %21,8 ile yazılı basın (gazeteler, dergiler) takip ediyor. STK’ların iletişim kanallarının çeşitliliğinin oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. STK’ların %5,8’i hiçbir iletişim kanalına sahip değilken %55,2’si yalnızca 1 iletişim kanalı kullanıyor. 2-5 arası kanal kullananların oranı %32 iken, 6 ve daha fazla iletişim kanalı kullananların oranı %7.

➤ **STK’ların politikalarda değişiklik yaratma gücü sınırlı.**

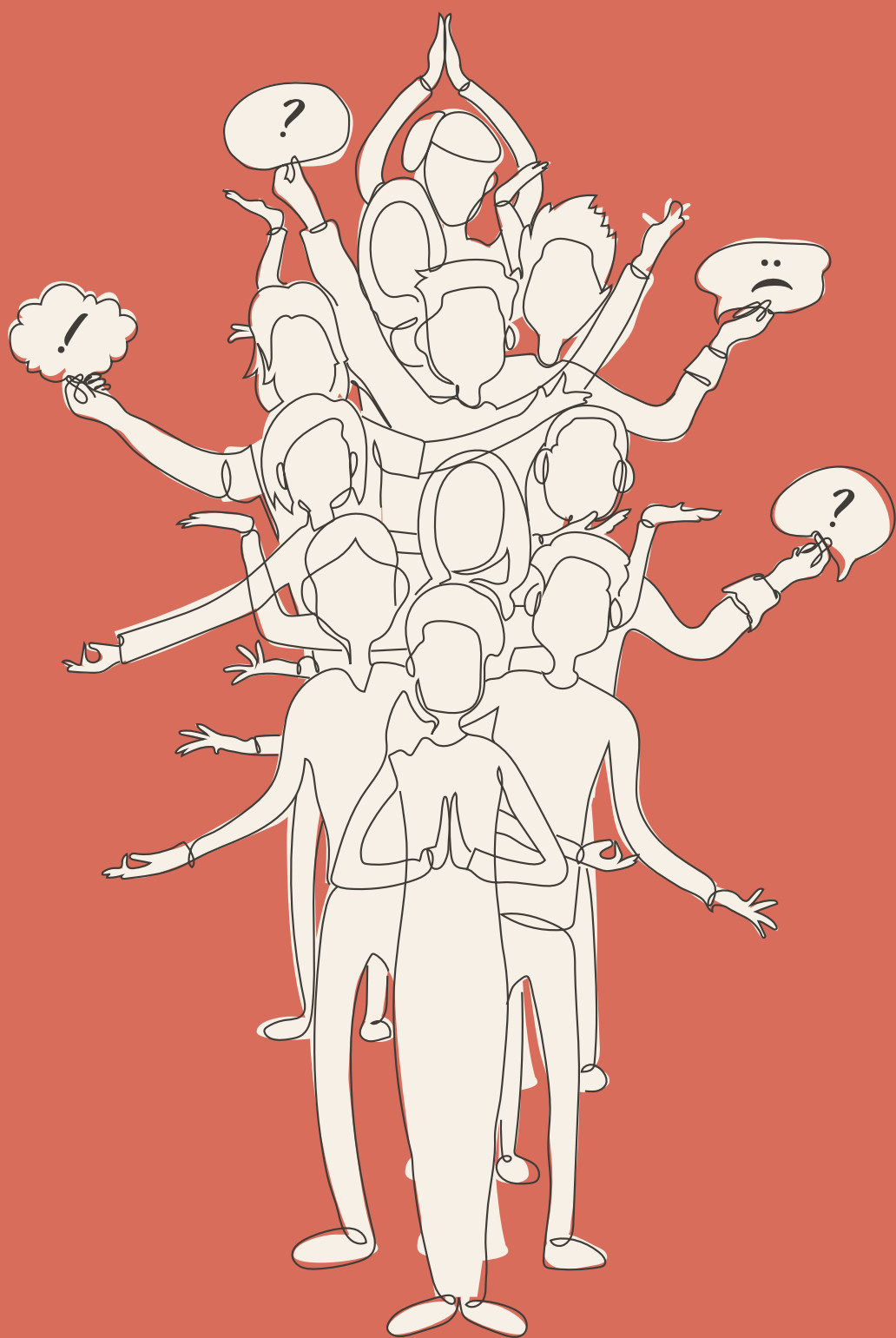
STK’lar amaçları doğrultusunda yerel yönetimler, kamu kurumları veya diğer yerel ve ulusal otoriteler tarafından hazırlanan politikalara etki etme düzeyini %32 oranında “etkili değil” olarak değerlendiriyor. Bir başka deyişle, STK’ların politikalarda değişiklik yaratma gücü de sınırlı. Politikalarda değişiklik yaratma gücünün sınırlı olması ise sadece STK başarısı veya başarısızlığı olarak değerlendirilemez. Aynı zamanda siyasi iklim, toplumsal koşullar, hükümet politikaları gibi bir dizi dışsal faktör, STK’ların bu anlamda etki alanını sınırlandırıyor.

➤ **STK'ların %33'ü öz denetim mekanizmasına sahip.**

Türkiye'deki STK'ları öz denetim mekanizması perspektifinde incelediğimizde STK'ların %33'ünün öz denetim mekanizmasına sahip olduğunu görüyoruz. Özdenetim mekanizmasına sahip olan STK'ların %76'sı ise bu mekanizmanın etkin şekilde uygulandığını ifade ediyor.

➤ **STK'lar, paydaş olarak anılacakları kuruluşların şeffaflıklarına önem veriyor.**

STK'larda, alınan bağışların nereye harcandığı konusunda yapılan bilgilendirmeleri dikkate alma oranı %75, iş birliği içinde olduğu diğer kuruluşların şeffaflığını dikkate alma oranı %74, proje içeriklerinin web sitesinde yer almasını dikkate alma oranı %69 ve yıllık raporun kamuoyu ile paylaşılmasını dikkate alma oranı %68. STK'ların paydaş olarak anılacakları kuruluşların şeffaflıklarına önem verdiğini söylemek mümkün.

Alanı Rakamlarla Tanımlamak

Türkiye'nin Sivil Toplum Panoraması

Türkiye’de formel olarak faaliyet gösteren (dernek, vakıf, kooperatif, federasyon, konfederasyon, sendika vb. kurumsal yapılar) 110.000’i aşkın yapı var. Bu yapılar en yoğun olarak dernek statüsünde faaliyet gösteriyor. Temmuz 2023 Dernekler Bilgi Sistemi (DERBİS) verilerine göre Türkiye’de faal 101.351 dernek olduğunu görülüyor. Buna karşın T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü verilerine göre 167 Cemaat Vakfı, 248 Mülhak Vakıf¹, 12 Yabancı Vakıf ve 5857 Yeni Vakıf² ve 7.422.994 ortağıyla, 30 farklı türde, 50.000’in üzerinde kooperatif bulunuyor³ (ILO, 2022).

Bu çalışmada yalnızca formel olarak kurulmuş dernek ve vakıflar kapsandı. Sivil toplumun önemli bir aktörü olarak kabul ettiğimiz enformel yapılar (platformlar, ağlar, gruplar vb.) araştırma evreninin tanımlanmasının güç olmasından dolayı kapsam dışında bırakıldı. Ayrıca enformel yapıların kapasite değerlendirmesinin formel yapılar ile aynı düzlemde yapılması oldukça güç. Özellikle bu yapıların finansal ve idari formasyonları ve bu yapıların beşerî sermayeleri ile kurdukları ilişki formel yapılara göre değişiklik gösteriyor. Bu durum tek bir model üzerinden bir karşılaştırma yapma olanağını ortadan kaldırıyor.

Türkiye’nin mevcut sivil toplum yapısını anlamak ve resmetmek açısından resmi istatistikler önemli bir araç olsa da nitelik yönünde sağladığı bilgi oldukça sınırlı. Örneğin dernekler açısından incelersek resmi istatistikler vasıtasıyla ulaşılabilecek veriler şunlar:

- + Toplam dernek sayısı
- + Faal ve feshedilmiş dernek sayısı
- + Yıllara göre derneklere ait gelirler toplamı
- + DERBİS kullanıcı sayısı
- + Derneklerin “Coğrafi bölgelere göre” dağılımı
- + Derneklerin tanımlı faaliyet alanlarına göre dağılımı

1 “Mülhak vakıf”, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan ve vakıf mallarının idaresi ile ilgili özel bir düzenlemeye tabi olan vakıflara verilen isimdir. Bu vakıflar, genellikle bir ailenin veya kişinin mal varlığını koruma ve gelecek kuşaklara aktarma amacıyla kurulurdu. Mülhak vakıflar, ayrıca sosyal hizmetler sağlama gibi dini veya toplumsal amaçlarla da kurulabilirdi. 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu’na göre vakıfların yönetimi ve denetimi devlete bırakılmıştır. Bu değişikliklerle birlikte, mülhak vakıfların varisi konumundaki kişilerin yönetim hakkı son bulmuştur.

2 “Yeni vakıf” terimi, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonraki dönemde, yani 1926’dan sonra kurulan vakıfları ifade etmek için kullanılır. Yeni vakıflar, Türk Medeni Kanunu ve Vakıflar Kanunu çerçevesinde kurulurlar ve yönetimleri ile denetimleri Türkiye Cumhuriyeti’nin ilgili mercileri tarafından gerçekleştirilir.

3 Bu kooperatifler faaliyet alanlarına göre, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı veya Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ndan birinin görev alanına giriyor.

+ Kuruluş bilgilerine göre dağılım (Federasyon, Konfederasyon, Dernek, Dernek Şubesi)

+ Hemşeri derneklerinin “Coğrafi bölgelere göre” dağılımı

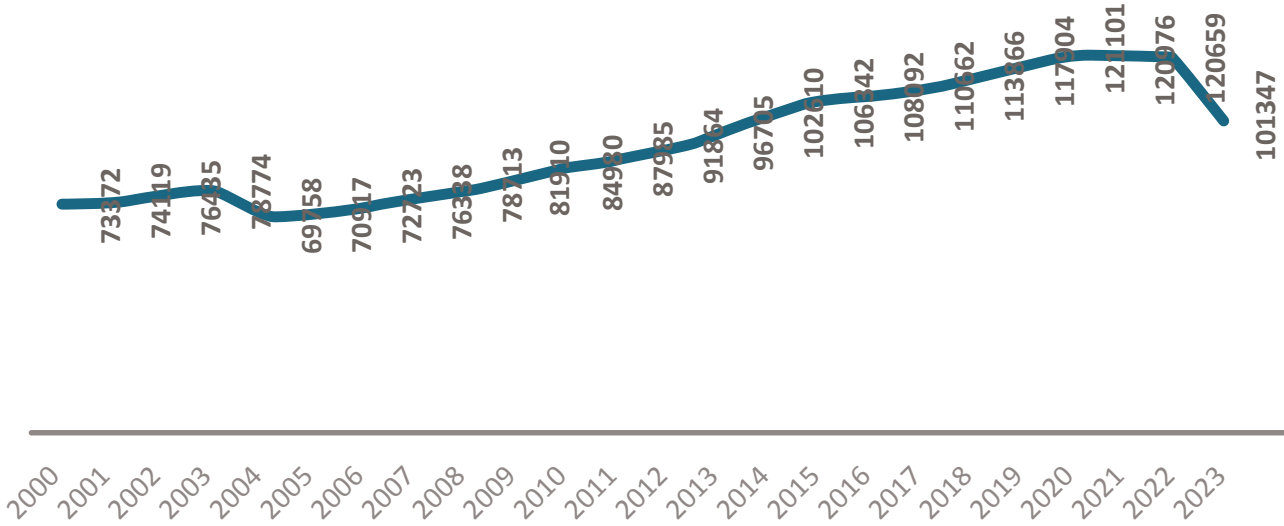
+ İllere göre derneklerde çalışan kişi sayısı

- İllere göre dernek sayısı
- Kamu yararına çalışan dernek statüsündeki derneklerin bilgileri (illere göre dağılım)
- İzin almadan yardım toplayan kuruluş sayıları
- Dernek lokallerinin bölgelere göre dağılımı

Üst başlıklardan da görüldüğü üzere resmi istatistiklere bakarak Türkiye’de sivil toplumun seyrini anlamak güç. Bu nedenle ikincil kaynak ve veriler bu seyrin anlamak ve geleceğe dair projeksiyon çizmek açısından faydalı. Ancak bu noktaya gelmeden önce resmi istatistiklerin Türkiye’de sivil toplum bağlamında nasıl bir fotoğraf ortaya koyduğunu özetleyelim.

Türkiye’de 2005-2019 yılları arasında dernek sayısı sürekli artış trendinde olmuşken 2020-2022 yıllarında artış hızının azaldığı, 2023 yılında ise dramatik bir düşüş gösterdiği görülüyor. 2022 yılında 120.659 olan dernek sayısı 2023 yılında 101.347’ye gerilemiş. Bu düşüşün önemli bir nedeni 26 Nisan 2022 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları” Kanunu ile daha önce 5.253 sayılı kanun kapsamında kurulmuş olan Spor Kulüpleri’nin dernek statüsünden çıkarılarak Spor Kulübü Tüzel Kişiliği şeklinde Gençlik ve Spor Bakanlığına devredilmesi oldu⁴.

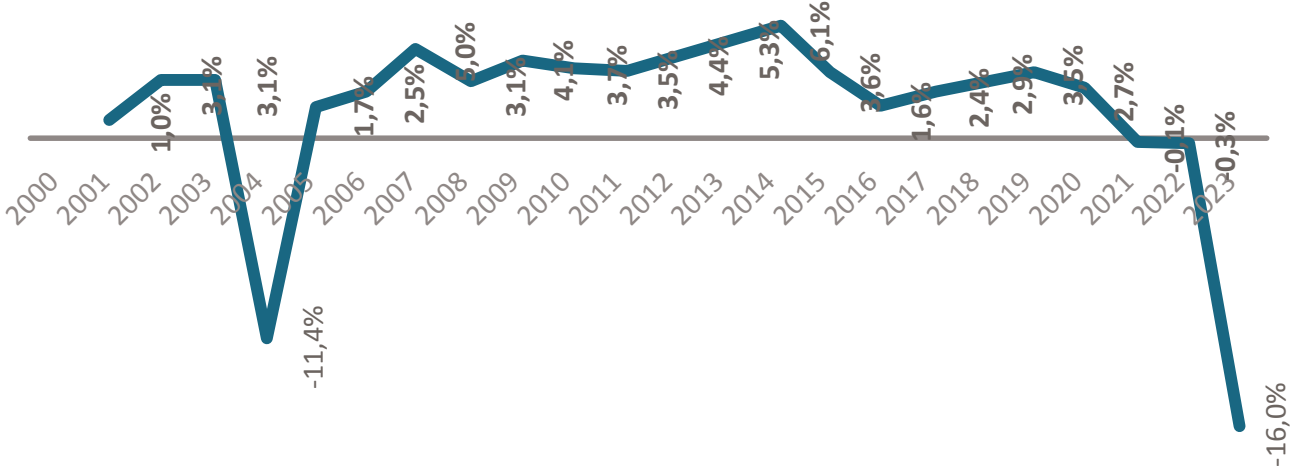
GRAFİK 1. YILLARA GÖRE DERNEK SAYILARI

Oransal olarak bir önceki yıla göre değişimlere baktığımızda 2003-2004 yıllarının ardından ilk kez 2022-2023 yılları arasında negatif yönlü büyük bir değişim görülüyor. Bu denli keskin bir düşüşün siyasi, ekonomik, sosyal birçok nedeni olabileceğini göz önünde bulundurarak mevcut ve gelecekteki eğilimlerin takibinin sivil toplumun güçlenmesi için yapılacak çalışmalar açısından yol gösterici olacağı söylenebilir.

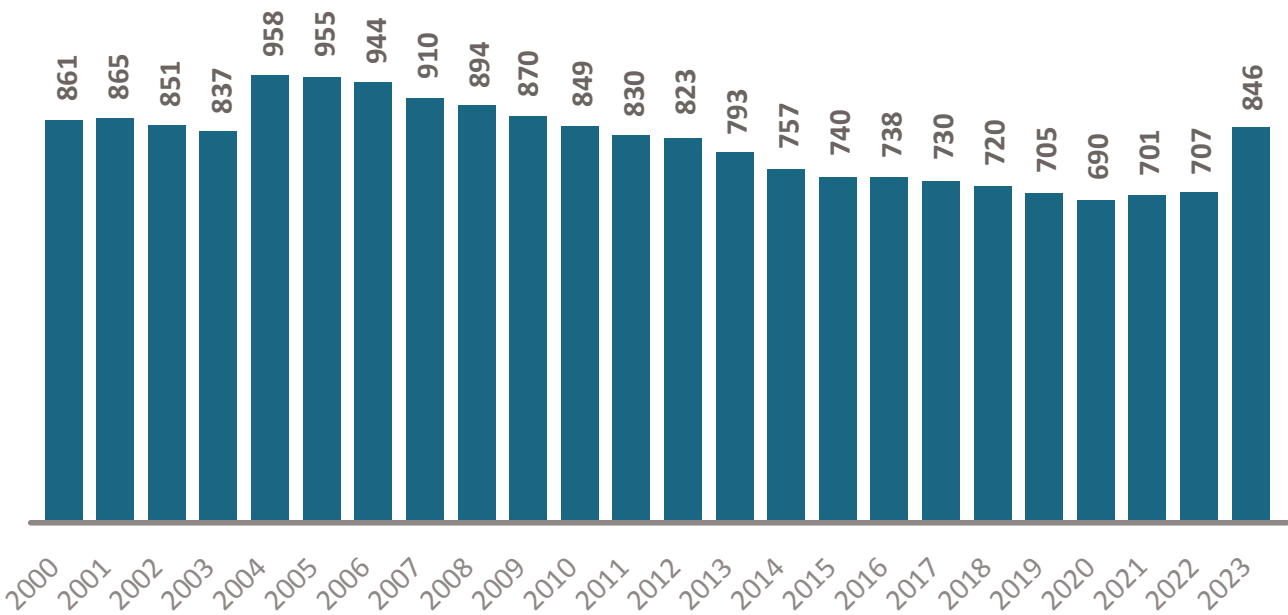
4 Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın Aralık 2022 verilerine göre Türkiye’de faaliyet gösteren kulüp sayısı 20762. <https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>

GRAFİK 2. BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE STK SAYISINDA DEĞİŞİM

Türkiye'nin artan nüfusunun yıllar içinde bir derneğe düşen kişi sayısında azalmaya yol açtığını söyleyebiliriz. Ancak son yıllarda dernek sayısının artış hızının düşmesi ve azalma eğilimine girmesiyle bir derneğe düşen kişi sayısında artış yaşanmaya başlamış. 2004 yılında bir derneğe 958 kişi düşerken bu sayının 2021 yılına kadar düzenli olarak düşerek 2020 yılında bir derneğe düşen kişi sayısının 690 olduğu görülüyor. 2021 yılından itibaren ise bir derneğe düşen kişi sayısı tekrar yükselmeye başlayarak 2023 yılında 846 olmuş.

Nüfus artış hızının düşmesi şüphesiz bir derneğe düşen kişi sayısını etkileyen önemli bir etken. Ancak, son yıllarda dernek sayısındaki artış hızının düşmesi ve azalma eğilimine girmesinin, bir derneğe düşen kişi sayısında artışa neden olduğu da açık.

GRAFİK 3. BİR DERNEK BAŞINA DÜŞEN KİŞİ SAYISI
(TÜRKİYE POPÜLASYONU / DERNEK SAYISI)

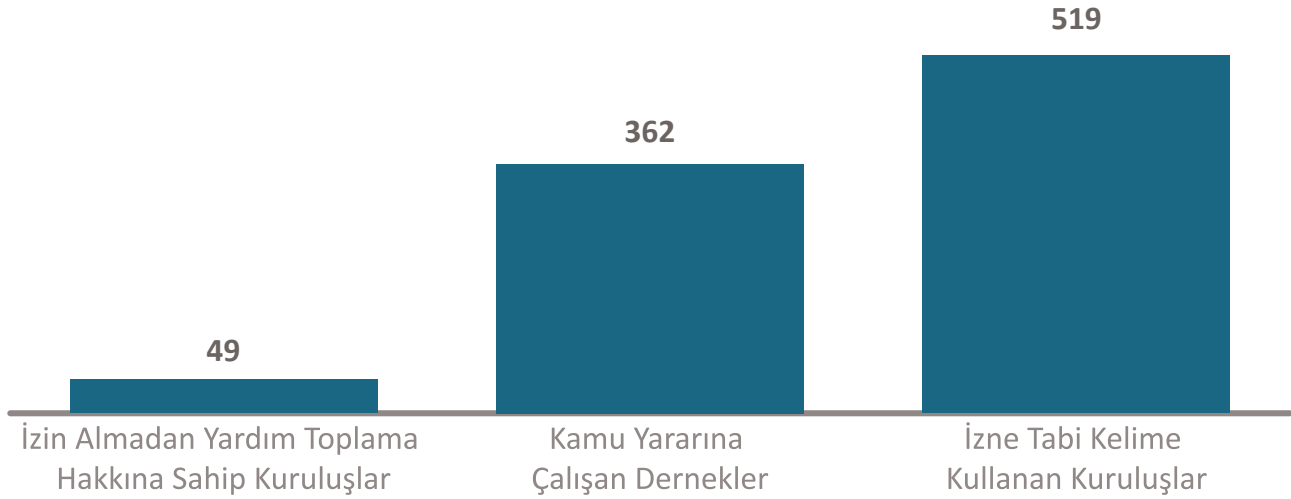
* 2023 Nüfusu 2021 – 2022 değişimi esas alınarak tahmini olarak hesaplandı.

Avrupa ülkeleri ile karşılaştığımızda dernek başına düşen kişi sayısında kritik farklılıklar var. Kamu – STK İş Birliği Projesi Çalışma Ziyareti Raporu’nda⁵ ziyaret edilen Avrupa ülkelerindeki STK’lara dair çarpıcı veriler bulunuyor. 2019 yılında 5.522.000 nüfusa sahip Finlandiya’da dini cemaatler dahil olmak üzere 109.695 STK bulunuyor. Bu sayı Finlandiya’da bir dernek başına yaklaşık 50 kişinin düştüğüne işaret ediyor. 84 milyonun üzerinde nüfusa sahip Almanya’da 660 bin üzerinde kayıtlı STK bulunuyor; buradan hareketle dernek başına yaklaşık olarak 130 kişinin düştüğünü söylenebilir. Fransa’da 66 milyon 600 bin üzerindeki nüfusa karşılık 1.367.180 sivil toplum kuruluşu bulunuyor; bu da her bir sivil toplum kuruluşuna tahminen 48 kişinin düştüğü anlamına geliyor. Rakamlar tahmini olsa da dernek başına düşen kişi sayısında Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasındaki uçurum görünür halde.

Türkiye’deki derneklerin yasal statüleri incelendiğinde, 519 STK’nın dernek isimlerinde izne tabi kelimeler olan Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal, Şehit, Gazi kelimelerini İçişleri Bakanlığı’nın izni ile içerdiği, 362 STK’nın Cumhurbaşkanı kararıyla Kamu Yararı Statüsünde faaliyet gösteren dernek olduğu ve 49 kuruluşun da derneklerin yardım toplama faaliyetlerini düzenleyen 6. maddesinden Cumhurbaşkanlığı Kararıyla muaf olduğu görülüyor.

GRAFİK 4. STATÜLERİNE GÖRE DERNEK SAYISI

T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün sivil toplum kategorizasyonunda 22 madde kullanılıyor. En fazla STK’nın faaliyet gösterdiği kategori mesleki ve dayanışma dernekleri. Yaklaşık 101.000 derneğin %37,7’sini mesleki ve dayanışma dernekleri oluşturuyor. Bu kategorinin yüksekliğinin en önemli nedeni Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün hemşeri derneklerini de dayanışma dernekleri kategorisinde ele alarak mesleki dernekler ile aynı üst kategoride değerlendirmesi. Bu kategorinin %13,8’ini hemşeri dernekleri oluşturuyor.

İkinci en geniş kategoriye de dini hizmetlerin gerçekleştirilmesi için kurulan ve faaliyet gösteren dernekler oluşturuyor. Bu kategori içinde cami yaptırma, yaşatma ve güzelleştirme faaliyetleri yürüten mahalle ölçekli dernekler yoğun.

5 AB Ülkelerinde Sivil Toplum, Kamu-STK İş Birliği Projesi Çalışma Ziyareti Raporu. <https://www.yereldeab.org.tr/DesktopModules/EasyDNNNews/DocumentDownload.ashx?portalid=0&moduleid=427&articleid=5071&documentid=692>

TABLO 1. DERBİS KAYITLARINA GÖRE DERNEK KATEGORİLERİ

	SAYI	YÜZDE
MESLEKİ ve DAYANIŞMA DERNEKLERİ	38345	37,7%
DİNİ HİZMETLERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER	17963	17,6%
SPOR ve SPOR İLE İLGİLİ DERNEKLERİ	7409	7,3%
EĞİTİM ARAŞTIRMA DERNEKLERİ	6230	6,1%
KÜLTÜR, SANAT ve TURİZM DERNEKLERİ	5934	5,8%
İNSANİ YARDIM DERNEKLERİ	5915	5,8%
TOPLUMSAL DEĞERLERİ YAŞATMA DERNEKLERİ	2744	2,7%
ÇEVRE DOĞAL HAYAT HAYVANLARI KORUMA DERNEKLERİ	2710	2,7%
SAĞLIK ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER	2684	2,6%
BİREYSEL ÖĞRETİ VE TOPLUMSAL GELİŞİM DERNEKLERİ	2520	2,5%
İMAR, ŞEHİRCİLİK VE KALKINDIRMA DERNEKLERİ	1581	1,6%
HAK VE SAVUNUCULUK DERNEKLERİ	1527	1,5%
ENGELLİ DERNEKLERİ	1303	1,3%
DÜŞÜNCE TEMELLİ DERNEKLER	1035	1,0%
KAMU KURUMLARI ve PERSONELİNİ DESTEKLEYEN DERNEKLER	922	0,9%
GIDA, TARIM ve HAYVANCILIK ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER	843	0,8%
DIŞ TÜRKLER İLE DAYANIŞMA DERNEKLERİ	746	0,7%
ULUSLARARASI TEŞEKKÜLLER VE İŞ BİRLİĞİ DERNEKLERİ	562	0,6%
ŞEHİT YAKINI VE GAZİ DERNEKLERİ	497	0,5%
YAŞLI ve ÇOCUKLARA YÖNELİK DERNEKLER	304	0,3%
ÇOCUK DERNEKLERİ	14	0,0%
BİLİNMIYOR	2	0,0%

Ayrıca Sivil Toplum ile İlişkiler Genel Müdürlüğü veri tabanında derneklerin alt kategorileri bilgisi de mevcut. Genel Müdürlüğün web sitesinde raporlamadığı veriler, Türkiye’deki sivil toplum profilini anlamak için oldukça ayrıntılı verilere sahip. Bu alt kategorilerin dağılımına bakıldığında, Türkiye’nin niceliksel olarak sivil toplum yapısını oluşturan faaliyet alanları net şekilde ortaya bir tablo koyuyor.

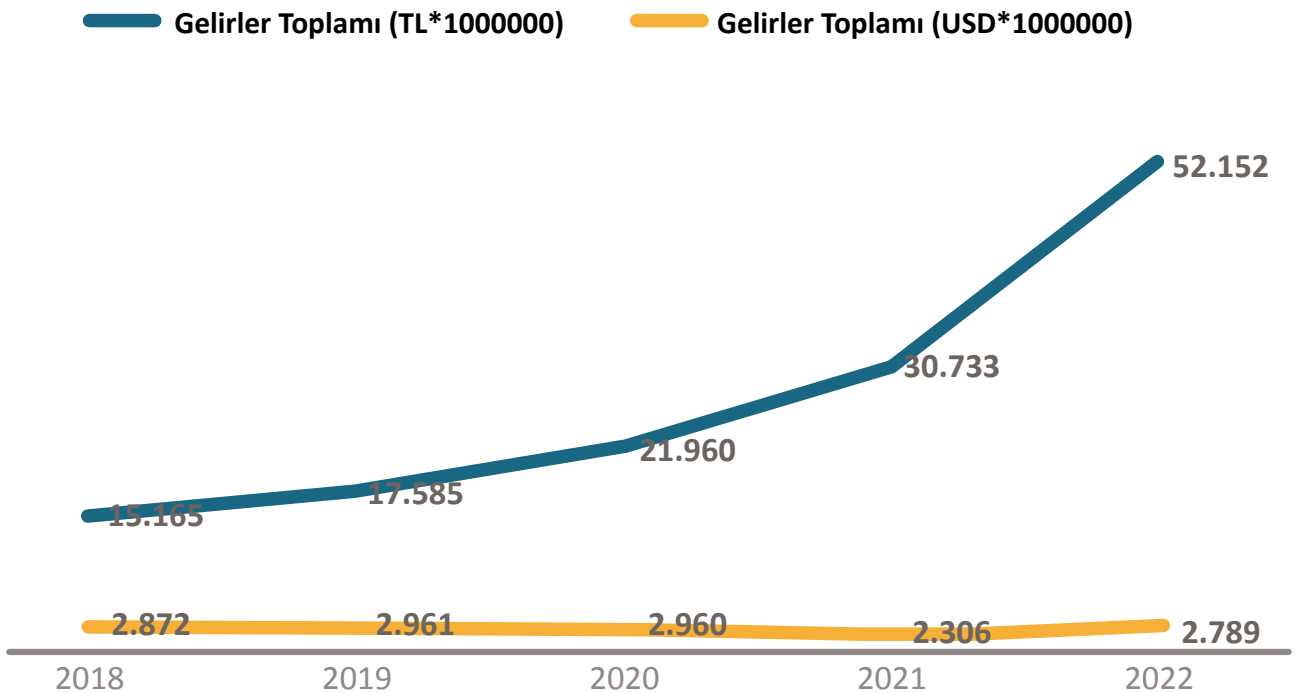
DERBİS kayıtlarına göre derneklerin toplam gelirlerine bakıldığında ise 2018'den 2022 yılına Türk Lirası cinsinden dramatik bir artış olduğu gözüküyor. 2018 yılında 15 Milyar TL olan dernek gelirleri toplamı 2022 yılında 52 milyon TL'ye çıkıyor. Bu artış Türk Lirası cinsinden yaklaşık 3.43 kat. Bu veriyi daha iyi anlamlandırmak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın döviz kurlarını baz alarak dernek gelirlerini Amerikan Doları cinsinden yeniden hesapladık. 31 Aralık 2018'de 5.28 TL olan bir Amerikan Doları 31 Aralık 2022 yılında 18.70 TL'ydi. Bu artış ise 3.54 kata tekabül ediyor.

TABLO 2. DERBİS DERNEKLER GELİR TOPLAMI

	Gelirler Toplamı (TL * 1000)	TCMB Alış Döviz Kuru (31 Aralık - USD/TRY)	Gelirler Toplamı (USD * 1000)
2018	15,164,795	5.28	2,871.576
2019	17,585,495	5.94	2,960.521
2020	21,959,779	7.42	2,959.778
2021	30,733,237	13.33	2,305.742
2022	52,151,565	18.70	2,789.107

Bu iki veriyi birlikte değerlendirdiğimiz dernek gelirleri toplamının 2018 yılından 2022 yılına kadar 2 milyar 872 milyon dolardan 2 milyar 789 milyon dolara gerilediğini söylemek mümkün.

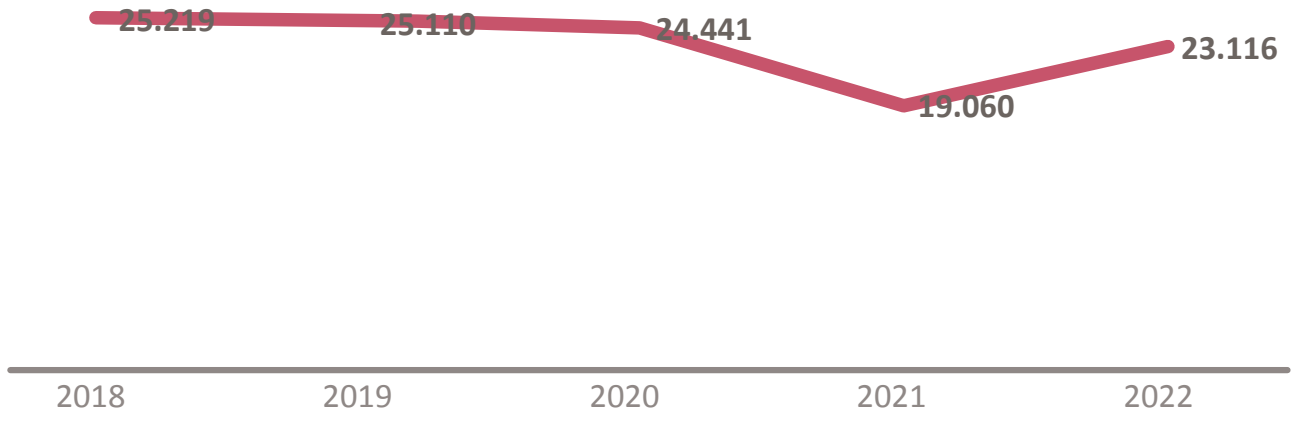
GRAFİK 5. DERBİS DERNEKLER GELİR TOPLAMI (TRY- USD)

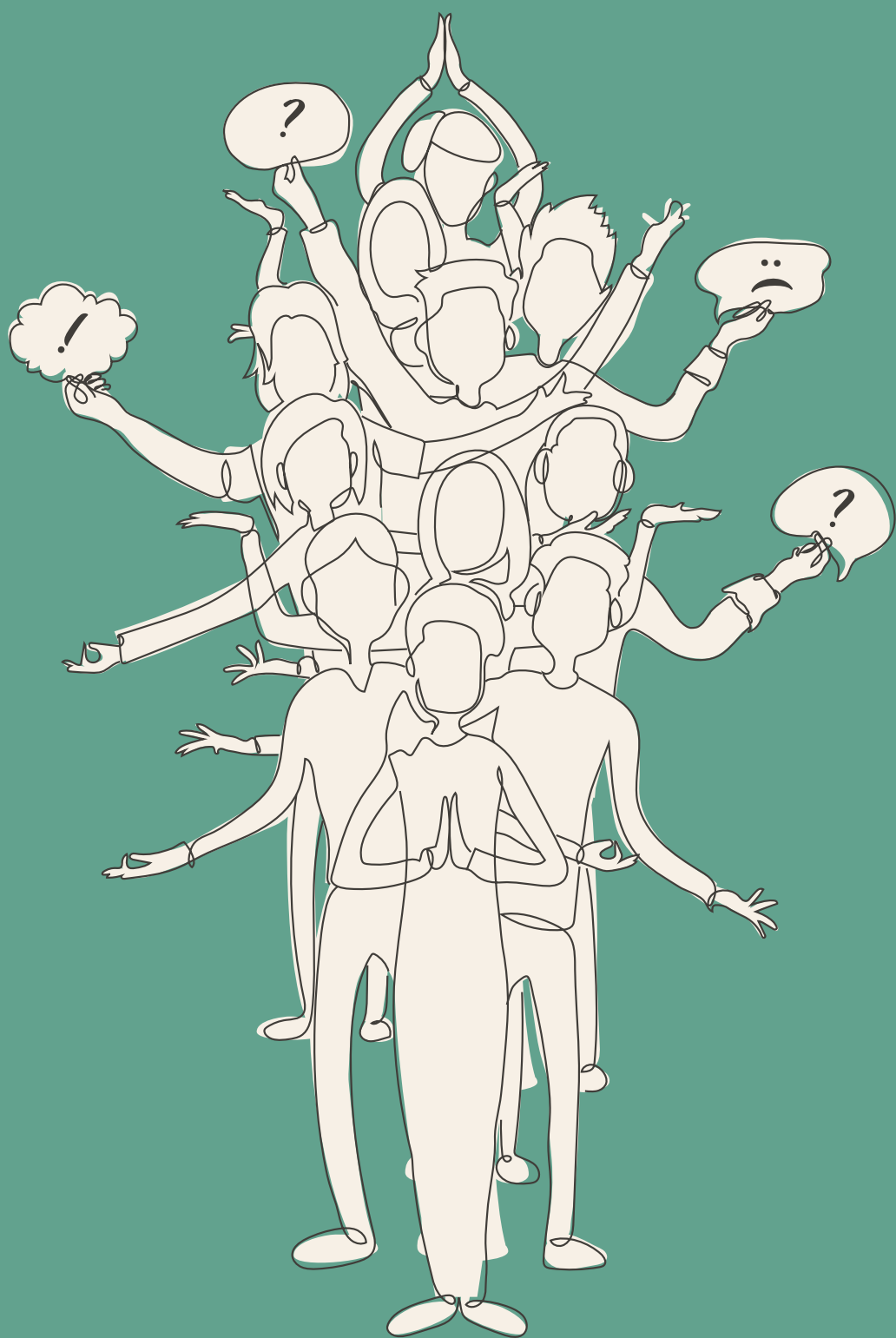

Son olarak bu veriyi Türkiye’deki dernek sayıları trendiyle birlikte okumak daha anlamlı. 2018 yılında bir derneğin ortalama yıllık geliri 25 bin 200 dolar dolayında iken, 2021 yılında bu gelir 20 bin doların altına düşmüş. 2022 yılında ise 2021 yılına göre artış gösterse bile son 5 yıllık periyodun en düşük ikinci seviyesinde: 23 bin 100 dolar. Daha da özetlersek Türk Lirası cinsinden yıllık 432 bin TL, aylık 36.000 TL dolayında bir gelir olduğunu söylemek mümkün.

GRAFİK 6. YILLARA GÖRE DOLAR CİNSİNDE BİR DERNEĞE DÜŞEN ORTALAMA GELİR

Araştırma Yöntemi

Araştırma üç modülden oluşan bir tasarımla gerçekleştirildi:

1. STK Araştırması – Nicel Araştırma
2. Toplum Araştırması – Nicel Araştırma
3. Uzmanlarla Görüşmeler – Nitel Araştırma

Araştırma analizi, araştırmanın ilk modülü olan STK Araştırması'nın merkezde olduğu, diğer araştırma sonuçlarının da bu araştırmanın verilerinin anlaşılması ve derinleştirilmesi konusunda destek olduğu bir yöntem ile yapıldı. Raporun araştırma yöntemi bölümünde, araştırmanın üç modülünün de yöntemsel yaklaşımı ayrı ayrı detaylı bir şekilde görülebilir.

MODÜL 1: STK ARAŞTIRMASI

Çalışmanın amacı Türkiye'de sivil toplumun kapasitesini, etkinliğini ve genel yapısını detaylı bir şekilde anlayarak gelecekte kullanılmak üzere kapasite ölçeği geliştirmek olduğu için çalışmanın betimleyici bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda hem örneklem seçim yöntemi hem araştırma evrenini oluşturan birimlere erişim stratejisi, hem de evreni anlamayabilmek için ölçek çalışmaları ana kütleyi temsili düzeyde anlamaya olanak verebilecek şekilde tasarlandı.

Araştırma'nın yöntemsel evrelerini şu şekilde tanımlayabiliriz:

A. Veri Havuzu Oluşturma Çalışmaları:

Araştırma kapsamında araştırma evrenini en doğru şekilde anlamak amacıyla resmi verileri içeren aşağıda ayrıntılandırılan veri tabanları tek bir veri havuzunda birleştirildi.

Ulaşılan Veri Tabanları:

- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Veri Tabanı
- DERBİS
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Listesi

B. Örneklem Seçimi:

Araştırma kapsamında basit rastlantısal seçim (basit rastgele örnekleme) yöntemi kullanıldı. Kullanılan örnekleme yönteminin çalışmaya sağladığı avantajlara ve dezavantajlara değinecek olursak:

Tarafsızlık: Basit rastlantısal seçim, örneklemin popülasyonu tarafsız bir şekilde temsil etmesine olanak sağlıyor. Bu sayede örneklem üzerinde yapılan incelemelerin ve analizlerin sonuçlarını genel popülasyona genelleştirebilme kabiliyeti artıyor.

Anlaşılabilirlik: Basit rastlantısal seçim yöntemi, diğer örnekleme yöntemlerine göre daha anlaşılır ve uygulaması daha kolay bir yöntem. Bu nedenle evrenin belirlenemeyen karakteristikleri örnekleme aynı oranda dağılıyor.

Daha Az Önyargı: Araştırmacıların STK seçimlerine hiçbir yargıları ile müdahale edememesi popülasyonun özelliklerini en az önyargı ile temsil etmeyi sağlıyor.

Eşit Seçim Şansı: Basit rastlantısal seçimin popülasyondaki her bir öğenin örnekleme dahil edilme şansının eşit olduğu bir yöntem olması bir diğer avantaj.

Bu sayede çalışmada kullanılan örneklemin evreninin genelleme yeteneğinin güçlü olduğu söylenebilir. Basit rastlantısal örneklemin ifade edebileceğimiz en önemli dezavantajı ise her bir birime eşit oranda erişim hakkı tanınmış olsak bile katılmayı kabul etmeyen STK'ların belirli kategorilerde birikmiş olması. Bu durum örneklem ile evren arasında bir farklılığa yol açıyor. Örneğin, yerel / küçük ölçekli derneklerin bir bölümünün fiili bir ofisi yok ya da mesai ile çalışanlara sahip değiller. Bu dernekler kurumsal yapılara göre telefon anketine katılım konusunda daha dezavantajlı. Bu olasılığı dengelemek amacıyla çalışmada belirlenen örneklem büyüklüğüne ulaşıldığında araştırma örnekleme resmi verisi bulunan il ve faaliyet kategorisine göre ağırlıklandırıldı. Ağırlıklandırma kriterlerinin ayrıntıları, raporun bir sonraki bölümden görülebilir.

Araştırmanın evrenini 101.351 dernek ve 5.857 vakıf olmak üzere 107.208 kuruluş olarak ifade etmek mümkün. Bu evrene göre, rastgele seçilecek 1002 STK'nın %95 güven aralığında $\pm 3,1$ hata payı ile araştırma evrenini temsil edeceği hesaplandı. Bu örneklem büyüklüğüne ulaşabilmek amacıyla evren havuzundan 10.000 STK rastgele olarak seçilerek rastlantısal sıralandı.

C. Telefon Anketleri Uygulama:

Rastlantısal olarak seçilen 10.000 STK'ya telefon yoluyla ulaşıldı. Ulaşılamayan ya da o anda müsait olmayan STK'lar için randevu alınarak daha sonrasında telefon anketi gerçekleştirildi. Her bir araştırma ortalama 20 dakika sürdü ve her STK'nın o STK'yı temsil edecek bir temsilcisine erişildi (Yönetim kurulu başkanlı / üyesi, diğer organların üyeleri, sekreteryası, uzman vb.).

Yapılandırılmış soru setinin (anket) üst başlıkları şu şekilde sınıflandırılabilir:

- STK Bilgileri
- Teknik Kapasite ve Beceriler
- İnsan Kaynağı / Gönüllü Kapasitesi ve Refahı
- Toplumsal Bağlam
- Finansal Kapasite

- Proje Kapasitesi
- İş Birlikleri / Destekler / Network
- Şeffaflık / Hesap Verilebilirlik
- İletişim / Görünürlük
- Hak
- Etki
- Ekonomi / Kalkınma
- Sürdürülebilirlik / Dayanıklılık

MODÜL 2: TOPLUMSAL ALGILAR ARAŞTIRMASI

Araştırmanın bu kısmında Türkiye temsili bir “Sivil Toplum Algısı” araştırması yapılması hedeflendi. Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS) – I referans alınarak belirlenen bölgelerden seçilen illerin merkez ilçelerinde, farklı sosyo-demografik özellik gösteren mahalleler öncelenerek gerçekleştirilen saha araştırması uygulaması yüz yüze anket yapılarak uygulandı. Türkiye çapında toplam 1504 kişiyle yapılan anketin il dağılımları aşağıdaki şekilde:

TABLO 3. TOPLUMSAL ALGILAR ARAŞTIRMASI ÖRNEKLEM İL DAĞILIMI

ŞEHİR	FREKANS
ADANA	121
ANKARA	140
BURSA	111
ÇANAKKALE	86
DİYARBAKIR	156
ERZURUM	96
İSTANBUL	266
İZMİR	150
KAYSERİ	86
SAMSUN	83
TRABZON	95
VAN	114
Toplam	1504

Veri toplama aşamasında “yaş”, “cinsiyet” ve “genel seçimlerde oy verilen siyasi parti” değişkenlerine yönelik kotalama çalışması yapıldı, bu kotalama çalışması sonrasında elde edilen veri içerisinde de bu kategorilerin TÜİK güncel istatistiklerine uygun şekilde ağırlıklandırılması yoluyla veriye son hali verildi.

MODÜL 3: UZMANLARLA GÖRÜŞMELER

Nitel araştırma kapsamında toplamda 40 uzmanla yüz yüze ve çevrim içi görüşmeler gerçekleştirildi. Araştırma gerçekleştirildiği esnada özellikle sivil toplum alanında ve sonrasında da endeks için belirlenen başlıklardan iletişim ve finans konularında ilgili uzmanlıkları olan, alanında tanınır kişilerden bir liste oluşturularak, görüşmelerin gerçekleştirilmesi hedeflendi. Bu doğrultuda görüşülen uzmanların yer aldığı listenin ilgili uzmanlık dağılımı aşağıdaki şekilde gerçekleşti:

TABLO 4. SEKTÖR/UZMANLIKLARA GÖRE GÖRÜŞÜLEN KİŞİ SAYISI

SEKTÖR/UZMANLIK	KİŞİ SAYISI
Sivil toplum	23
Akademi	5
Özel sektör	3
Sosyal girişimcilik	3
Ekonomi ve finans	2
İletişim	2
Kamu	2
Yerel yönetimler	1

Çevrim içi ortamda gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonrasında Taguette platformunda içerik analizi yöntemiyle çıktılar analiz edilerek araştırma raporuna entegre edildi.

MODÜL 1 - Örneklem Karakteristiği ve Ağırlıklandırma

A. Örneklem Karakteristiği

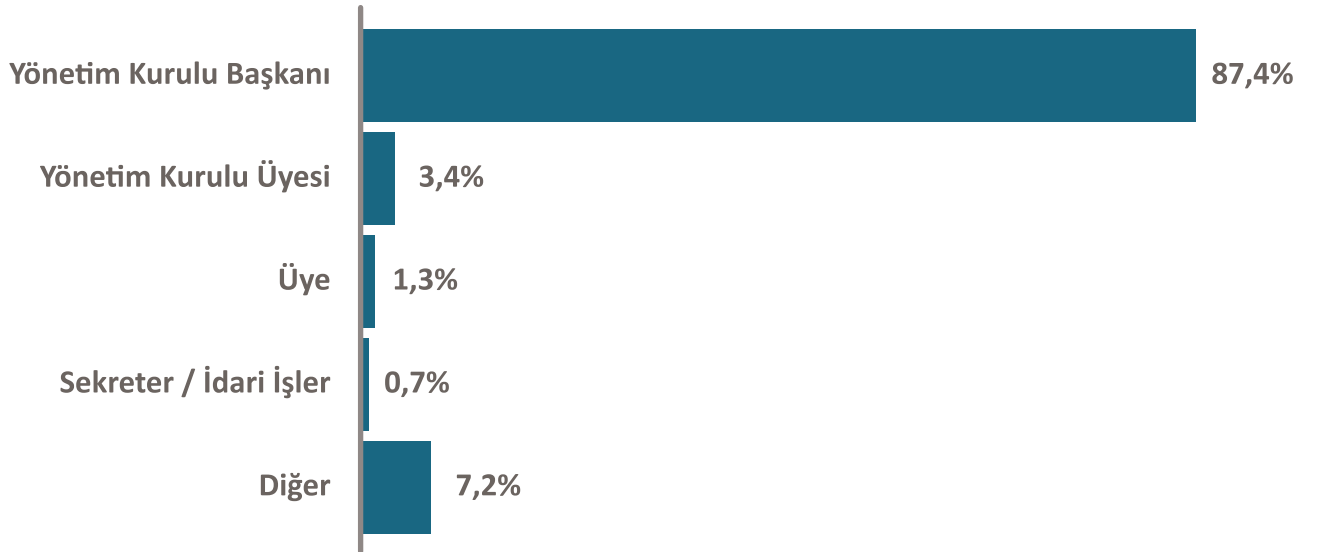
Araştırma kapsamında yapılan anket çalışmasında toplam 1002 STK ile görüşüldü. Ankete katılan kuruluşların büyük çoğunluğunu dernekler oluşturuyor. Vakıf, kooperatif ve diğer kategorileri derneklere kıyasla daha düşük oranlarda temsil ediliyor. Katılımcı kuruluşların yaklaşık %93'ünü dernekler, %4'ünü vakıflar ve %1'ini kooperatifler oluşturuyor.

TABLO 5. KURULUŞLARIN STATÜSÜ

	Frekans	Yüzde
Dernek	935	93,3%
Vakıf	39	3,9%
Kooperatif	9	0,9%
Diğer	19	1,9%
Toplam	1002	100,0%

Görüşülen STK'lar en üst düzeyde temsil edildi. Görüşülen STK'ların %87'sinin kuruluştaki pozisyonu yönetim kurulu başkanı iken %3'ünün yönetim kurulu üyesi, %1'inin üye, %1'inin sekreter/idari işler oldu.

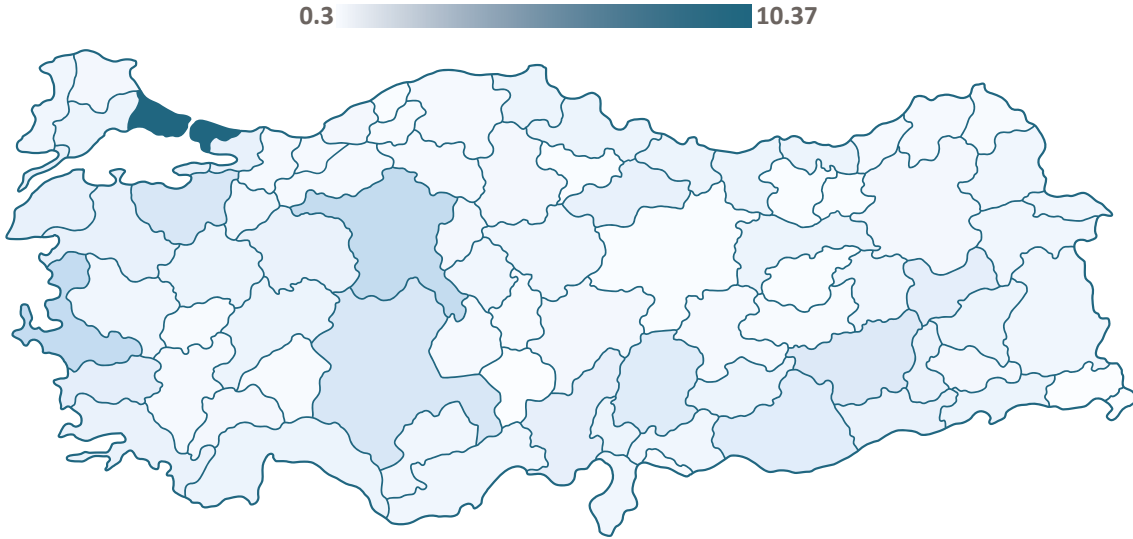
GRAFİK 7. GÖRÜŞÜLEN STK TEMSİLCİSİNİN POZİSYONU

Örneklemin Türkiye'deki illere göre dağılımı incelendiğinde STK'ların büyük bölümünün Türkiye nüfusunun ve ekonomisinin de yoğunlaştığı İstanbul'da yer aldığı görülüyor. İzmir %3,3 ile ve Ankara %3,4 ile örneklemin diğer büyükşehirlerini temsil ediyor. Bursa, Diyarbakır, Konya, Kahramanmaraş gibi iller %2,1 ile %2,5 arasında değişen oranlara sahipken birçok ilin oranı %1 veya daha düşük seviyelerde.

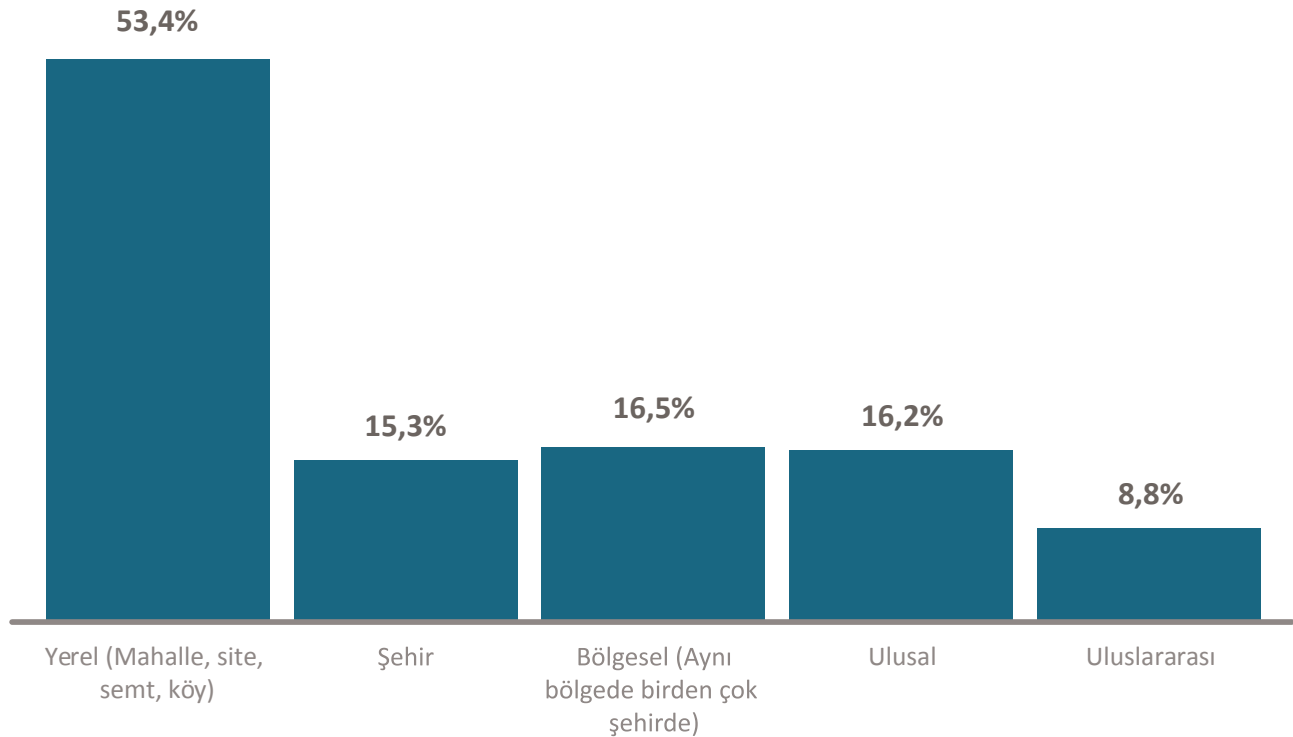

ŞEKİL 3. ÖRNEKLEMİN İL DAĞILIMI

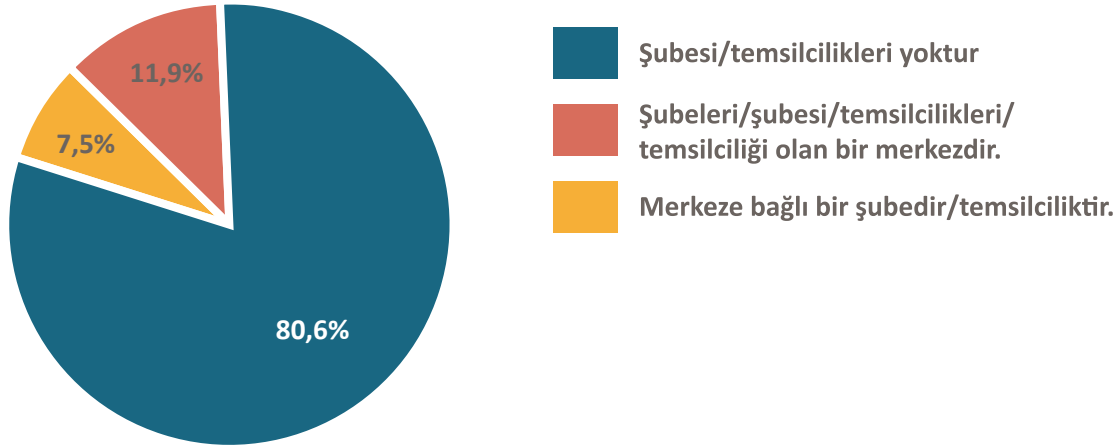
Görüşülen STK'ların faaliyetlerinin büyük bölümü yerel düzeyde gerçekleşiyor. STK'ların %53,4'ünün faaliyet ölçeği yerel iken bunu %16,5 ile bölgesel, %16,2 ile ulusal, %15,3 ile şehir takip ediyor. Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren STK oranı ise %8,8.

GRAFİK 8. STK'LARIN FAALİYET ÖLÇEKLERİ

STK'ların %80,6'sı herhangi bir şube/temsilcilik sahibi değil. %7,5'i merkez ofislerine bağlı bir veya birden fazla şube/temsilcilik sahibi iken %11,9'u bir merkeze bağlı faaliyetlerini sürdürmekte olan şubeler/temsilciliklerden oluşuyor.

GRAFİK 9. STK'LARDA ŞUBE - TEMSİLCİLİK ORANI

TABLO 6. ÖRNEKLEMDEKİ DERNEKLERİN DERBİS KATEGORİLERİ DAĞILIMI

	Sayı	Yüzde
MESLEKİ ve DAYANIŞMA DERNEKLERİ	168	17,5%
ÇEVRE DOĞAL HAYAT HAYVANLARI KORUMA DERNEKLERİ	159	16,6%
DİNİ HİZMETLERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER	138	14,4%
ENGELLİ DERNEKLERİ	107	11,1%
EĞİTİM ARAŞTIRMA DERNEKLERİ	68	7,1%
KÜLTÜR, SANAT ve TURİZM DERNEKLERİ	59	6,1%
TOPLUMSAL DEĞERLERİ YAŞATMA DERNEKLERİ	40	4,2%
DIŞ TÜRKLER İLE DAYANIŞMA DERNEKLERİ	39	4,1%
İNSANİ YARDIM DERNEKLERİ	38	4,0%
SPOR ve SPOR İLE İLGİLİ DERNEKLERİ	36	3,8%
HAK VE SAVUNUCULUK DERNEKLERİ	34	3,5%
DÜŞÜNCE TEMELLİ DERNEKLER	22	2,3%
BİREYSEL ÖĞRETİ VE TOPLUMSAL GELİŞİM DERNEKLERİ	18	1,9%
SAĞLIK ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER	14	1,5%
İMAR, ŞEHİRCİLİK VE KALKINDIRMA DERNEKLERİ	8	0,8%
ŞEHİT YAKINI VE GAZİ DERNEKLERİ	7	0,7%
GIDA, TARIM ve HAYVANCILIK ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER	3	0,3%
ULUSLARARASI TEŞEKKÜLLER VE İŞ BİRLİĞİ DERNEKLERİ	2	0,2%

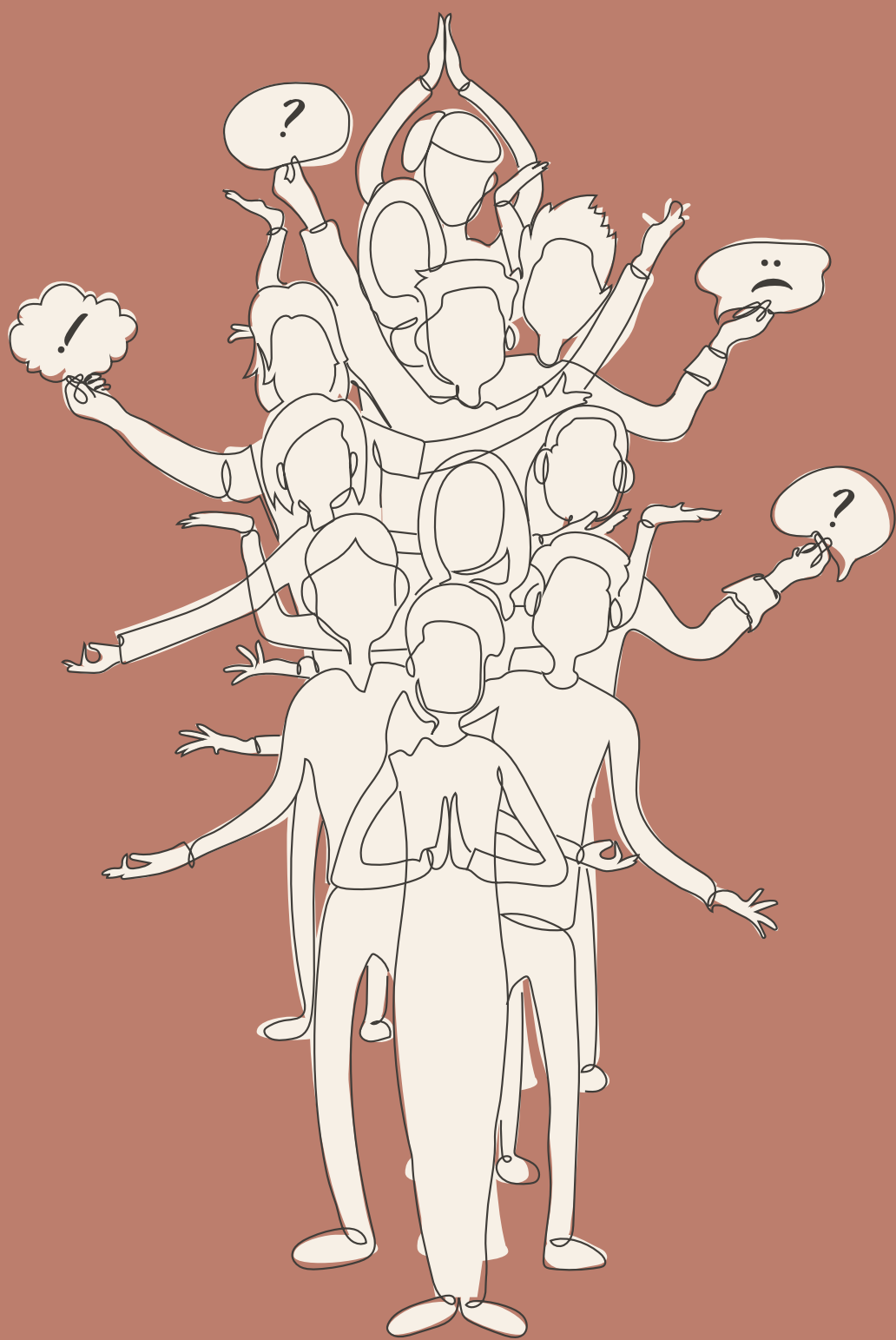
B. Örneklem Ağırlıklandırma

Raporun yöntem bölümünde örneklem seçimi ayrıntılandırılmıştı. Örneklem seçim kriterlerimizin avantajları ve dezavantajlarından bahsederken her bir birime eşit erişim şansı vermemize rağmen erişim dezavantajlarından dolayı örneklem evreni temsiliyet sorunu yaşayabileceğini vurgulamıştık. Bu durumu asgari düzeye indirme gayesi ile hesaplanan örneklem büyüklüğüne ulaşıldığında (n=1002) araştırma evreninin il ve kategori ekseninde dağılımlarına bakıldı ve olası örneklem hatalarının önüne geçilmesi için örneklem resmi veriler oranında ağırlıklandırıldı.

Bahsedildiği gibi örneklem 3 kriter ekseninde ağırlıklandırıldı:

- STK'nın Statüsü (Dernek, Vakıf, Kooperatif ve Diğer)
- İl (Türkiye'nin 81 ili)
- STK Kategorisi (Sivil Toplum ile İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün Resmi Sınıflandırması)

Ağırlıklandırma çalışmasının ilk aşaması olarak örneklem bu 3 eksenindeki dağılımları incelendi. Sonrasında bu dağılımlar resmi veriler ile karşılaştırıldı. Son olarak bu üç kriterdeki örneklem dağılımları evreni temsil edecek şekilde iterasyon edilerek her bir STK'nın ağırlık dereceleri oluşturuldu. Bu aşamada SPSS'in Raked Weight modülü kullanıldı ve ağırlıklar oluşturulurken 2000 iterasyon gerçekleştirildi.

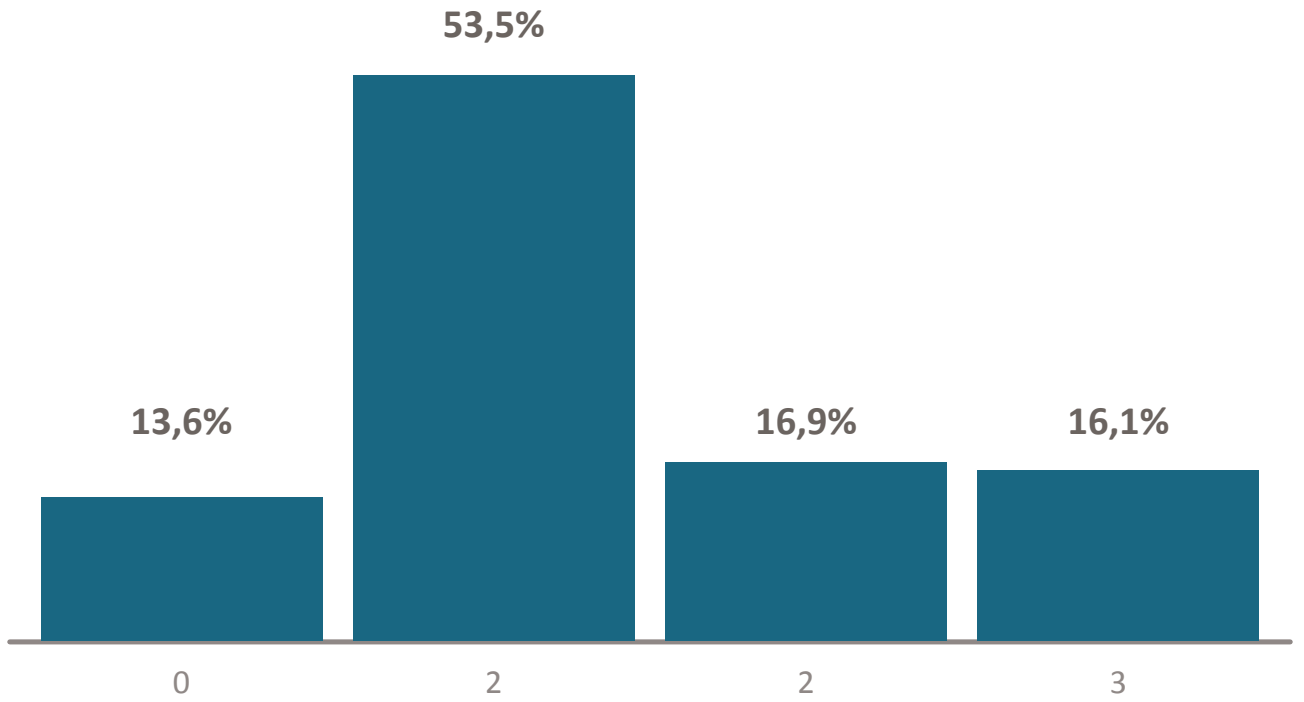

Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarında eğitim ön plana çıkıyor. Burada göz önünde bulundurulması gereken nokta “eğitim” alanının yalnızca formel eğitimi değil, enformel eğitimi de içermesi. STK’ların en çok faaliyet gösterdiği alanlar eğitim, insani yardım/yardım ve inanç/dini kimlik iken %1’in altında kalan ve en az faaliyet gösterilen alanlar; demokrasi, semt/mahalle, LGBTİ+, kent, kooperatif ve medya (Ayrıntılı bilgi için Bkz. EK 2. Faaliyet Yüzdeleri) oluyor.

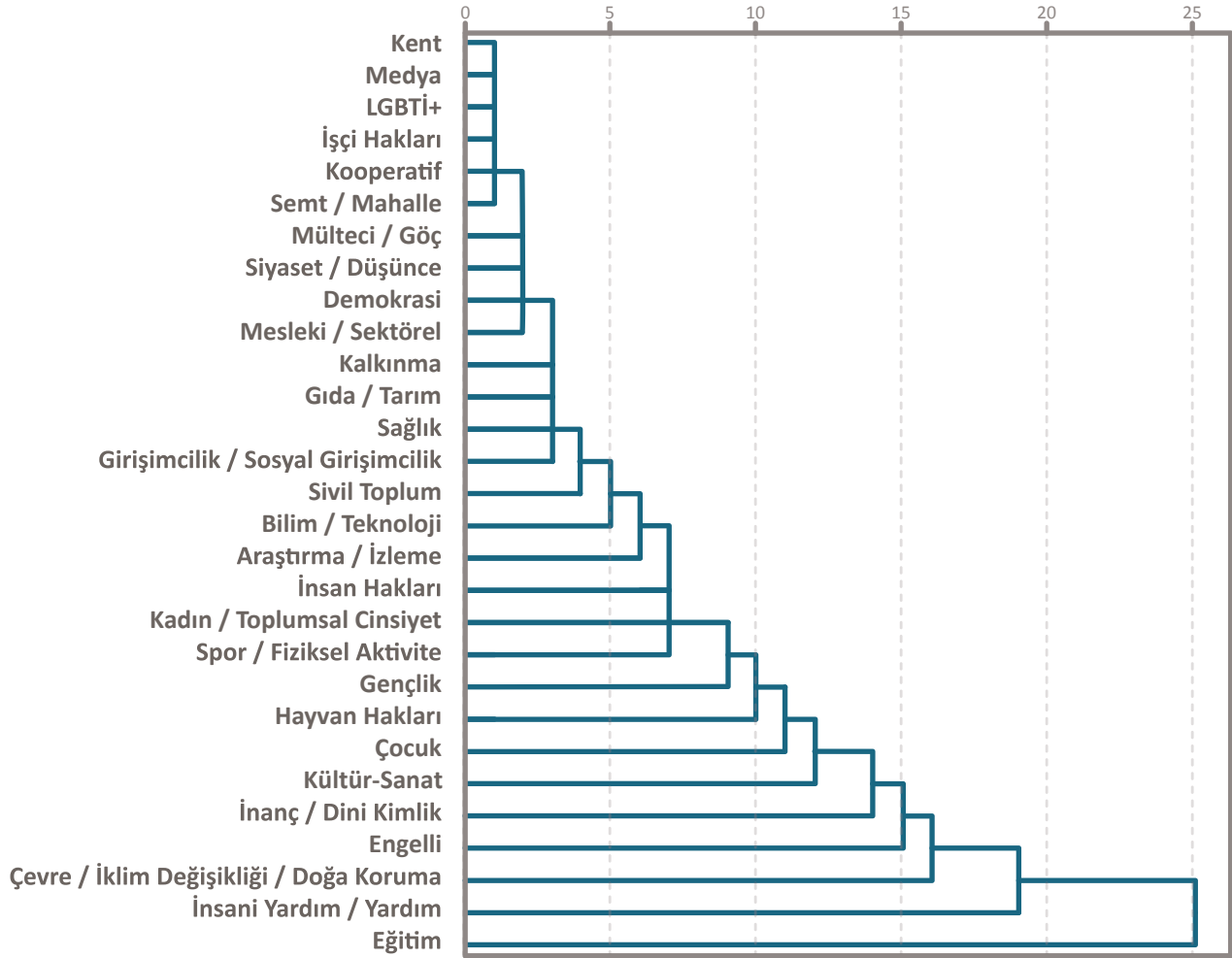
STK’ların %53’ü tek bir alanda faaliyet gösterirken 2 ve üzeri alanda faaliyet gösterme oranı %33. Soru setinde sunulan faaliyet alanları dışında faaliyet gösteren STK’lar ise %14’lük kısmı oluşturuyor. Faaliyet sayısına dair diğer bir veri ise ortama faaliyet sayısı: STK başına düşen ortalama faaliyet sayısı 1,35.

GRAFİK 10. DERNEKLERİN FAALİYET SAYILARI

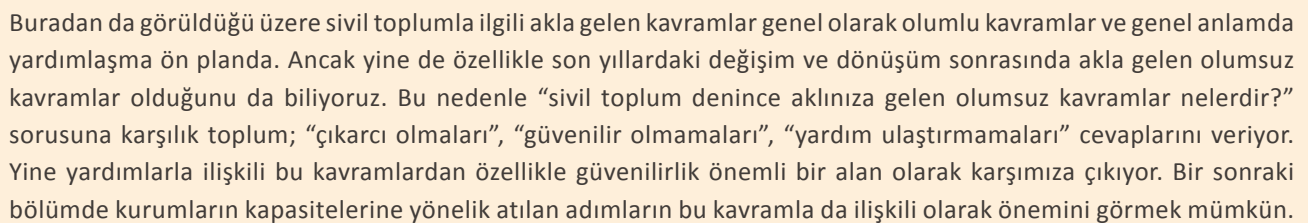
STK faaliyetlerinin kümelenme ağlarına baktığımızda eğitim ve diğerleri olacak şekilde ilişkilenebileceğini söylemek mümkün. Eğitim alanının diğer alanlarla ilişkilenebileceği hali yüksekken benzerliği düşük. Kümelenmenin en yüksek görüldüğü alanlar hak ve sosyal adaleti temel aldığı söyleyebileceğimiz kent, medya, LGBTİ+, işçi hakları, kooperatif ve semt/mahalle faaliyetlerinde görülüyor.

GRAFİK 11. STK FAALİYETLERİ - KÜMELEME ANALİZİ (DENDOGRAM)

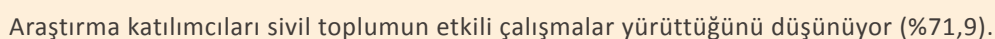

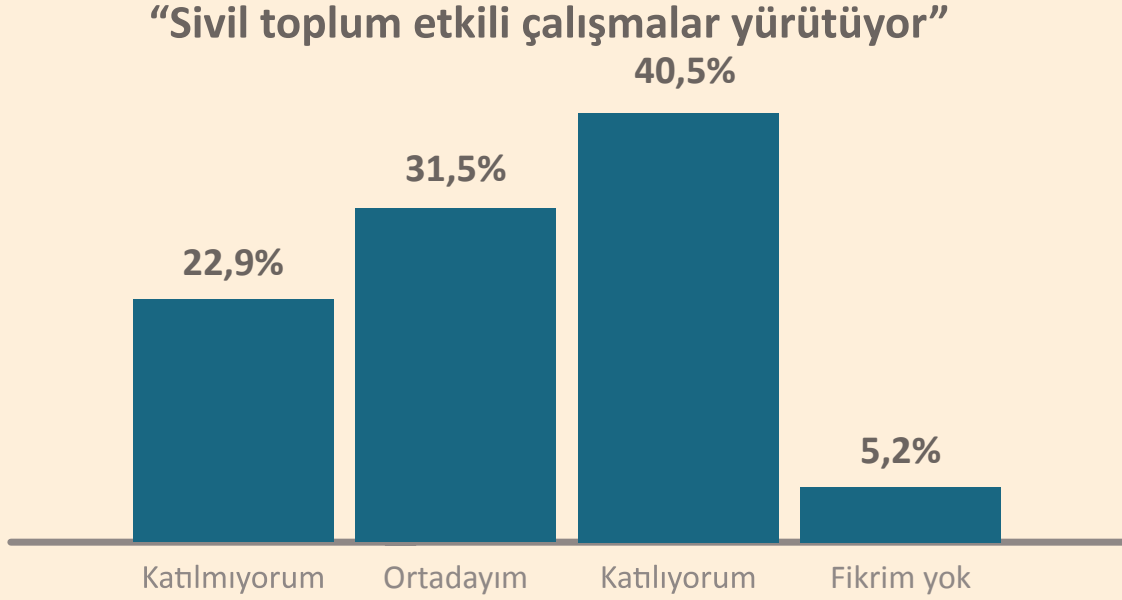
ŞEKİL 5. TOPLUMDA SİVİL TOPLUM DENDİĞİNDE AKLA GELEN KAVRAMLAR

ŞEKİL 6. TOPLUMDA SİVİL TOPLUM DENDİĞİNDE AKLA GELEN OLUMSUZ KAVRAMLAR

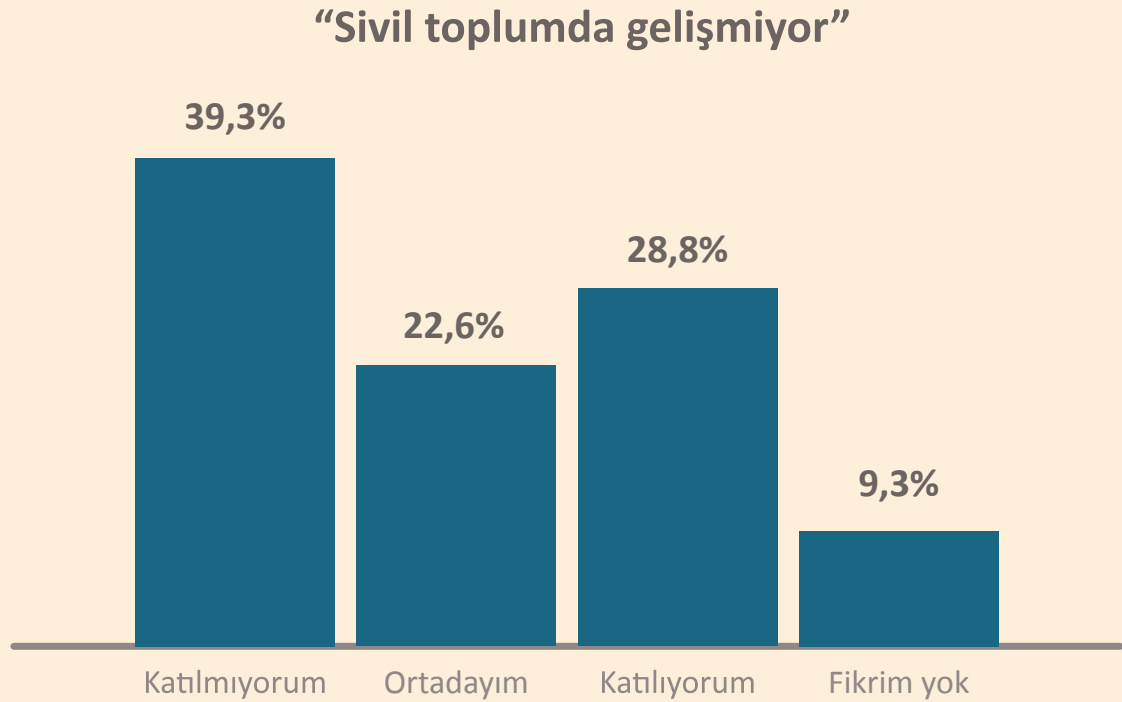

GRAFİK 12. TOPLUMUN STK ÇALIŞMALARI DEĞERLENDİRMESİ

Paralel bir şekilde aynı şekilde “STK’lar çalışmalarına devam ediyor, gelişmiyorlar” diyenlerin oranı sadece %28,8.

GRAFİK 13. TOPLUMUN STK’LARIN GELİŞİMİ DEĞERLENDİRMESİ

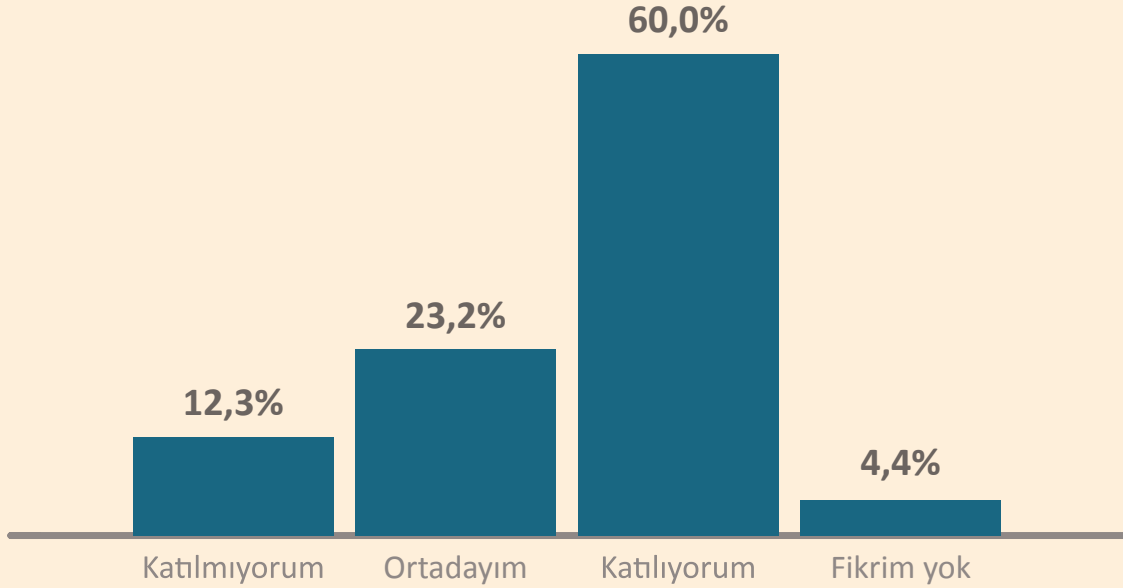

Katılımcılar sivil toplumda gönüllüğün de çok daha ön planda olduğunu düşünüyor. İfadeye “katılmayanların” oranı yalnızca %12,3.

GRAFİK 14. TOPLUMUN STK'LARDA GÖNÜLLÜLÜK DEĞERLENDİRMESİ

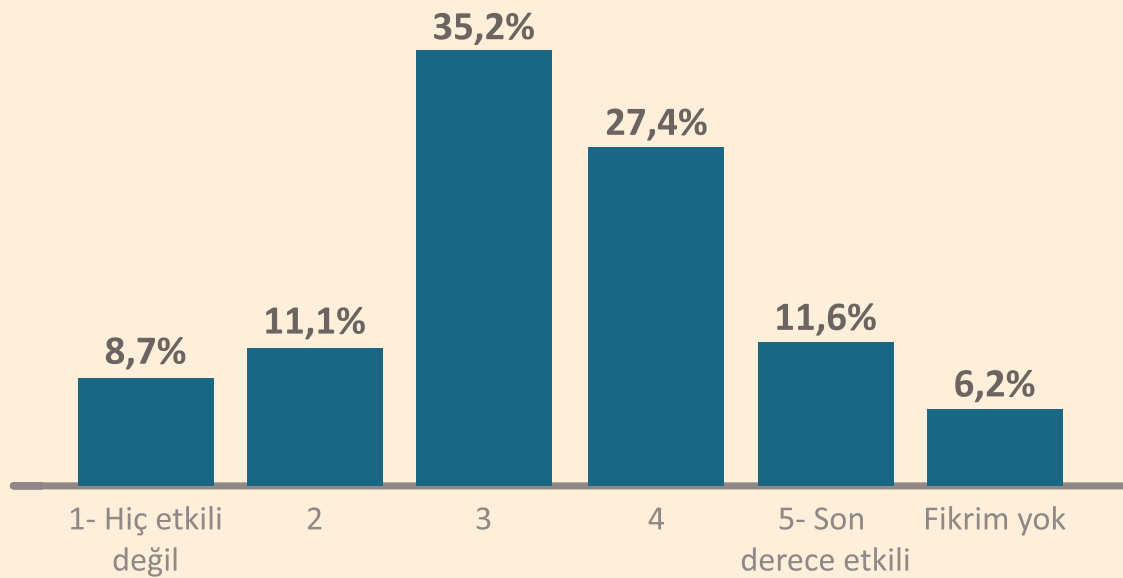
“Sivil toplumda gönüllülük ön planda”

Sivil toplumun Türkiye'nin geleceğini belirlemede etkili olduğunu söyleyenlerin oranı %38,9. Bu anlamda sivil toplumun faaliyetlerine bakışın görece olumlu olduğunu söylemek mümkün.

GRAFİK 15. TOPLUMUN GELECEĞİ BELİRLEMEDE STK'LARIN ETKİSİ DEĞERLENDİRMESİ

“Sivil toplum Türkiye'nin geleceğini belirlemede etkili”

SİVİL TOPLUMUN BEŞERÎ KAPASİTESİ: İNSAN KAYNAĞI, GÖNÜLLÜLÜK VE REFAH

Bir organizasyonun temel bileşenlerinden biri de hiç şüphesiz insan kaynağı. Sivil toplum kuruluşları da profesyonel çalışanları, üyeleri ve gönüllüleri kapsayan insan kaynaklarıyla faaliyetlerini sürdürüyor. Profesyonel çalışanların ve gönüllülerin hem niteliksel hem niceliksel kapasitesi organizasyonun gücü ve devamlılığı için kilit öneme sahip. Peki, veriler sivil toplumun beşerî kapasitesi hakkında nelere işaret ediyor? Çalışmanın bu kısmında odağımız sivil toplumun insan kaynağı ve insan kaynağının refahı olacak.

Görüşülen bazı STK'ların marjinal değerlere sahip olması ortalama değerleri yukarı çekse de bu STK'lar dışında kalanların genel tabloya bakıldığında STK'ların sınırlı bir insan kaynağıyla çalıştığı ve STK'ların yarısından fazlasının tam zamanlı, yarı zamanlı veya kısa dönemli çalışanı bulunmadığı göze çarpıyor.

STK'lar sınırlı insan kaynağı ve gönüllü sayısı ile varlıklarını sürdürüyor

Sınırlı insan kaynağı, gönüllü faaliyetlerinin ön plana çıktığı yapılara işaret etse de gönüllü sayılarının da STK'larda düşük seviyede olduğunu görüyoruz. Türkiye'de STK'ların yarısından fazlası 30 ve daha az gönüllüye sahip. Yani STK'lar sınırlı insan kaynağı ve düşük gönüllü sayılarıyla varlıklarını sürdürürken bu durumun STK'ların sürdürülebilirliği ve etkisi açısından çeşitli kısıtlılıkları beraberinde getirebileceğini söylemek mümkün.

Toplum, sivil toplumda "gönüllülüğün" ön planda olduğunu düşünse de STK'lardaki gönüllü sayısına baktığımızda farklı bir resimle karşılaşılıyor. Araştırma kapsamında görüşme yapılan uzmanlardan birisi, STK'ların kurum kapasitelerini değerlendirirken Türkiye'de gönüllülük kültürünün çok gelişmediğini ifade ediyor.

“Gönüllülük de bakarım çünkü sivil toplumun en önemli boyutları ve kurucu ve tanımlayıcı unsurlarından bir tanesi gönüllülük üzerine kurulması. Fakat gönüllü kültürü çok gelişmiyor Türkiye’de. O yüzden de gönüllülük üzerine yapılan çalışmalara bakıldığı zaman çok etkili olmadığını, çok yaygın olmadığını görürüz.”

Akademisyen

TABLO 7. STK'LARDA ÜYE-GÖNÜLLÜ-ÇALIŞAN ORTALAMALARI

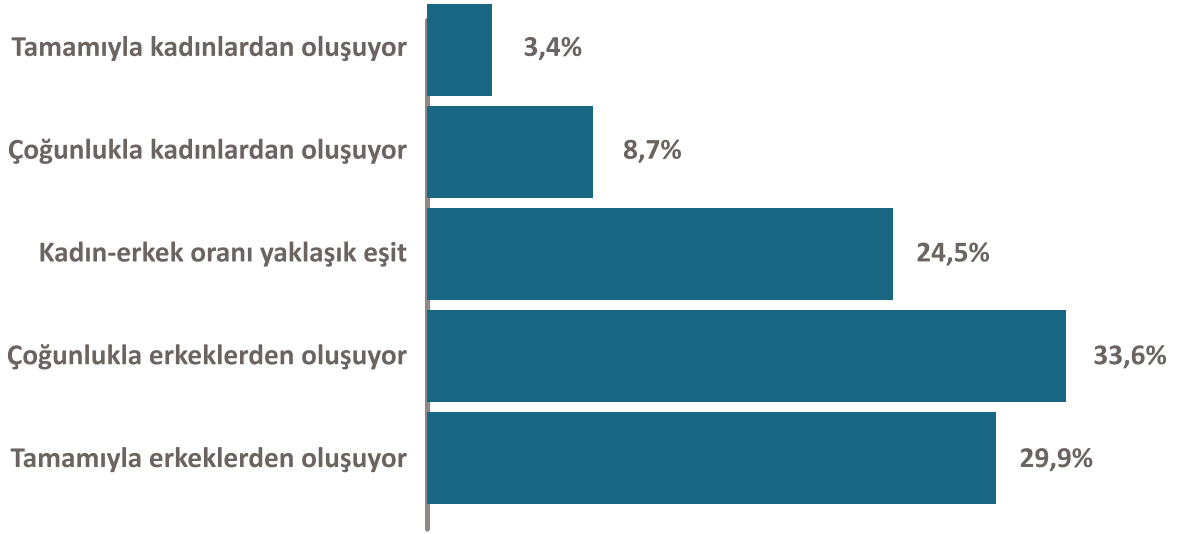
	Ortalama	Medyan	Maksimum	Standart Sapma
Üye sayısı	1590.6	41	55000	8,550.3
Aktif - Sürekli üye sayısı	844.7	30	35000	4,437.0
Gönüllü sayısı	993.6	30	100000	5,104.3
Tam zamanlı çalışan sayısı	829.3	0	35000	5,274.3
Yarı zamanlı çalışan sayısı	5.6	0	1138	44.1
Kısa dönemli çalışan sayısı	234.0	0	10000	1,502.9
Kurumunuzda işler esas olarak kaç kişi üzerindedir?	11.3	5	500	40.0

STK'larda kadın ve genç temsiliyeti düşük

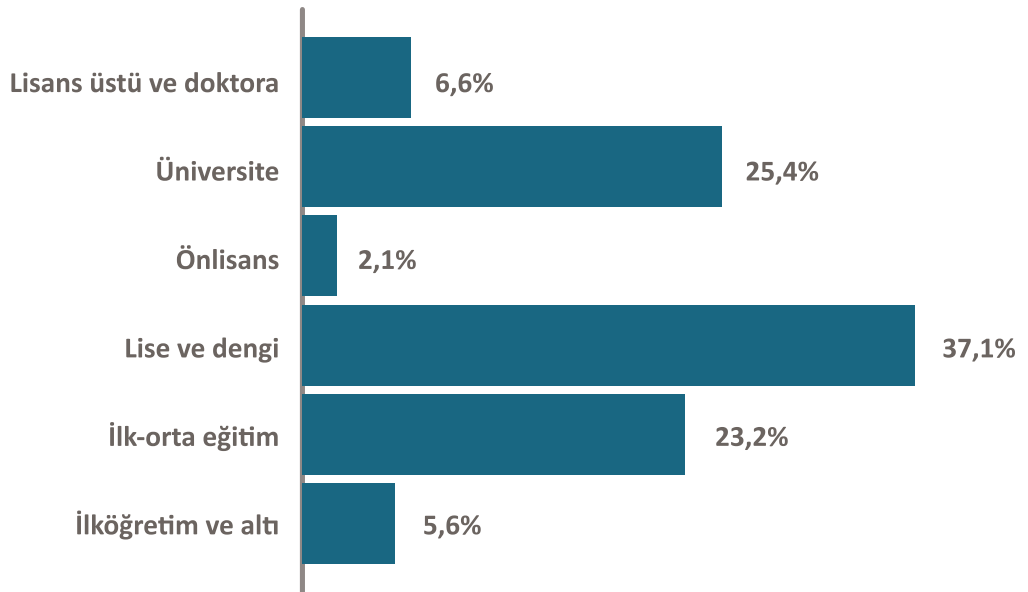
Kadınlar STK'larda daha az temsil ediliyor. STK'ların %63,5'inin üyeleri erkek ağırlıklı iken bunlar içerisinde de %29,9'unun tamamı erkeklerden oluşuyor. Kadın – erkek oranının yaklaşık olarak eşit olduğu STK'ların oranı ise %24,5.

GRAFİK 16. STK'LARDA CİNSİYET DAĞILIMI

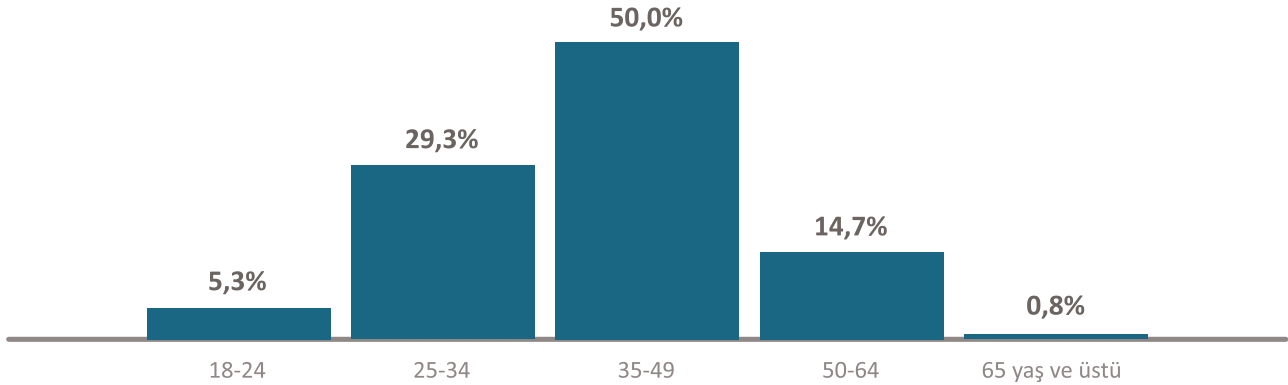
Üyelerin %65,9'u lise ve altı eğitim düzeyine sahip. %2,12'si ön lisans düzeyindeyken %25,4'ü lisans, %6,6'sı ise lisansüstü ve doktora eğitim seviyesinde.

GRAFİK 17. STK ÜYELERİNİN EĞİTİM DURUMU

STK'ların üyelerinin yaklaşık %70'i 35 yaş ve üstü kişilerden oluşuyor. 25-34 yaş arası üyelerin oranı %29,3 iken, bu oran 24-28 yaş aralığında %5,3'e düşüyor. Yani Türkiye'de STK'lara üye olma bakımından gençlerin çok az oranda sivil topluma katıldığı söylenebilir.

GRAFİK 18. STK ÜYELERİNİN YAŞ DAĞILIMI

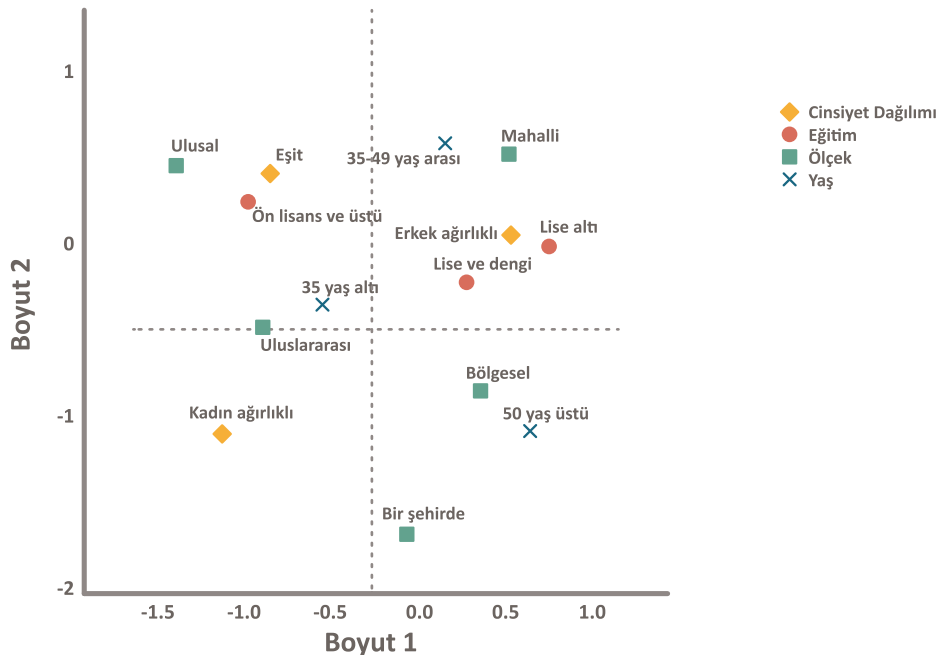
Üye sayılarının yanı sıra görüşme yapılan bir uzman, STK'larda yönetim kurullarında gençlere yeterince yer verilmemesini eleştiriyor.

“Yönetim kurullarının özgürlükçü, gençlere alan açan ve daha gençlerden oluşması gerekiyor. O yüzden yönetim kurulu ne kadar açık ve çalışanlara da alan açan yönetim kurulları olduğu zaman o STK da başka bir yere getiriyor. Ama Türkiye’deki yönetim kurulları da ya herhalde yıllardır yönetim kurulu değişmeyen STK’lar vardır.

Sivil Toplum, Uzman

STK'larda cinsiyet, ölçek, yaş, eğitim değişkenleri arasında ilişkiye bakıldığında ölçek ve eğitim düzeyi arasında belirgin bir etkileşim olduğu anlaşıyor. Mahalli ölçekte faaliyet gösteren STK üyeleri ağırlıklı olarak lise ve lise altı eğitim düzeyine sahipken, faaliyet ölçeği genişledikçe (ulusal, uluslararası) üyelerin eğitim düzeyinin ağırlıklı ön lisans ve üstü seviye olduğu görülüyor.

GRAFİK 19. ÇOKLU MÜTEKABİLİYET ANALİZİ (4 DEĞİŞKEN: CİNSİYET, ÖLÇEK, YAŞ, EĞİTİM)

Sivil Toplumda Yer Almaya ve Sivil Toplumla İlişkilenmeye Dair Toplumsal Algılar

STK üyelerine dair bu çalışma sonrasında, toplumun sivil toplumla ilişkilenme oranının ne kadar düşük olduğunun da altını çizmek gerekiyor. Grafik 20’de görüldüğü üzere toplumda bir STK’yla ilişkilenen ya da ilişkilenmeyi düşünenlerin toplam oranı sadece %12,5.

GRAFİK 20. TOPLUMUN STK’LAR İLE BAĞLANTISI

Sivil toplumla ilişki kuranlar ise ağırlıklı olarak üyelik ya da gönüllülük yoluyla ilişki kuruyor. Katılımla ilgili ifadelerin içerisinde katılımcıların yalnızca %18’i sivil topluma düzenli ya da düzensiz olarak bağışta bulunmak yoluyla sivil toplumla ilişki kurduğunu ifade ediyor.

GRAFİK 21. TOPLUMUN STK’LARLA İLİŞKİ ŞEKİLLERİ

Sivil toplumla ilişkide olduğunu ifade eden kişilere ilişkilendikleri STK'ların hangi konuda faaliyet yürüttüğünü sordumuzda öne çıkan ilk beş tema "İnsani Yardım" (%17,5), "Eğitim" (%15,8), "Çocuk" (%8,3), "Sağlık" (%7,8), "İnsan Hakları" (%6,9), "Gençlik" (%6,3) oluyor. Halihazırda sivil toplumla ilişkilenen ancak bunu isteyen kişilere ise "Hangi konuda çalışan derneğin/vakfın çalışmalarına katılmak isterdiniz?" sorusu sorulduğunda katılımcıların ilk beş cevabı "Eğitim" (%14,6), "Çocuk" (%11,3), "Engelli" (%7,1), "İnsani yardım/Yardım" (%6,3) ve "Çevre, iklim değişikliği, Doğa Koruma" (%5,6) oluyor. Katılımcılar aynı zamanda sivil toplumun da yine "Eğitim, İnsani Yardım, Çocuk, Engelli, Sağlık" konularında çalışma yürüttüklerini düşünüyor.

Son olarak katılımcılara sivil toplum hangi alanlara odaklanmalı ve bu alanlara odaklanırsa onlara destek olursunuz sorusu sorulduğunda da benzer cevaplar alınıyor, yalnızca çocuk temasının yerini kadın teması alıyor: "Eğitim" (%15,8), "Sağlık" (%15,9), "Hayır işleri" (%10,3), "Kadın" (%8,3), "Engelli" (%6,9).

Kısacası toplumun gözünde sivil toplumun hakkında çalışma gerçekleştirmesi gereken tematik alanlar:

- Eğitim
- Sağlık
- İnsani Yardım
- Çocuk/Gençlik/Kadın/Çevre/Engelli

Bu konuya ilişkin toplumsal algı sorularında üyelik konusundaki zorluk ve kısıtları da gözeterek tüm ilişkilenecek şekillerini kapsayacak şekilde sorular yöneltildi. Halihazırda sivil toplumla ilişkilenen kişilerin motivasyonları sıralandığında en önemli üç motivasyon "Toplumsal Sorumluluk" (%21,8), "Fayda yaratmak" (%12,1) ve "Ahlaki sorumluluk" (%9) olarak ifade ediliyor.

İlişkilenenlere ise nedeni sorulduğunda ilk sıralarda "Zamanım yok" (%28,2), "İlgimi çekecek çalışmalar yürütmüyorlar" (%10,9) cevapları geliyor.

Son olarak sivil toplumla ilişkiye geçme ya da geçmemede en önemli faktörü öğrenmek için katılımcılara yöneltilen soruya verilen cevaplarda "Kurumun daha önce ne başardığı" (%13,4), "Kurumun ne büyüklükte faaliyet gösterdiği" (%12,5) ifadeleri en ortaklaşılan yanıtlar oluyor.

İNSAN KAYNAĞI KAPASİTESİ ÖLÇEĞİ

İnsan kaynağı kapasitesi ölçeğini oluştururken 7 numerik değişken analize dahil edildi. Bu değişkenler:

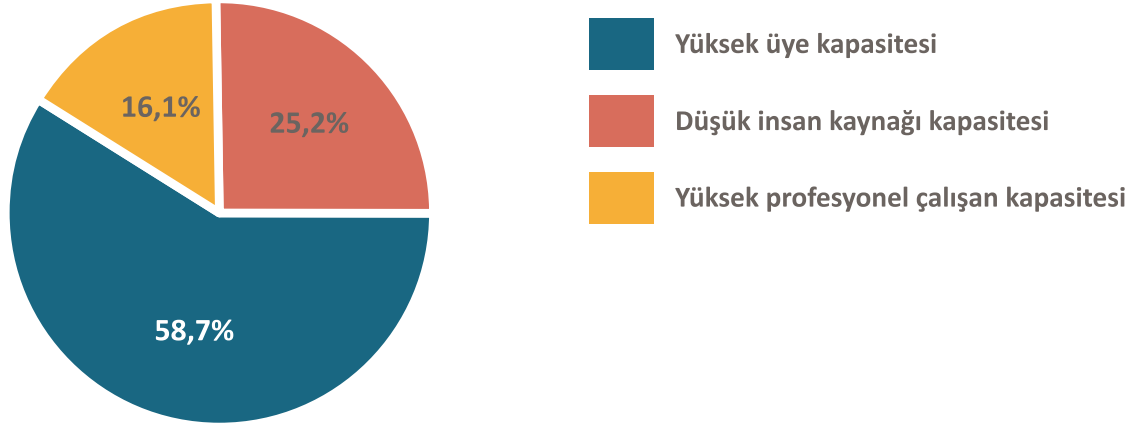
- Üye Sayısı
- Aktif Üye Sayısı
- Gönüllü Sayısı
- Tam Zamanlı Çalışan Sayısı
- Yarı Zamanlı Çalışan Sayısı
- Kısa Dönemli Çalışan Sayısı
- Kurumlarda İşlerin Esas Olarak Kaç Kişi Üzerinde Olduğu

Bu değişkenlerden üye sayısı, aktif üye sayısı, gönüllü sayısı %33'lük kategorilere ayrılacak şekilde kategorik değişkenlere çevrildi. Çalışan değişkenleri ise (tam zamanlı, yarı zamanlı, kısa dönemli) profesyonel çalışan sayısı şeklinde toplanarak yeniden kodlandı. Bunun sonucunda yeniden kodlanan değişkenlerin dağılımları Tablo 8'de görülebilir.

TABLO 8. STK'LARIN İNSAN KAYNAĞI YAPISI		
		Yüzde
Üye	0 - 29	32.8%
	30 - 79	33.9%
	80+	33.4%
Aktif Üye	0 - 19	28.1%
	20 - 49	35.7%
	50+	36.2%
Gönüllü	0 - 14	32.1%
	15 - 89	35.0%
	90+	32.9%
Profesyonel Çalışan Sayısı	0-4	19.4%
	5-14	49.1%
	15+	31.5%

Kategorik olarak yeniden kodlanan 4 değişken ile “Kurumunuzda işler esas olarak kaç kişi üzerindedir?” sorusunun rakamsal değişkeni kullanılarak iki aşamalı kümeleme analizi gerçekleştirildi ve 3 insan kaynağı kümesi oluşturuldu. STK'ların neredeyse %60'ı düşük insan kaynağına sahip.

GRAFİK 22. İNSAN KAYNAĞI KAPASİTESİ KÜMELERİ

Oluşturulan 3 insan kaynağı kapasitesi kümelerindeki STK yapılarına dair veriler Tablo 9'da detaylandırıldı. Profesyonel çalışan kapasitesi yüksek olan STK'ların, faaliyetlerini iş ve meslek olarak yürütecek profesyonel çalışanlara ağırlık verdiği görülürken, üye kapasitesi yüksek ve düşük insan kaynağı kapasitesine sahip STK'ların üye, aktif üye ve gönüllülere ağırlık verdiği görülüyor. Düşük insan kaynağı kapasitesindeki STK'ların üye, aktif üye, gönüllü ve profesyonel çalışan sayıları diğer 2 kategoriye göre oldukça sınırlı. Yüksek üye kapasitesine sahip STK'ların tamamında 80'den fazla üye ve 50'den fazla aktif üye varken bu oranlar yüksek profesyonel çalışan kapasitesine sahip STK'larda %10 ve %23'e düşüyor.

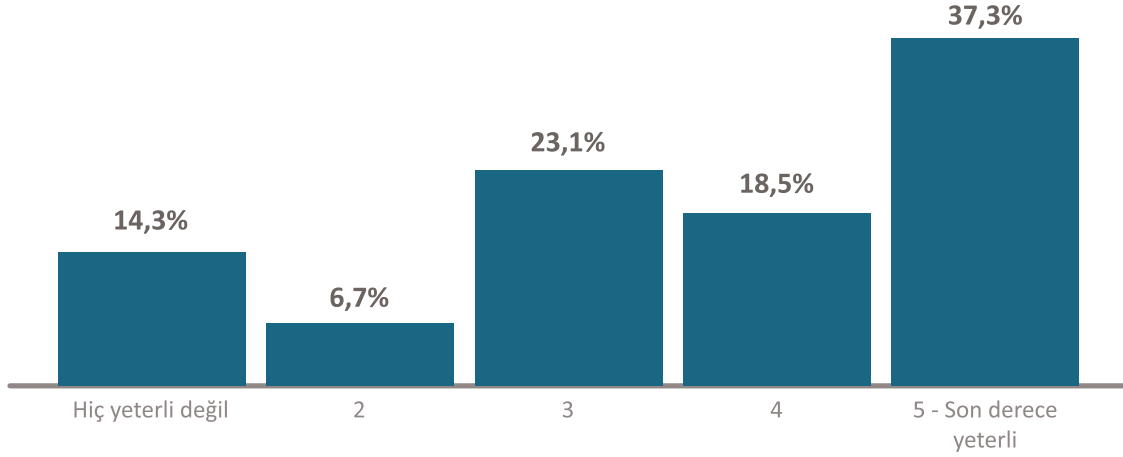
TABLO 9. İNSAN KAYNAĞI KAPASİTESİ KÜMELERİNE GÖRE ÜYE, AKTİF ÜYE, GÖNÜLLÜ, PROFESYONEL ÇALIŞAN SAYISI

		Yüksek Üye Kapasitesi	Düşük İnsan Kaynağı Kapasitesi	Yüksek Profesyonel Çalışan Kapasitesi
Üye	0 - 29	0.0%	43.8%	43.8%
	30 - 79	0.0%	44.9%	46.7%
	80+	100.0%	11.3%	9.5%
Aktif Üye	0 - 19	0.0%	39.9%	28.9%
	20 - 49	0.0%	47.5%	48.4%
	50+	100.0%	12.6%	22.7%
Gönüllü	0 - 14	13.4%	40.4%	31.4%
	15 - 89	23.6%	37.8%	42.6%
	90+	63.0%	21.8%	26.0%
Profesyonel Çalışan Sayısı	0-4	0.0%	33.1%	0.0%
	5-14	38.7%	66.9%	0.0%
	15+	61.3%	0.0%	100.0%

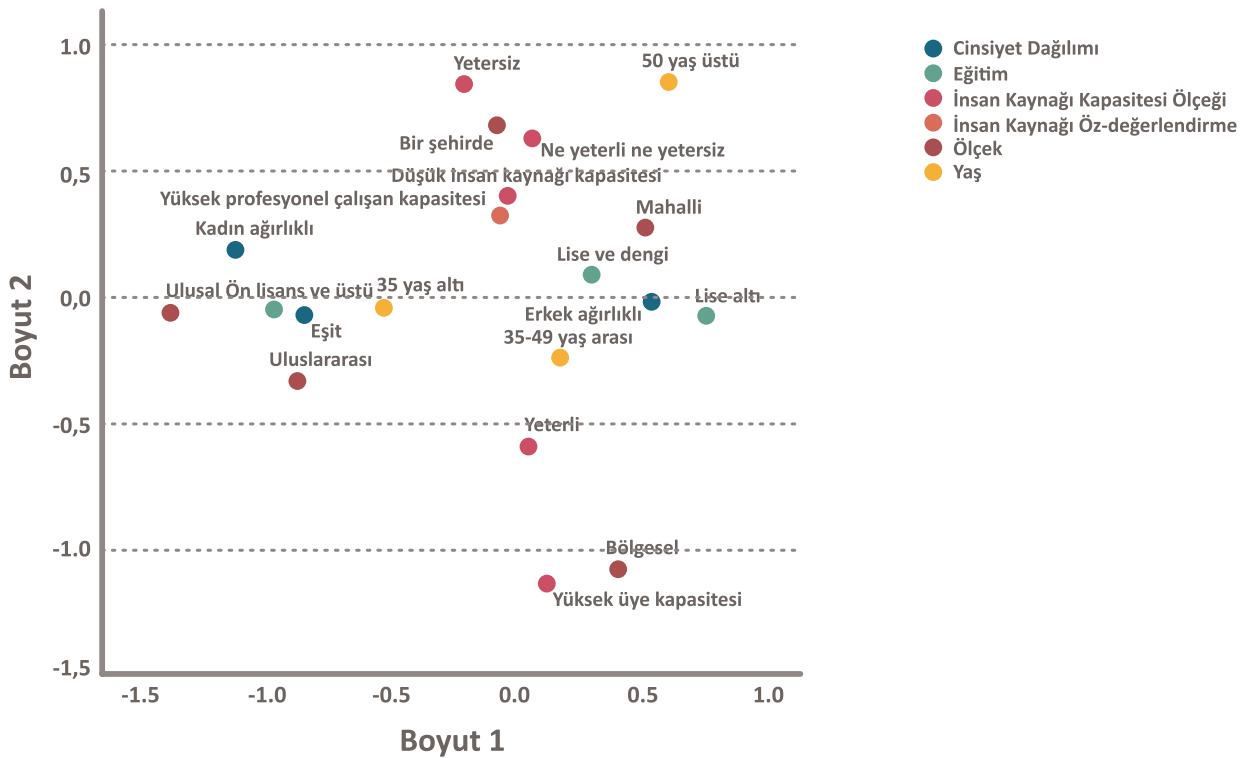
STK'lar, insan kaynağı kapasitesini yeterli olarak değerlendirme eğiliminde. STK'ların %55,8'i insan kaynağı kapasitesinin yeterli olduğunu söylerken, yeterli değil diyenlerin oranı %21.

GRAFİK 23. İNSAN KAYNAĞI KAPASİTESİ - ÖZ DEĞERLENDİRME

STK'larda cinsiyet dağılımı, eğitim, insan kaynağı kapasitesi ile insan kaynağı öz değerlendirme, ölçek ve yaş değişkenleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde çoklu mütekabiliyet analizinde dağınık bir yerleşme görülüyor. Yüksek profesyonel çalışan kapasitesine sahip STK'larda cinsiyet dağılımında kadın ağırlıklı / eşit, 35 yaş ve altı, ön lisans ve üstü eğitim düzeyinde ve ulusal / uluslararası ölçekte faaliyet gösteren bir profil ortaya çıkıyor.

GRAFİK 24. ÇOKLU MÜTEKABİLİYET ANALİZİ - 6 DEĞİŞKEN (CİNSİYET, EĞİTİM, İNSAN KAYNAĞI KAPASİTESİ ÖLÇEĞİ, ÖZ DEĞERLENDİRME, STK ÖLÇEĞİ, YAŞ)

ÇALIŞAN REFAHI VE ENDEKSİ

STK çalışanlarının büyük bir çoğunluğu fazla mesai ücreti almıyor

STK'lara mesai ücretlendirmeleri ve çalışma ortamı hakkında bir dizi önerme yöneltildi ve yanıtları alındı. Bu yanıtlar fazla mesainin ücretlendirdiği STK sayısının yalnızca %11,2 olduğunu gösteriyor. Dahası STK'ların %65,8'inde çalışanlar iş tanımı dışında başka işler yapıyor. İnsan kaynağının sınırlı oluşunun çalışanlar için iş tanımları dışında işler yapma mecburiyetini getirmesi söz konusu olabileceğini düşündürüyor. Çalışma ortamına ilişkin memnuniyet ise yüksek. STK'ların büyük kısmı çalışma ortamını yaptıkları iş için uygun ve yeterli görüyor.

GRAFİK 25. ÇALIŞAN REFAHI ÖLÇEĞİ

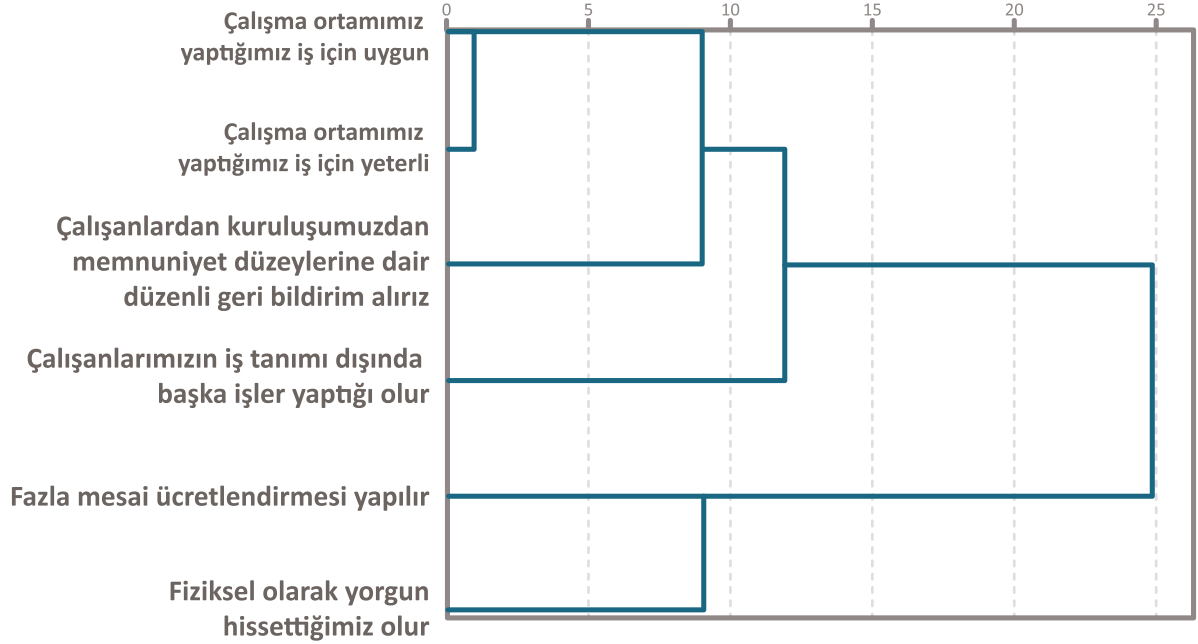
Çalışan refahına dair yapılan değerlendirmelerde 2 kümenin oluştuğunu söylemek mümkün. Çalışma ortamı ve çalışmaya dair değerlendirmeler birbirine benzerlik gösterirken fazla mesai ve yorgun hissetme arasında da azımsanmayacak bir yakınlık mevcut. Yani, fazla mesai ücretlendirilse bile stresli ve/veya yorgun hissetme devam ediyor. Görüşülen birçok uzman da bu durumu destekler nitelikte görüş veriyor.

“ Ben de yani çok fazla sayıda insanda tükenmişlik sendromu görüyorum mesela sivil toplum örgütlerinde profesyonel olarak çalışan insanlarda. Bu bazen hani neredeyse şirketlere yakın bir emek sömürsünün olduğu söylüyor bize. Dolayısıyla orada ciddi bir sıkıntı var.

Sivil Toplum, Uzman

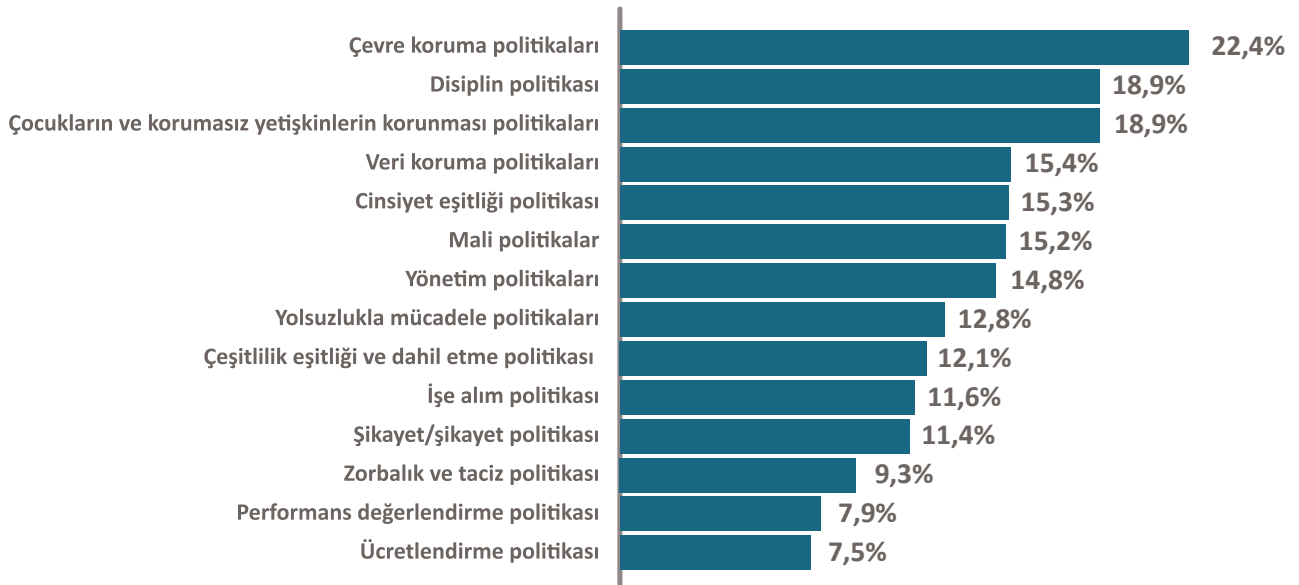
GRAFİK 26. ÇALIŞAN REFAHI MADDELERİ KÜMELEME ANALİZİ

STK'ların kurumsal politikalarında marjlar dar

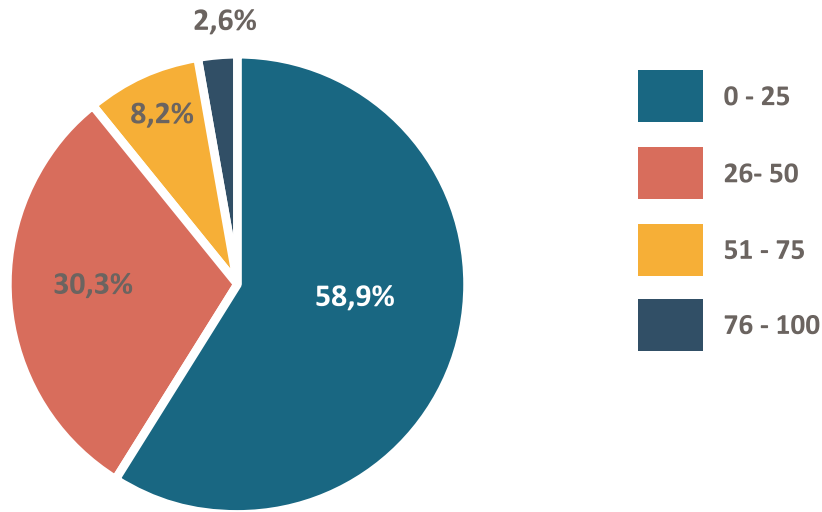
Kurumsal politikalar, bir organizasyonun prensiplerini, misyonlarını ve değerlerini yansıtan politika belgeleridir. STK'ların yürürlükte olan kurumsal politikaları ele alındığında dar marjlar karşımıza çıkıyor. Çevre koruma politikalarına sahip olma oranı %22 iken bu oranı %19 ile disiplin politikaları ile çocukların ve korunmasız yetişkinlerin korunması politikaları takip ediyor. Performans değerlendirme politikası ve ücretlendirme politikası ise son sıralarda yer alıyor. Kurumsal politikalardaki bu dar marj, STK'larda profesyonel çalışmaya uzak kalındığı şeklinde yorumlanabilir.

GRAFİK 27. KURULUŞ POLİTİKALARI ÖLÇEĞİ

Bu değişkenler analize dahil ederek her bir kuruluşun ideal politika ve çalışan refahı düzeyine ne derece yakın ne derece uzak olduğu hesaplandı. İlk olarak çalışan refahı ölçeğini oluşturan 6 maddenin negatif yönlü olanları (çalışanların iş yerinde kendilerini stresli hissetmesi, iş tanımı dışında çalışma) tersine çevrildi. Sonrasında kuruluşun sahip olduğu politika metinleri ile çalışan refahı ölçeği birleştirildi. En ideal kuruluşun tüm politika metinlerine sahip ve çalışan refahı değişkenindeki tüm maddelerin olumlu yönde olması beklenirken, her STK için en ideale ne derece yaklaştığı hesaplanarak skorlar 0 ile 100 arasında standartlaştırıldı. Sonuçlar gösteriyor ki STK'ların kritik bir kısmı için ideal çalışan refahına yaklaşımda kat etmeleri gereken uzun bir mesafe var.

GRAFİK 28. ÇALIŞAN REFAHI VE ENDEKSİ SKORLARI (YÜZDE)

Çalışan refahı ve politikalar endeks skorlarında ortalama ve medyan değerlerin de gösterdiği gibi, STK'ların çalışan refahı açısından yoksun olduğunu söylemek mümkün.

TABLO 10. ÇALIŞAN REFAHI VE POLİTİKALAR ENDEKSİ SKORLARI

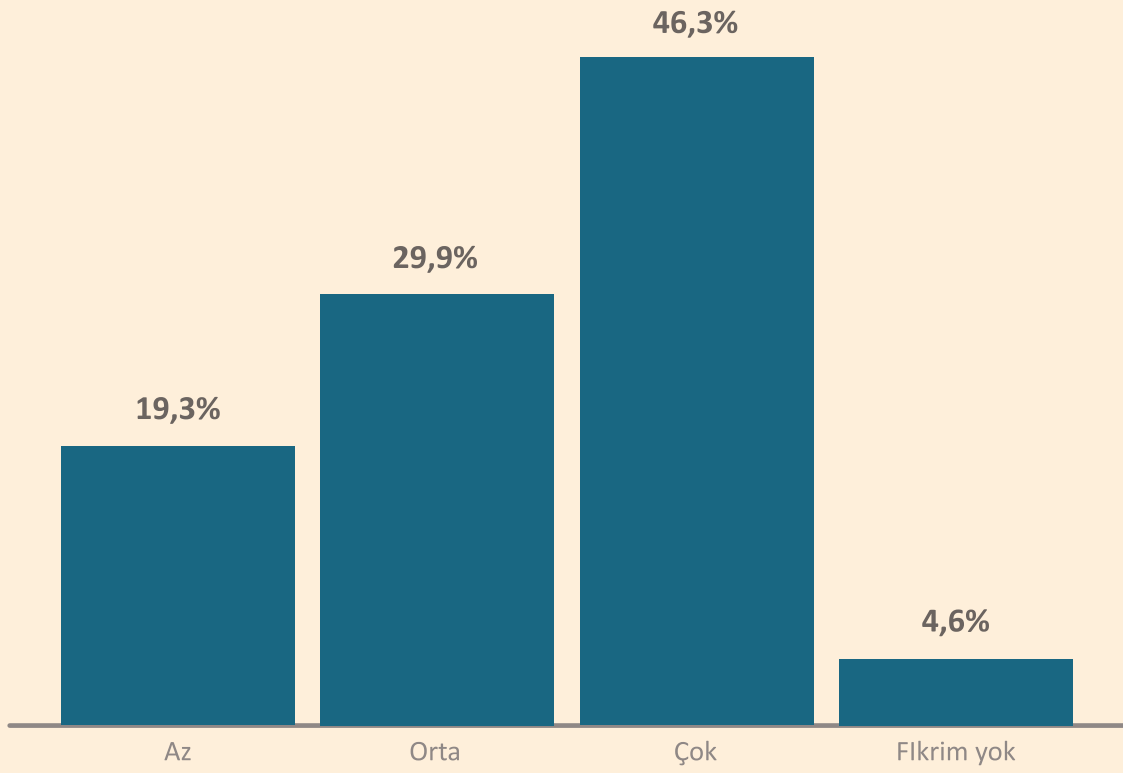
	Çalışan Refahı ve Politikalar Endeksi
Ortalama	27.6
Medyan	21.1
Maksimum	94.7
Minimum	0.0
Aralık	94.7
Standart Sapma	16.7

Sivil Toplumda Çalışmaya Dair Toplumsal Algılar

Her ne kadar sivil toplum çalışanlarına yöneltilen sorular sivil toplum çalışanlarının işlerinden oldukça memnun olduğunu gösterse de toplumun memnuniyet beklentisi farklılık gösteriyor. Toplumsal algılara yönelik gerçekleştirilen araştırmada katılımcıların %46,3'ü sivil toplumda çalıştıkları takdirde çok memnun olacağını öngörüyor.

GRAFİK 29. TOPLUMUN STK'LARDA ÇALIŞMAYLA İLGİLİ MEMNUNİYET BEKLENTİSİ

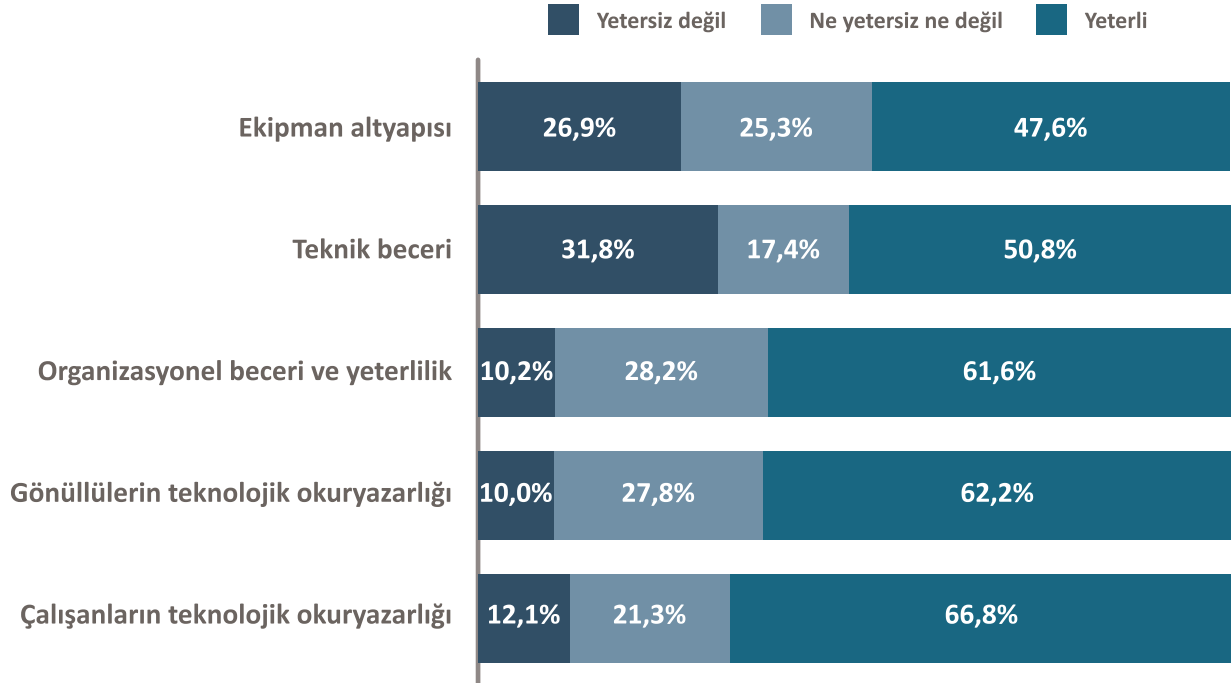
BİLGİ, BECERİ VE UZMANLIKLAR EKSENİNDE SİVİL TOPLUM

Uzmanlık ve yetkinliklerin sivil toplumun etki alanının anahtar öğelerinden olduğunu iddia etmek yanlış olmaz. Bu iki özellik, sadece yeterli finansal kaynaklara erişimle ya da geniş toplumsal destekle sınırlı değil, kendi insan kaynağı ve tecrübesi ile ilişkilidir. Başka bir deyişle, sivil toplumun etki alanı, sahip olduğu bilgi, beceri ve uzmanlıkta yatar. Bu, sadece kısa vadeli projelerin uygulanmasında değil, aynı zamanda kuruluşların vizyonunu ve misyonunu uzun vadede sürdürebilmesinde de kritik bir role sahip. Teknik yetenekler, stratejik planlama ve karar verme süreçlerinde uygulanan bilgi ve yetkinlikler, kuruluşların sosyal alana daha derin etki yaratmalarına olanak tanır.

Raporun bu bölümünde, Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının bu kritik bilgi ve beceri seviyelerine ne kadar sahip oldukları, oluşturulan detaylı endeks aracılığıyla incelendi. Bu inceleme, sektördeki mevcut durumu aydınlatmayı ve potansiyel gelişim alanlarını belirlemeyi amaçlıyor.

STK’ların %70’inin teknik bilgi ve beceri anlamında gelişime ihtiyacı var

GRAFİK 30. KURULUŞUN TEKNİK BECERİ VE YETERLİLİK KRİTERLERİ

Kuruluşlara sorulan teknik beceri ve yeterlilik maddeleri kullanılarak “Bilgi ve Beceri Endeksi” oluşturuldu. İlk olarak bu maddeler güvenilirlik analizi ile değerlendirildi. Gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach’s Alpha değerinin 0.703 olduğu tespit edildi (Bkz EK 3. Teknik Beceri ve Yeterlilik Güvenilirlik Testi). Başka bir deyişle, bu ölçekte kullanılan maddelerin geçerli ve güvenilir olduğu gözlemlenerek ölçekten hiçbir maddenin çıkarılmamasına karar verildi. Ölçeği oluşturan 5 değişkenin 1 – 5 arası skorları 0 – 100 aralığında yeniden değer atanarak hesaplandı.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları kendilerinin teknik beceri ve yeterliliklerini 0 – 100 arası bir skalada ortalama 65.5 olarak notluyor. Medyan skoruna bakarsak bu rakamın 70 olduğu görülüyor.

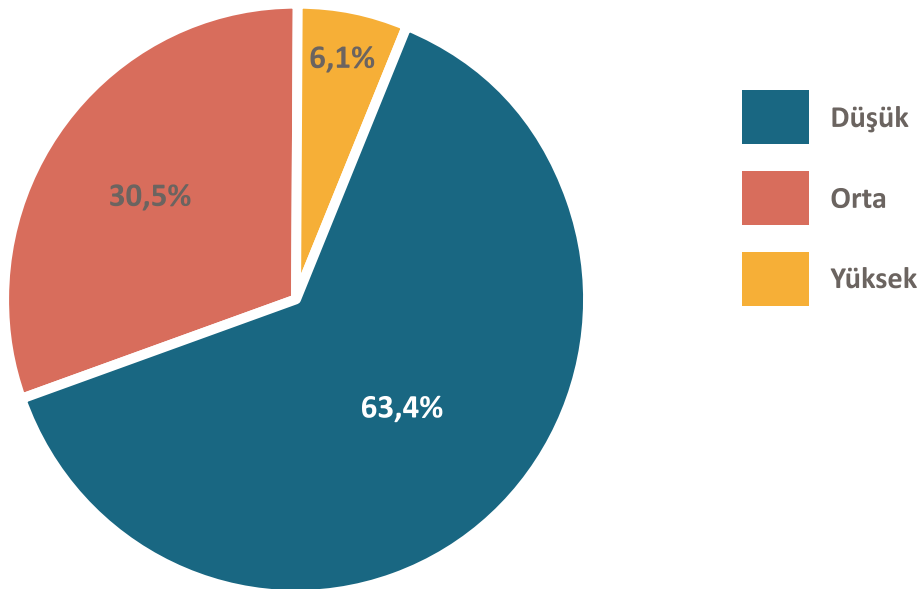
TABLO 11. TEKNİK BECERİ VE YETERLİLİK DEĞERLENDİRME - ORTALAMA

	Teknik Beceri ve Yeterlilik Değerlendirme - Ortalama
Ortalama	65.5
Medyan	70
Std. Sapma	21.88
Minimum	0
Maksimum	100

Bu skorların dağılımları gözetilerek, STK’ların teknik bilgi ve becerileri 3 kategoride toplandı. 0 – 25 arası skor olanlar düşük, 26 – 75 arası skor alanlar orta ve 76 ve üstü skor olanlar yüksek olarak isimlendirildi.

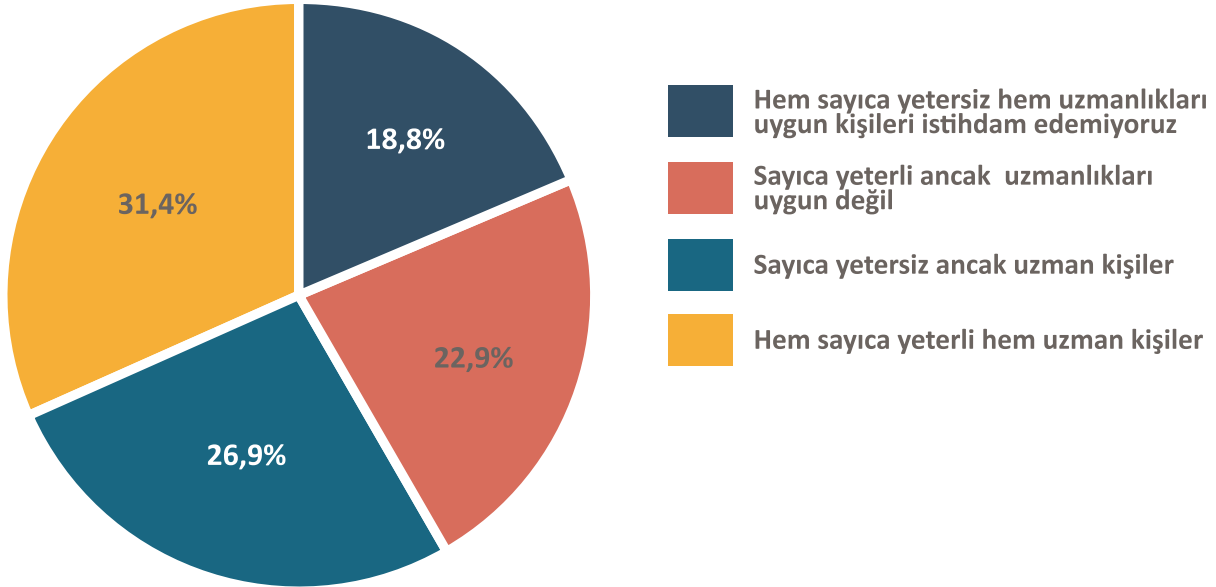
Sivil toplum kuruluşlarının önemli bir bölümü kendi teknik bilgi ve becerilerini orta seviyede görüyor. Bu, sivil toplumun bilgi ve beceriler bağlamında gelişebilecek bir alan olduğunu gösteriyor. Çok geniş olmasa da önemli sayılabilecek bir kesim ise (her 100 STK’nın 6’sı) kendilerini bilgi ve beceri kapsamında çok düşük puanlıyor. STK’ların sadece %31’i kendilerini bu konuda yeterli görüyor. Özetle, halen STK’ların %70’inin teknik bilgi ve beceri anlamında gelişime ihtiyacı var.

GRAFİK 31. TEKNİK BECERİ VE YETERLİLİK DEĞERLENDİRMESİ

Beceri ve yetkinliklerin ardından insan kaynağı değerlendirmesinde de benzer bir tablo var. STK’ların yaklaşık %70’i farklı düzeylerde olmakla birlikte insan kaynağı açısından çıkmazda. Hem niteliksel hem niceliksel yönden insan kaynağını yeterli gören STK oranı %31 ile sınırlı kalıyor.

GRAFİK 32. STK'LARIN İNSAN KAYNAĞI DEĞERLENDİRMESİ

Araştırmanın nitel aşamasında görüşme yapılan uzmanlar da sivil toplumda insan kaynağı ve yetenek açığı olduğunu düşünüyor.

“ Bence Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları kurumsal değil, yani kurumsallığı kötü anlamda kullanmıyorum. Hani böyle tabii ki şirket olsun vesaire olsun gibi demiyorum ama çok birey üzerinden ilerliyoruz. Yani sistemden bir tane birey çıktığı zaman kurum hafızası çıkıyor. Sistemden bir tane birey çıktığı zaman o STK’nın proje yazma kapasitesi düşüyor. Kaynak geliştirme kapasitesi düşüyor, iletişimi düşüyor. Yani bizim ciddi anlamda bir sivil alanda insan kaynağı ve yetenek açığımız var ve bugüne kadar da belli dönemlerde belli STK’ların belli güçleri oluyor ve aslında bu doğru yönetilmediği için yani o yetenek açığı doğru o elden ele o bilgi aktarılmadığı için de böyle ara ara duraklama dönemine falan giriyoruz.

Sivil Toplum, Uzman

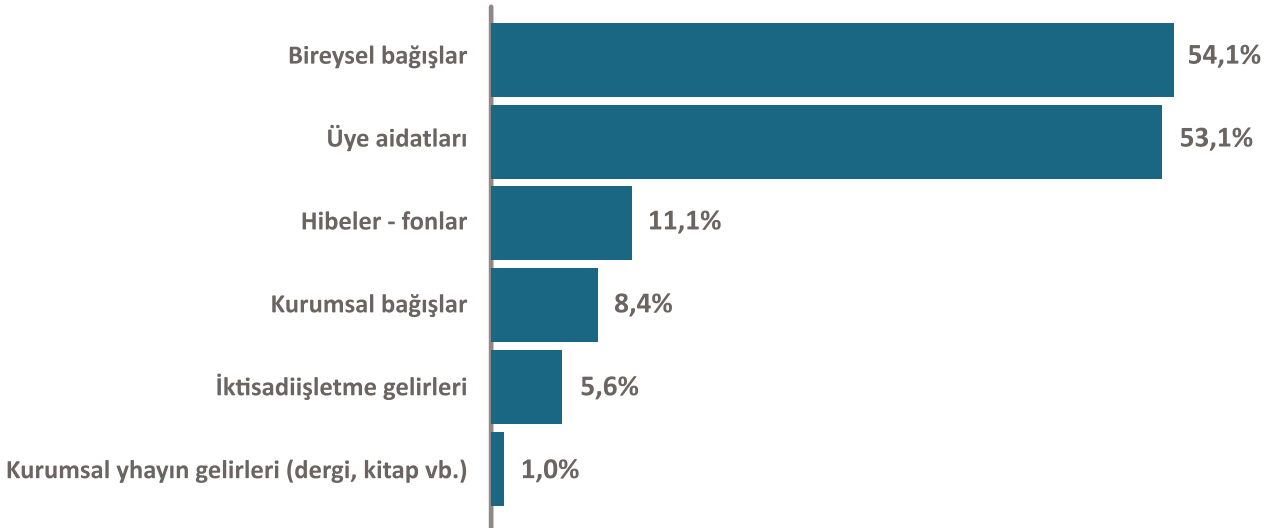
SİVİL TOPLUMUN FİNANSAL GÖRÜNÜMÜ

STK'ların sürdürülebilirliği ve faaliyetlerini devam ettirmesinde gelir kaynaklarını çeşitlendirebilmesinin en önemli etkenlerden biri olduğu şüphesiz. Gelir kaynaklarının çeşitli olması finansal açıdan risklere daha dayanıklı bir yapıya sahip olmak demek. Bu nedenle STK'ların finansal yapısı bu araştırmanın önemli sorularından birini oluşturuyor.

STK'lar bireysel bağışlar ve üye aidatları gibi gönüllü kaynaklara bağımlı durumda

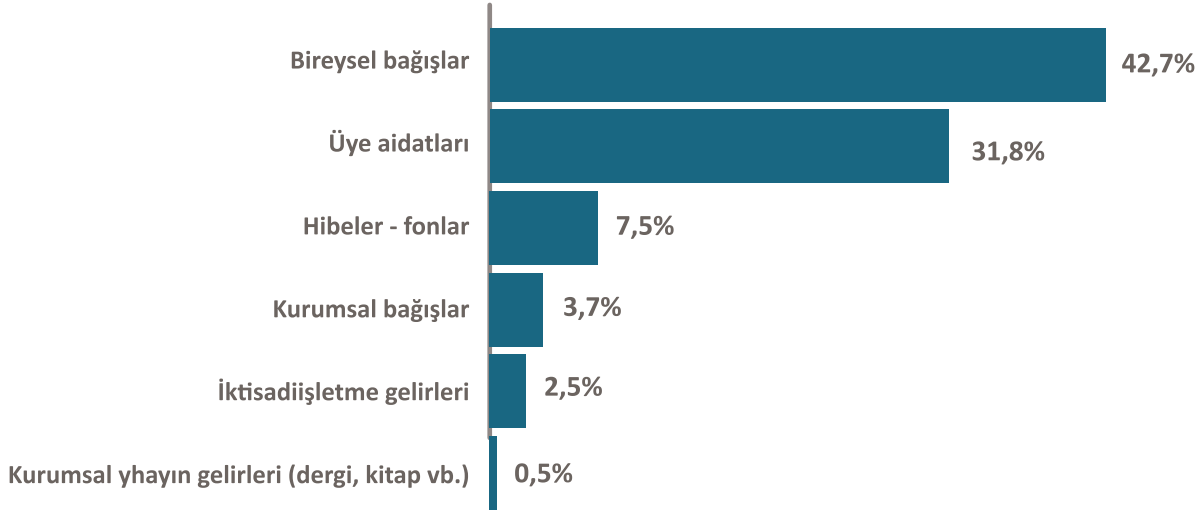
Türkiye'de STK'ların en önemli gelir kaynaklarını bireysel bağışlar ve üye aidatları oluşturuyor. STK'ların %54,1'i bireysel bağış aldığını, %53,1'i üye aidatları yoluyla gelir elde ettiğini söylüyor. Bu durumun STK'lar için düzensiz ve öngörülemez bir geliri beraberinde getirme riskini taşıdığını söylemek mümkün. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının üyelerinin bu kuruluşların iç kaynakları olduğu da düşünülürse, STK'ların büyük bir bölümünün finansal sürdürülebilirlikleri için kendi iç kaynaklarına ağırlık verdiği söylenebilir. Hibe-fon, kurumsal bağış vb. gibi dış kaynaklar ve iktisadi işletme / yayın gelirleri gibi ekonomik girdiler, STK'ların finansal yapıları için önemli bir girdi kalemi oluşturmuyor.

GRAFİK 33. STK'LARIN GELİR KAYNAKLARI

STK'lara birincil gelir kaynaklarının ne olduğunu sorduğumuzda da benzer bir tablo karşımıza çıkıyor. STK'lar bireysel bağışlar ve üye aidatları gibi gönüllü kaynaklara bağımlı durumda. Birincil gelir kaynağının hibeler – fonlar olduğunu söyleyen STK'ların oranı %7,5.

GRAFİK 34. STK'LARIN BİRİNCİL GELİR KAYNAKLARI

Sivil toplumun finansal kaynak çeşitliliği yok denecek kadar az

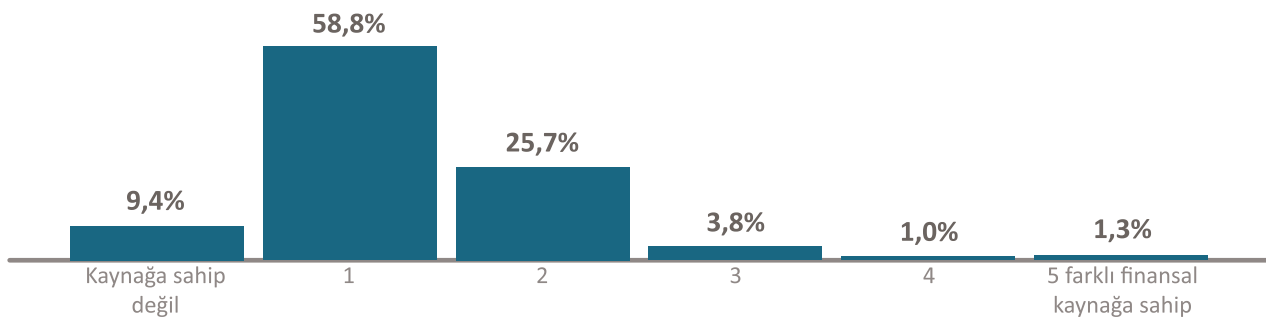
Türkiye’de STK’lar ortalama 1.3 farklı finansal kaynağa sahip. Başka bir deyişle finansal kaynaklarının çeşitli olduğu söylenemez. Bu durum, finansal açıdan kırılgan bir sivil toplum yapısı olduğuna dair önemli bir gösterge.

TABLO 12. STK'LARIN FİNANSAL KAYNAK ÇEŞİTLİLİĞİ – ORTALAMA

	STK'ların Finansal Kaynak Çeşitliliği – Ortalama
Ortalama	1.32
Medyan	1
Std. Sapma	0.84
Minimum	0
Maksimum	5

Her 10 kuruluşun ortalama 6’sının finansal yapısı yalnızca 1 finansal kaynağa dayanıyor. Finansal kaynaklarını çeşitlendirebilen STK oranı %30’larda. 3 ve daha fazla kaynağa sahip STK’lar tüm STK’ların yalnızca %6’sı.

GRAFİK 35. STK'LARIN FİNANSAL KAYNAK ÇEŞİTLİLİĞİ

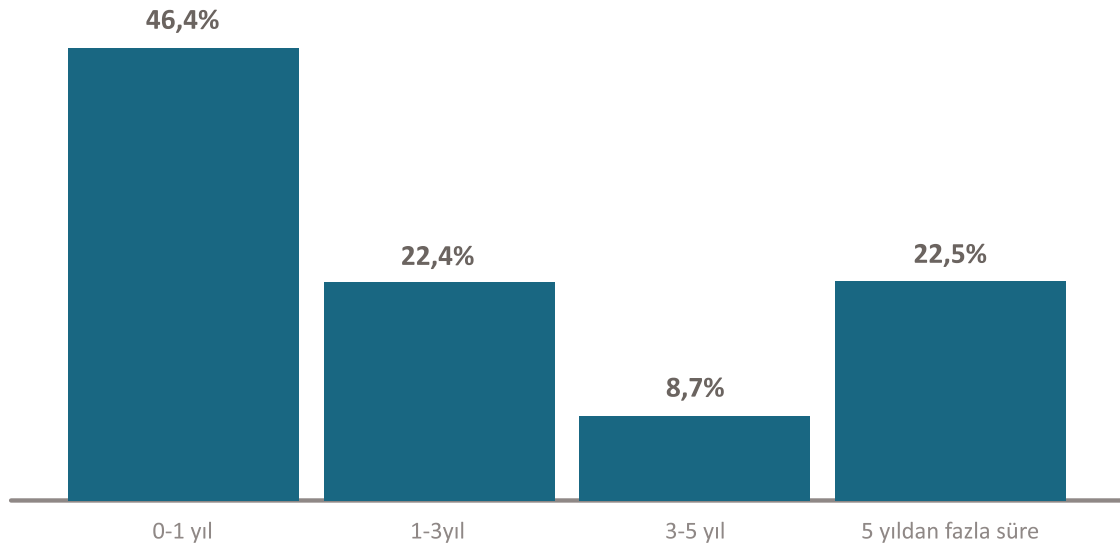
Türkiye sivil toplumu büyük oranda üye aidatları ve yardımlar ile ayakta kalıyor. Kuruluşlar toplumun farklı kesimlerinden gelen destekler ve üye aidatları sayesinde faaliyetlerini hayata geçirebiliyor, toplumsal sorunlara dikkat çekebiliyor ve/veya çeşitli hak savunuculuğu faaliyetlerinde bulunabiliyor. Ancak bu tip finansman kaynaklarına dayanmak, çoğu zaman sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilirliği açısından zorluklar doğurma riski taşıyor. Dış destek ve hibelerin azalması veya üye aidatlarının düşmesi gibi durumlar, bu kuruluşların faaliyetlerini sürdürebilmeleri için ek finansman yolları arayışını kaçınılmaz kılma olasılığını beraberinde getiriyor. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşlarının çeşitlendirilmiş ve sürekli gelir kaynaklarına sahip olmaları, bağımsızlık ve sürdürülebilirlikleri için kritik bir öneme sahip.

TABLO 13. STK'LARDA GELİR GETİRİCİ FAALİYETLER VARLIĞI

Kuruluşunuzun iktisadi işletmesi var mı?		Kuruluşunuzun, ürün ya da hizmetler yoluyla gelir getirici bir faaliyeti var mı?		Kuruluşunuz yardım toplamam iznine sahip mi?	
Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
13,2%	86,8%	10,3%	89,7%	56,5%	43,5%

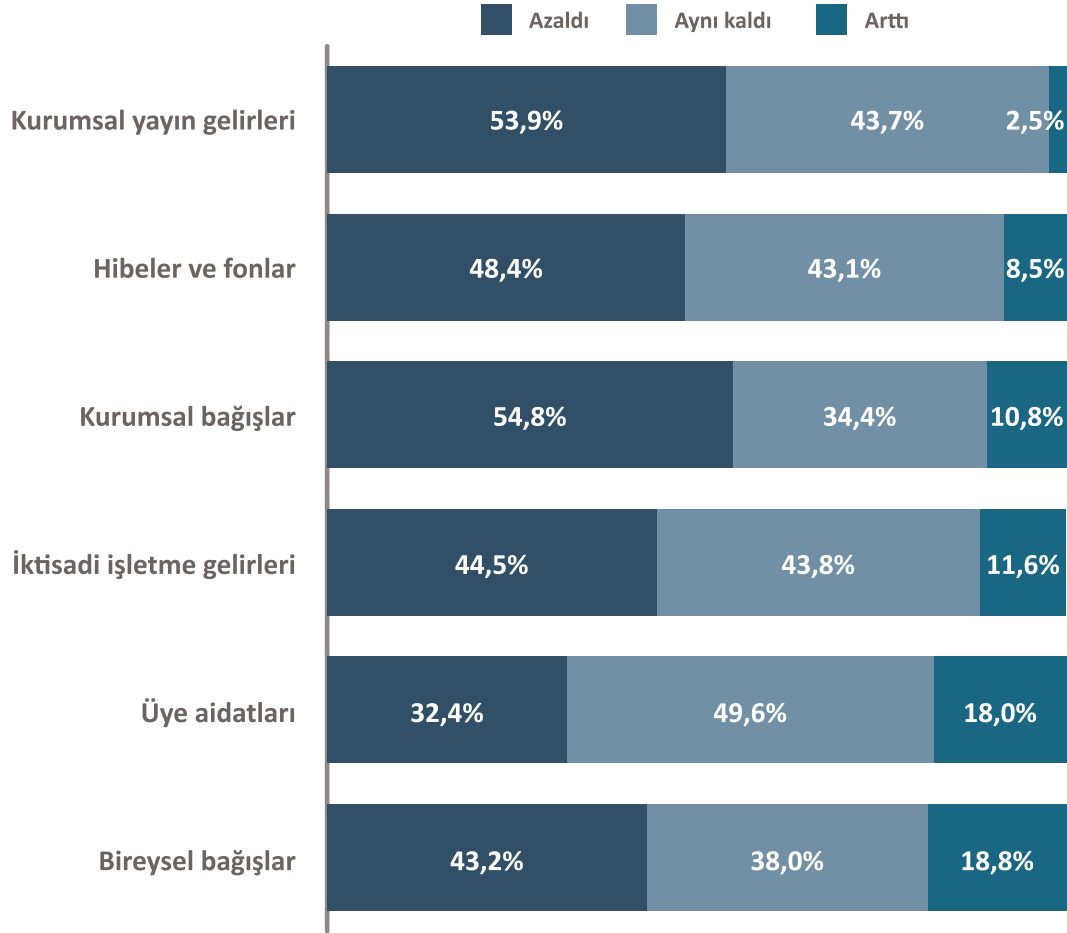
Finansal güç, bir organizasyonun sürdürülebilirliğini sağlayan kritik faktörlerden. Fon ve destekler STK'lar için finansman kaynağı olsa da bu finansmanların devamlı olmaması finansal kırılganlığı yol açıyor. STK'ların %31'i kendi iç kaynakları ile 3 yıldan fazla süre finansal olarak kendilerini sürdürebilir görüyor, %46'sının finansal sürdürülebilirlik öngörülerini 1 yılı geçmiyor.

GRAFİK 36. STK'LARIN FİNANSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÖNGÖRÜLERİ

STK'ların finansal gelir kaynaklarındaki 3 yıllık değişim, Grafik 37'den görülebilir. Ortaya çıkan bu tabloyu okurken Türkiye ve tüm dünyayı etkileyen Covid-19 pandemisinin ekonomik etkilerini göz önünde bulundurmak gerekiyor. STK'ların birincil gelir kaynaklarının bireysel bağışlar ve üye aidatları olduğu yine araştırmamız sonucu bulgulanmıştı. STK'ların yarısı geçtiğimiz 3 yılda üye aidatlarının aynı kaldığı; %43'ü ise bireysel bağışların azaldığını söylüyor. Azalma oranı en yüksek olan gelir kaynağını ise %55 ile kurumsal bağışlar oluşturuyor.

GRAFİK 37. STK'LARIN SON 3 YILLIK FİNANSAL DURUM DEĞERLENDİRMELERİ

Uzmanlarla yapılan görüşmelerde sivil toplumun yaşadığı en büyük zorluklar arasında finansal kaynakların yetersizliği ve STK'ların finansal sürdürülebilirliği zikrediliyor.

“ En büyük dezavantajı da ben finansman olarak değerlendiriyorum. Çünkü Türkiye’de filantropi kültürü maalesef hiç yok. Biraz Amerika’da, Avrupa’daki muadil biz kurumlara baktığımızda oralarda idealist bazı insanların bazı büyük fonlar yarattıklarını görüyoruz. O anki siyasetin gidişatından bağımsız. Bizde iş adamlarının bir sivil topluma para vermesi ancak bir çıkarları varsa oluyor. Veya kendi reklamları yapmak açısından. Dolayısıyla da finansman meselesi en büyük dezavantajı diyebilirim.

Akademisyen

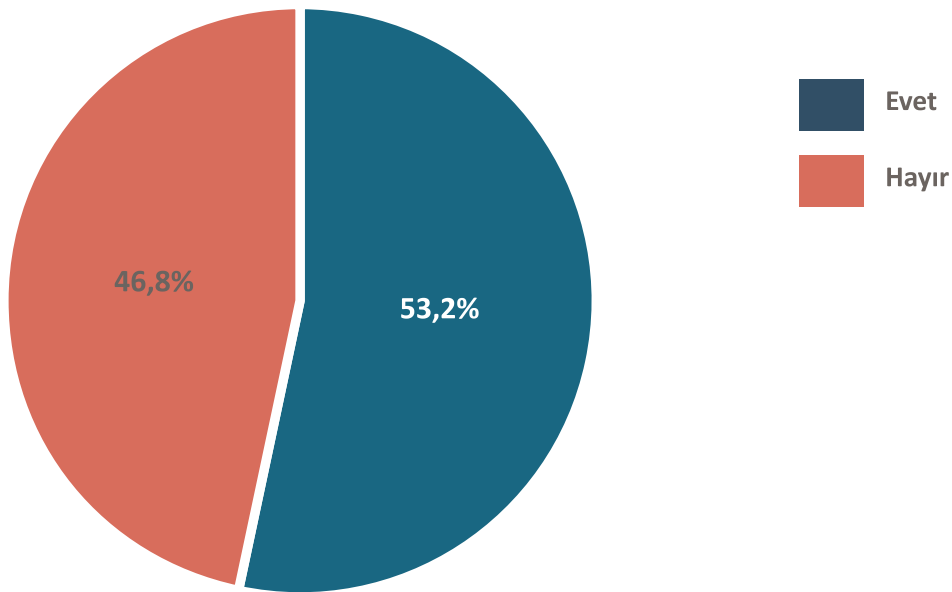
ÇÖZÜMLERİN İNŞASI: SİVİL ALANA PROJE MERCEĞİ

Sivil toplum alanında faaliyet gösteren kuruluşların çözümüne katkı sunma amacı güttüğü sorunlar ve ihtiyaç alanlarına yönelik etkili çözümler sunmanın çoğu zaman projeler yoluyla olduğunu biliyoruz. Fon almaya hak kazanmış projeler, bunların yanında STK'lar için önemli bir gelir kaynağı da oluyor. Ancak hem projelerin gerçekleştirilmesi hem de fon sağlanması bir dizi faktöre bağlı olup, STK'ların proje kapasiteleri hakkında bize ipuçları sunuyor.

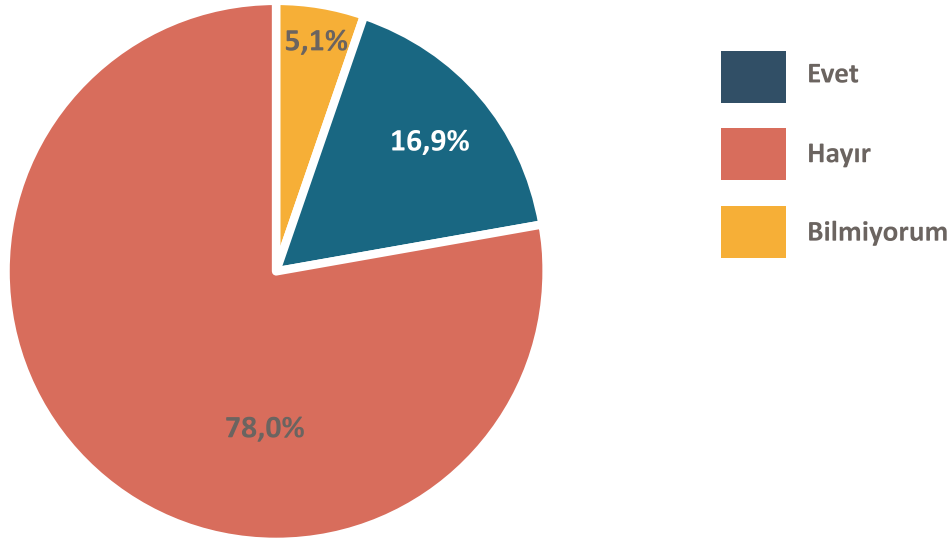
STK'ların hibelere başvurma oranı da hibe alma oranı da düşük

STK'ların projelerini ve faaliyetlerini yönetirken uzman ve nitelikli kişilerin katkısı, başarılı ve etkili sonuçlar elde etmek için kritik bir faktör. Bu amaçla hazırlanan soru setinde STK'lara öncelikle "kuruluşunuzun proje/faaliyetlerinin planlanması ve uygulanmasında uzman/nitelikli kişiler yer alıyor mu?" sorusu yöneltildi. Gelen yanıtlar STK'ların bu konuda bazı eksiklikler yaşadığına işaret ediyor. STK'lar %53,2 oranında evet yanıtı verirken hayır diyenlerin oranı %46,8. Başka bir deyişle STK'ların yaklaşık yarısı faaliyet planlanması ve uygulanmasında nitelikli/uzman kişilerle çalışmıyor.

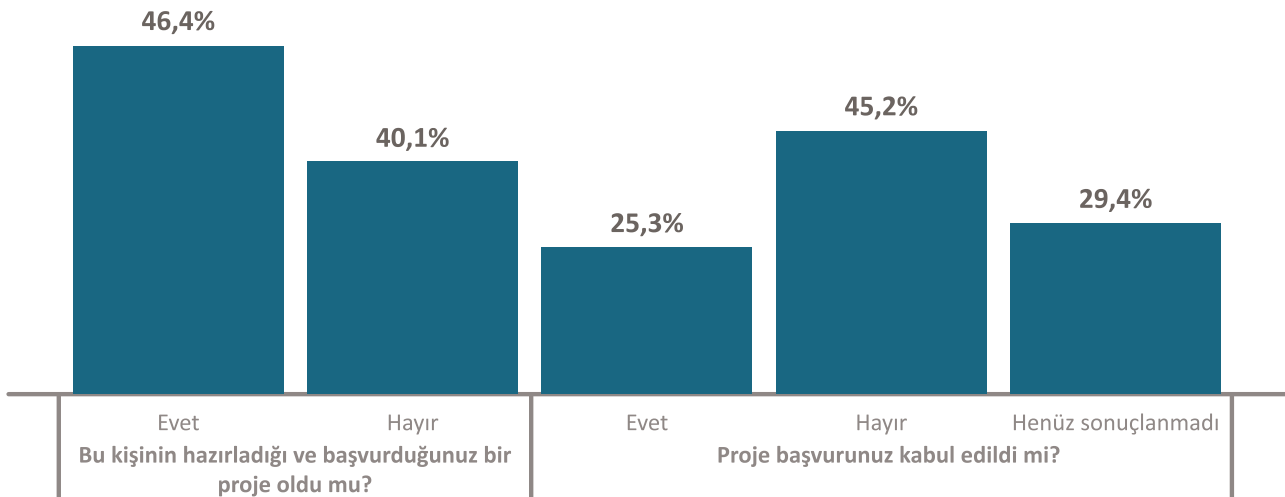
GRAFİK 38. STK'LARDA PROJE/FAALİYETLERİNİN PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA UZMAN/NİTELİKLİ KİŞİLERİN ÇALIŞMA ORANI

Mevcut çalışanların proje hazırlama kapasitelerinin artırılması etkili proje hazırlama ve yönetme konusunda STK'ların izleyebileceği kuruluş stratejilerinden biri olabilir. Ancak STK'ların yalnızca %16,9'u son bir yıl içinde en az bir çalışanın proje eğitimi aldığını belirtiyor. %78'inde hiçbir çalışan son 1 yıl içinde proje eğitimi almamış.

GRAFİK 39. STK'LARDA SON 1 YIL İÇİNDE PROJE EĞİTİMİ ALAN ÇALIŞAN OLMA DURUMU

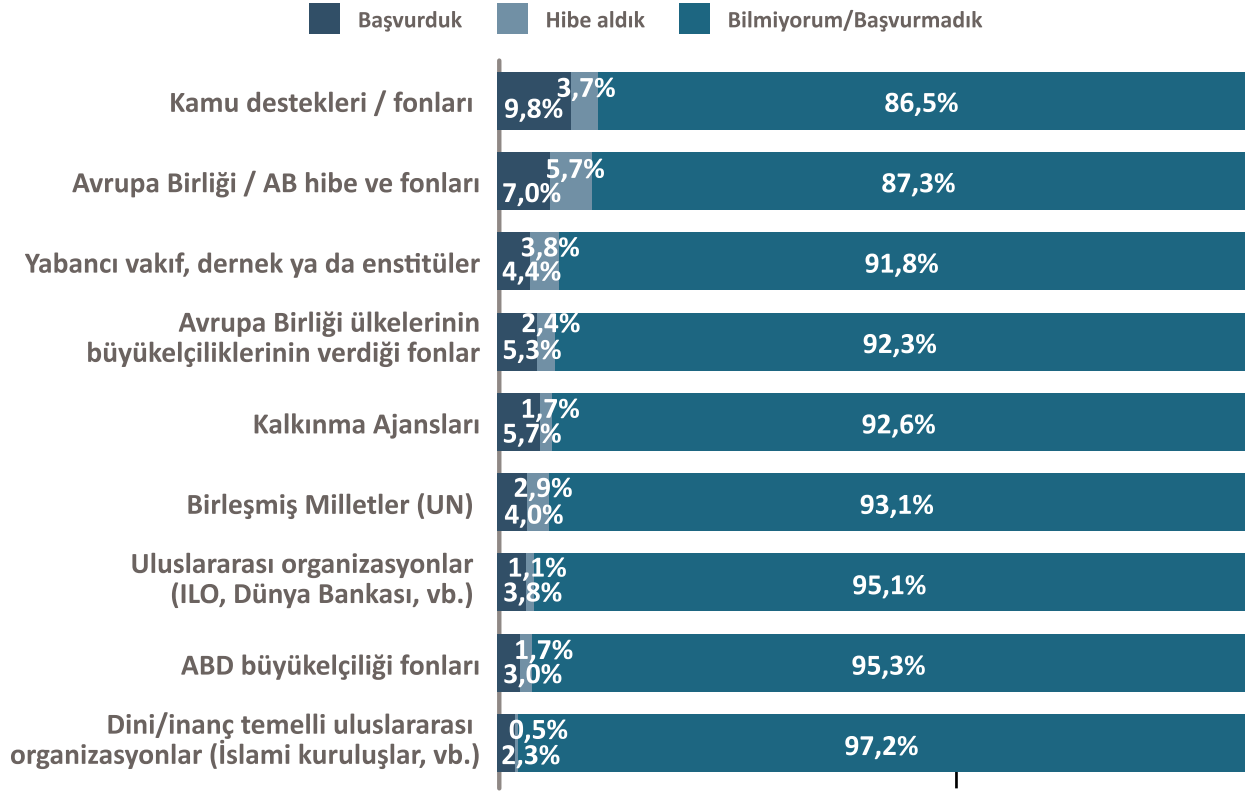
Proje eğitimi alan çalışanı bulunan STK'ların ise yaklaşık %60'ı proje geliştirmiş ve bir başvuruda bulunduğunu belirtiyor. Bu projelerin kabul edilme oranı ise düşük. Kabul edilen projelerin oranı %25,3 olarak belirtilirken, reddedilen projelerin oranı %45,2 ve henüz sonuçlanmayan başvuruların oranı %29,4.

GRAFİK 40. STK'LARIN HİBE BAŞVURU VE PROJELERİN KABUL ORANI

STK'ların yerel ve uluslararası hibe ve fon kaynaklarına hem başvuru oranlarının hem hibe alma oranlarının düşüklüğü dikkat çekici. STK'ların büyük kısmı söz konusu hibe ve fon kaynaklarına başvurmadıklarını söylüyor. Başvurmadık/bilmiyorum yanıtı içerisinde görüşme gerçekleştirilen kişinin bilgisinin olmadığı durumlar da olduğunun altını çizmek gerekiyor. Yine de tüm kaynaklar içerisinde en yüksek başvuru ve hibe alma oranlarına baktığımızda kamu destekleri/fonlarının ve Avrupa Birliği hibe ve fonlarının ilk iki sırada olduğunu görüyoruz. STK'ların bu fon kaynaklarına erişiminin geliştirilmesinin gelecek stratejiler arasında kendine yer bulması gerektiği görülüyor.

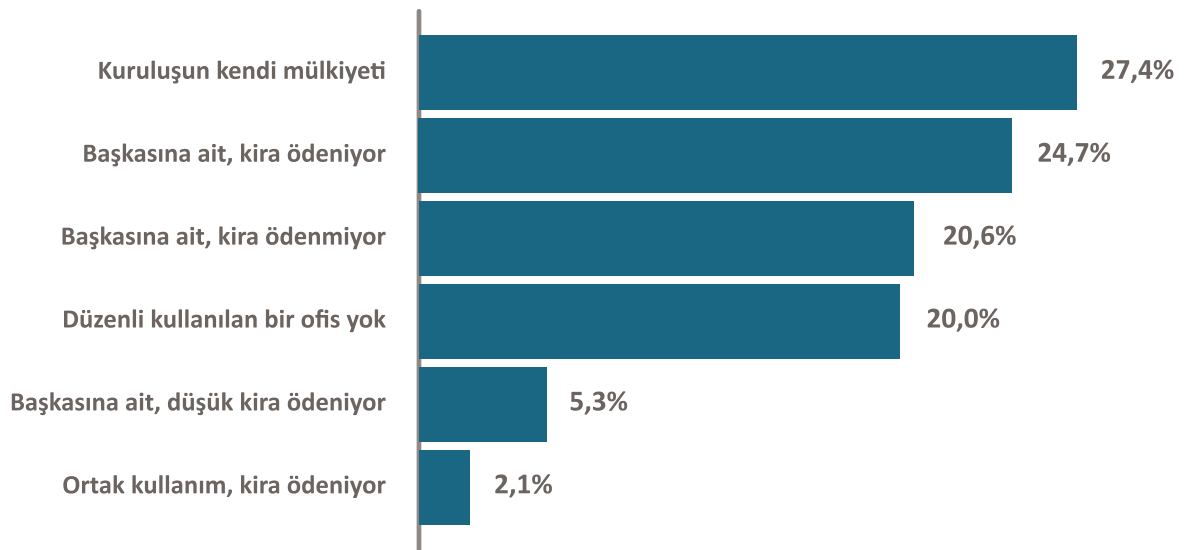

GRAFİK 41. STK'LARIN HİBELERE BAŞVURMA VE HİBE ALMA ORANLARI

Ofis mülkiyeti diğer organizasyonlarda olduğu gibi STK'lar için de süreklilik, imaj, güvenilirlik, operasyonel kontrol ve bağımsızlık sağlayan unsurlardan. Ancak STK'ların %73'ünün kendine ait ofis mülkiyeti yok; bu grubun içerisine düzenli kullanılan bir ofisi olmayan (%20) STK'lar da dahil.

GRAFİK 42. STK'LARIN OFİS MÜLKİYET DURUMU

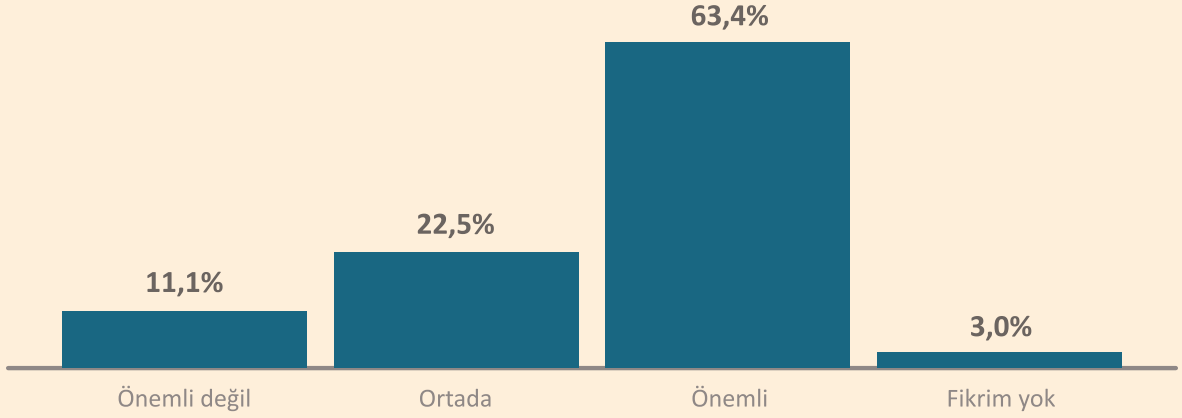

Sivil Toplumun Gelir Kaynaklarına Dair Toplumsal

Algılar

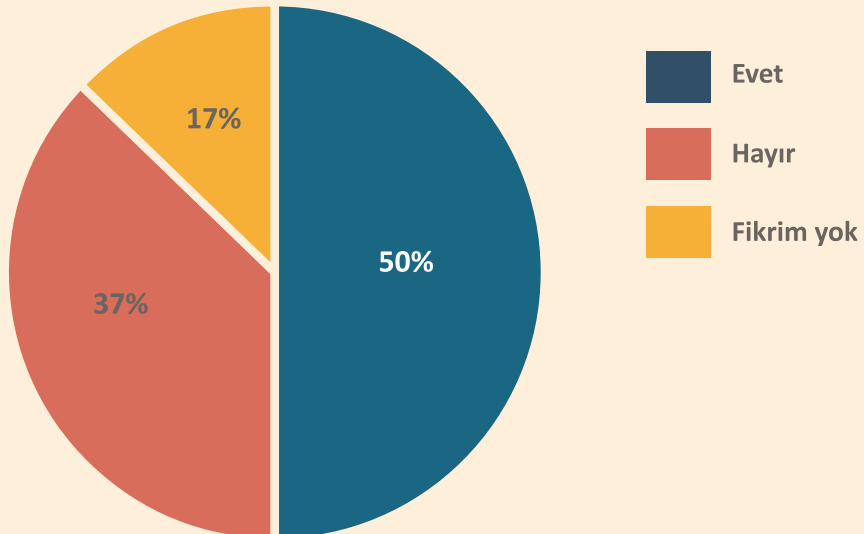
Toplumsal algıların derlenmesi amacıyla yapılan araştırmada bu gündemin toplum nezdinde de önemli bir gündem olması dikkat çekiyor. Katılımcılar arasında “Sivil toplumun nereden gelir elde ettiği önemli değil” diyenlerin oranı sadece %11,1.

GRAFİK 43. TOPLUMUN STK’LARDA GELİR KAYNAĞI ÖNEM DEĞERLENDİRMESİ

Ancak halihazırda bağış veren kişilerden yalnızca %50’si STK’lara bağış vermeye devam edeceğini ifade ediyor.

GRAFİK 44. TOPLUMDA STK’LARA BAĞIŞTA BULUNMAYA DEVAM ETME DURUMU

SİVİL TOPLUM AĞLARI VE TEMAS

STK'lar hedeflerine ulaşmak için genellikle çeşitli paydaşlarla iş birliği yapıyor ve farklı seviyelerde temas kuruyor. Bu bölüm, hangi paydaş gruplarıyla ne düzeyde temas kurulduğuna ışık tutmasının yanında bu temasların sonuçlarını ve etki yaratma potansiyelini de ortaya koyuyor.

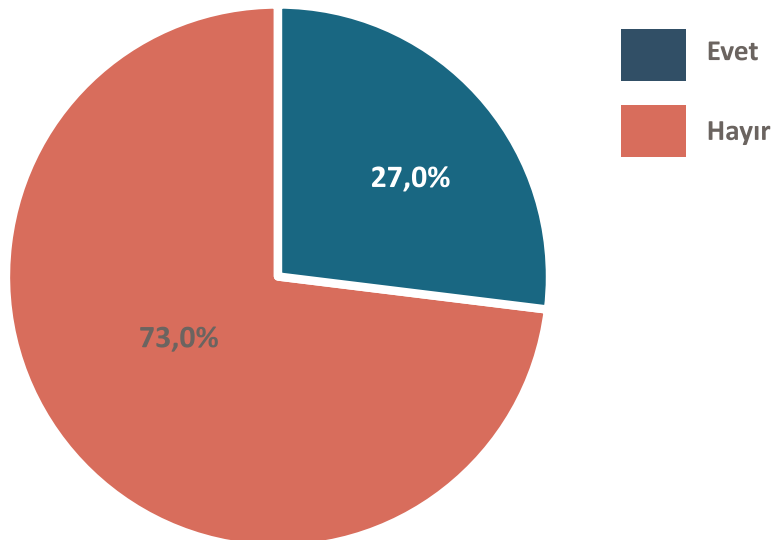
Tablo 14, STK'ların çeşitli paydaşlarla temas düzeylerini gösteriyor. Buradan da görüleceği üzere sivil toplum kuruluşlarının uluslararası fon kuruluşları, uluslararası/yabancı STK, Cumhurbaşkanlığı birimleri, ağlar/platformlar ile temas kurma oranları düşük. Soru setinde yer alan paydaşlar arasındaki veriler incelendiğinde STK'ların temasının nispeten daha yaygın olduğu paydaşların yerel/ulusal STK'lar ve belediyeler olduğu görülüyor. Temasa geçenlerin etkileşim türüne baktığımızda ise genellikle 'ziyaret' ve 'toplantı' şeklinde olduğunu söyleyebiliriz.

TABLO 14. STK'LARIN ÇEŞİTLİ PAYDAŞLARLA TEMAS DÜZEYİ

	Yerel / Ulusal STK	Uluslararası / Yabancı STK	Ağlar / Platformlar	Bakanlıklar	Cumhurbaşkanlığı Birimleri	Yereldeki Merkezi Kamu Kurumları	Belediyeler	Üniversite	Uluslararası Fon Kuruluşları	Özel Sektör
Hayır, hiç temasımız olmadı	61,3%	88,0%	84,3%	77,6%	91,2%	68,1%	56,4%	77,5%	90,6%	78,9%
Evet, ziyaret	25,7%	6,4%	9,7%	15,1%	7,6%	23,8%	31,8%	16,4%	4,4%	15,1%
Evet, toplantı	23,7%	6,3%	10,0%	11,3%	4,9%	15,9%	20,7%	11,4%	5,2%	8,5%
Evet, işbirliği	10,9%	6,2%	6,1%	5,7%	,9%	6,6%	8,5%	6,5%	5,4%	6,8%
Evet, hizmet sağlama	3,8%	,9%	1,3%	2,2%	,2%	1,9%	7,2%	,8%	1,3%	2,0%

Gerçekleştirilen sınırlı iş birliğinin bir proje/çalışmaya dönüşme oranı ise düşük. STK'ların yalnızca %27'si iş birlikleri sonucunda ortaya çıkan proje/çalışmalarının olduğunu ifade ediyor.

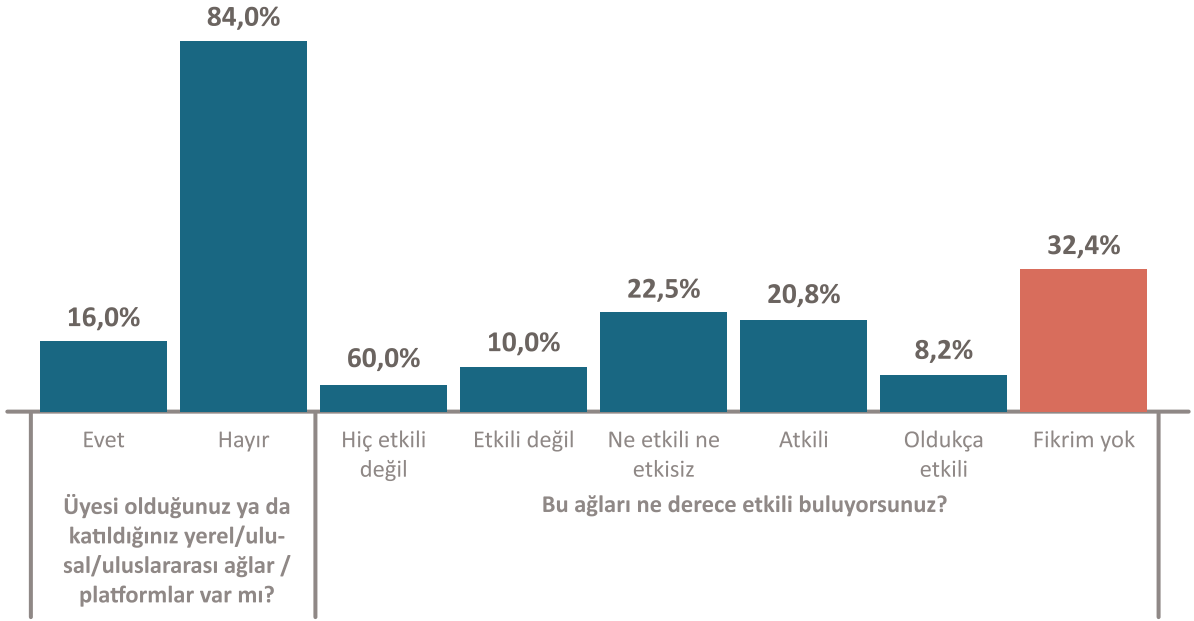
GRAFİK 45. İŞ BİRLİKLERİ SONUCUNDA ORTAK PROJE/ÇALIŞMA ÇIKARMA DÜZEYİ

STK'lar ortak çatı altında buluşamıyor

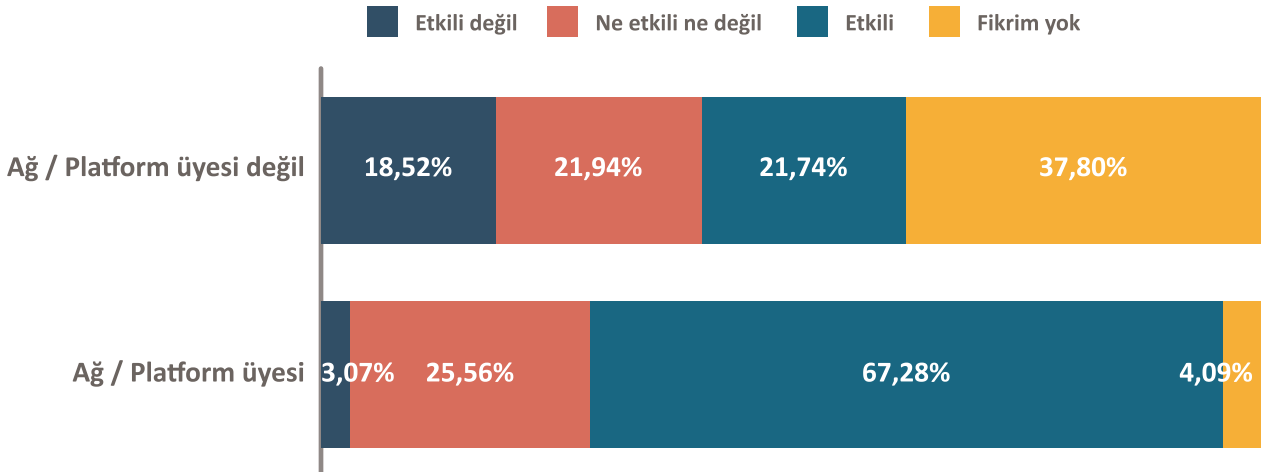
Ağlar ve platformlar, sivil alan içinde organizasyonların etkileşime girebileceği çatıları oluşturuyor. Ancak mevcut durumda görünen o ki STK'lar, ortak çatı altında buluşamıyor. STK'ların %16'sı farklı ölçeklerdeki (yerel, ulusal, uluslararası) ağ ve/ya platformlara üyeyken bu yapıları etkili bulma oranı da %30 civarında kalıyor.

GRAFİK 46. STK'LARIN AĞLARA ÜYE OLMA DURUMLARI VE AĞLARIN ETKİNLİĞİNE DAİR DEĞERLENDİRMELERİ

Ağ / platform üyesi STK'lar, üye olmayanlara göre bu yapıları yaklaşık 3 kat daha fazla etkili buluyor. Ağ / platform üyesi olmayan STK için ağ / platformları 'etkili buluyor' ya da 'etkisiz buluyor' sonucuna ulaşmak doğru olmaz; nitekim veriler birbirine yakın seyrediyor.

GRAFİK 47. STK'LARIN AĞ/PLATFORM ÜYELİĞİ ETKİNLİĞİNİ DEĞERLENDİRMESİ

Geçtiğimiz 3 yılda STK’ların diğer paydaşlar ile temasında kritik değişiklikler olmasa da azımsanmayacak oranlarda ‘azaldı’ yanıtı veren STK var. STK’lar temas halinde oldukları diğer STK, kamu kurumu, özel sektör ve ağ/platform sayısını aynı seviyede tutma halinde. STK’lar için etkileşimin artacağı alan ihtiyacı böylece ortaya çıkmış oluyor.

TABLO 15. STK’LARIN SON 3 YILDA DİĞER PAYDAŞLARLA OLAN TEMASLARINI DEĞERLENDİRMESİ

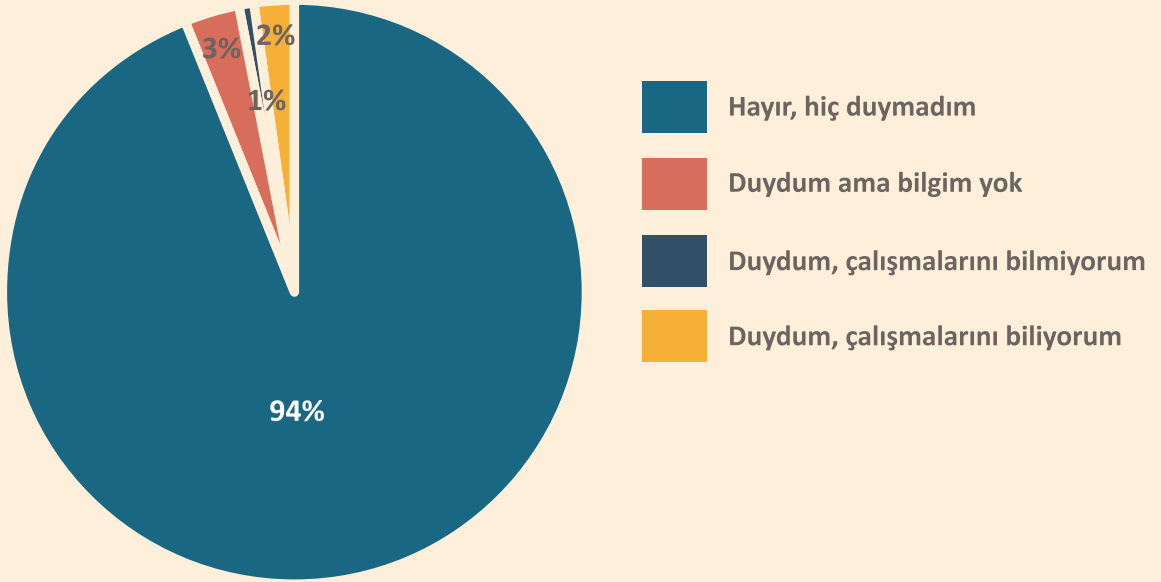
	Azaldı	Aynı kaldı	Arttı	Fikrim yok
Diğer STK’lar ile bir araya gelmeler	21.8%	29.9%	28.0%	20.3%
Diyalog içinde olduğu STK sayısı	23.1%	38.8%	22.6%	15.5%
Kamu kurumları ile bir araya gelmeler	24.1%	30.9%	20.9%	24.1%
Özel sektör ile bir araya gelmeler	21.6%	32.5%	18.4%	27.5%
İçinde olduğu ağ ya da platform sayısı	20.5%	35.2%	17.3%	27.0%

Ağ ve Platformlara Dair Toplumsal Algılar

Sivil toplumunun platformları ve ağları toplumun gündeminde değil

Ağlar ve platformlar sivil toplumun gündeminde olmasına rağmen toplumun algısının ölçüldüğü araştırmada katılımcıların %94'ü şimdiye kadar hiç ağ ya da platform duymadığını söylüyor. Duyduğunu söyleyenler arasında da “Exxen, Blu TV” gibi platformları örnek verenler bulunuyor. Bir başka deyişle, sivil toplumun kurduğu veya içerisinde bulunduğu platform ve ağlar toplumun gündeminde değil.

GRAFİK 48. TOPLUMUN PLATFORM YA DA AĞLARI DUYMA DÜZEYLERİ

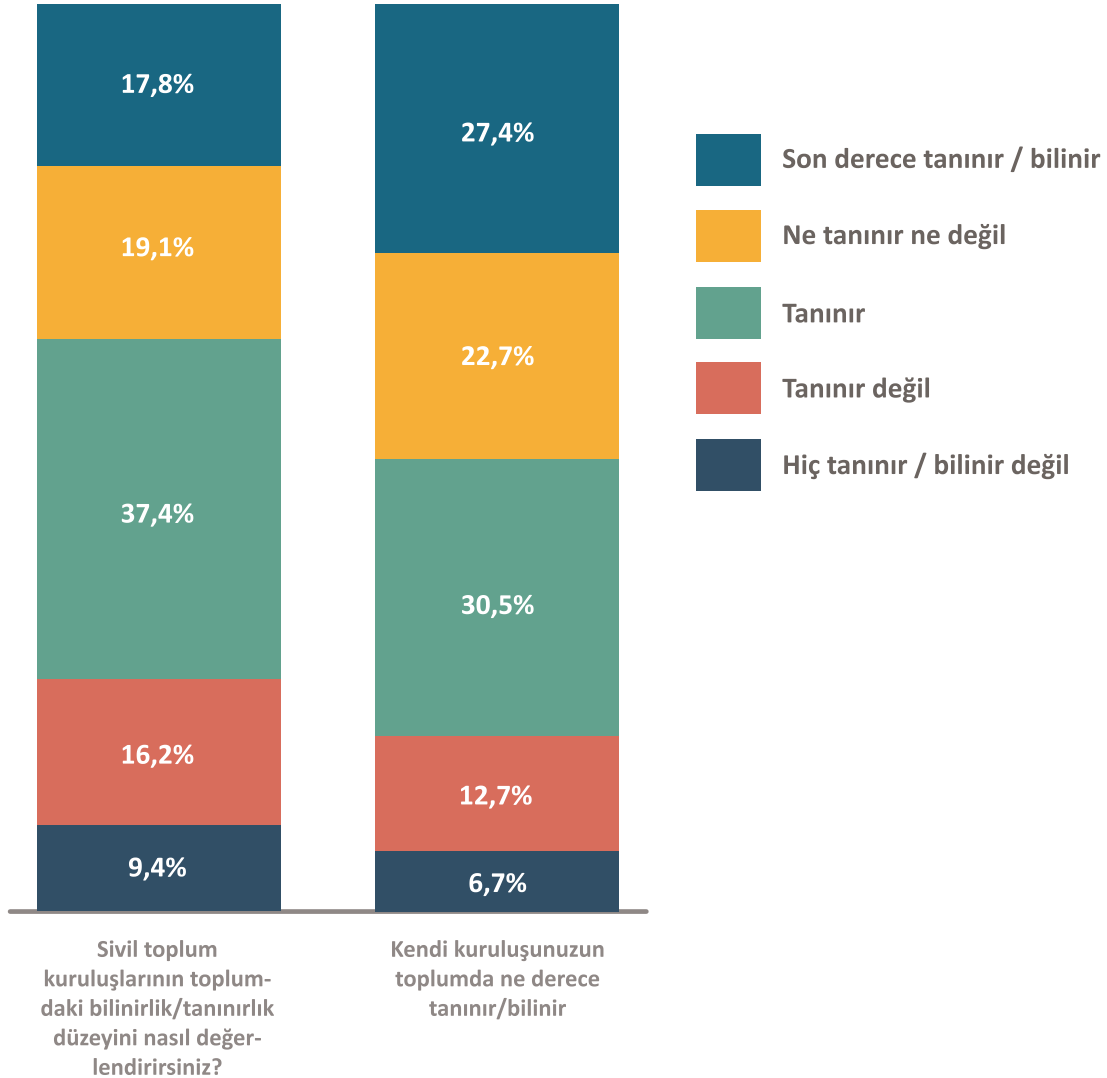

İLETİŞİM STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ

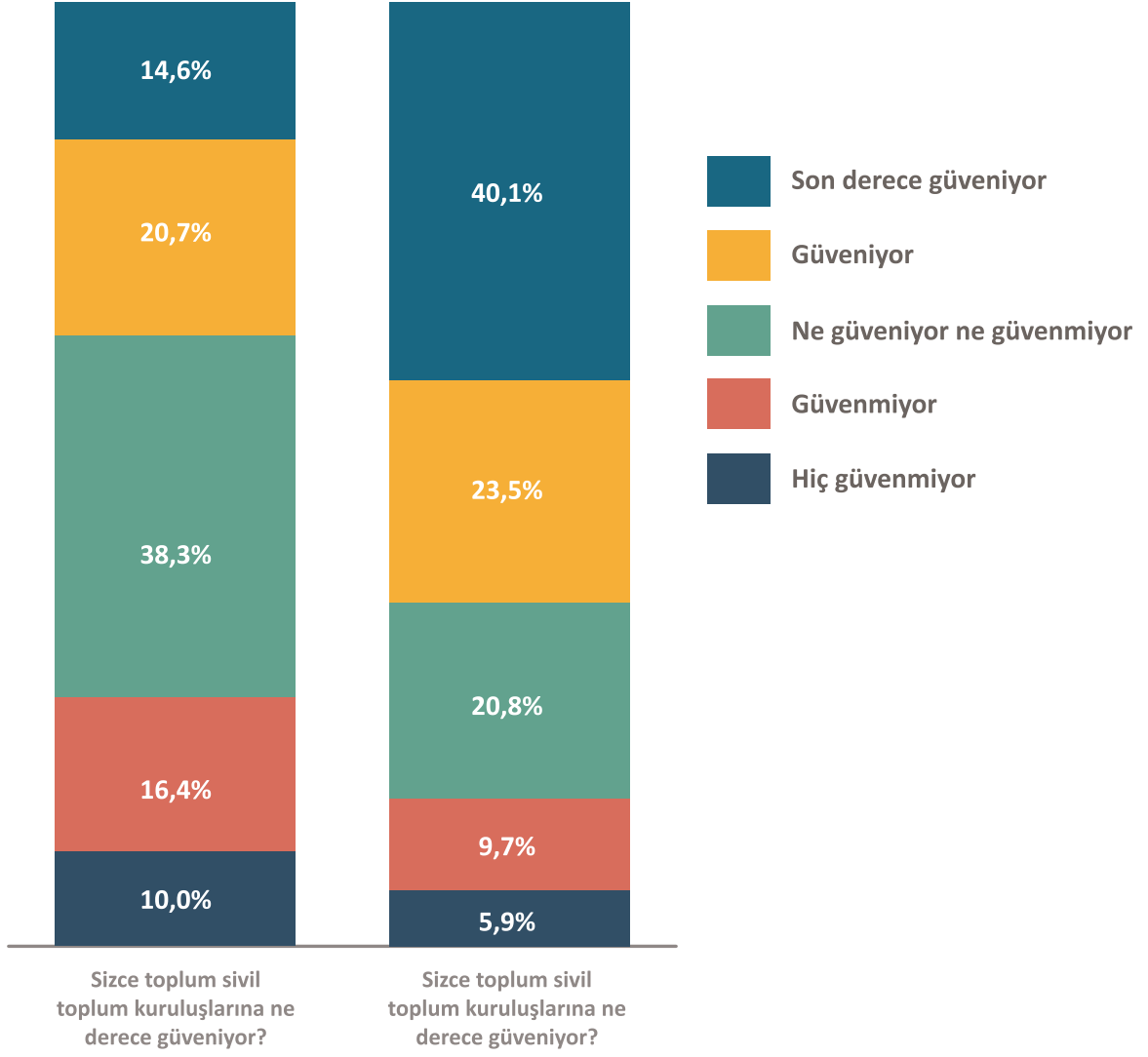
Grafik 49'da hem katılımcıların STK'lara dair genel görüşlerini hem de kendi kuruluşlarının toplumdaki bilinirlik ve tanınırlığını nasıl değerlendirdikleri yer alıyor. Katılımcılar kendi kuruluşlarının toplumda biraz daha yüksek tanınırlık/bilinirliğe sahip olduğunu düşünüyor. Katılımcıların %50,1'i kendi kuruluşlarını toplumda tanınır (4 ve 5 puan) olarak değerlendiriyor. Aynı oran STK'ların geneli için %36,9.

GRAFİK 49. STK'LARIN, SİVİL TOPLUMUN TOPLUMDA TANINIRLIK/BİLİNİRLİK DÜZEYLERİNİ DEĞERLENDİRMELERİ İLE KENDİ KURUMLARININ TANINIRLIK/BİLİNİRLİK DÜZEYLERİNİ DEĞERLENDİRMELERİ

STK'ların güvenilirliği ve toplum nezdindeki algısı üzerine yapılan değerlendirmeler, ilginç bir bulguyu ortaya koyuyor. Katılımcıların kendi kuruluşlarına verdikleri güven puanı ile STK'ların genel güvenilirliğini değerlendirmeleri arasında bir fark oluşuyor. Buna göre, STK'ların %63,6'sı toplumun kendi kuruluşlarına güvendiğini düşünürken, toplumun yalnızca %35,3'ünün sivil toplum kuruluşlarına güvendiğini belirtiyor.

GRAFİK 50. STK'LARIN TOPLUMUN SİVİL TOPLUMA VE KENDİ KURUMLARINA OLAN GÜVENİNİ DEĞERLENDİRMELERİ

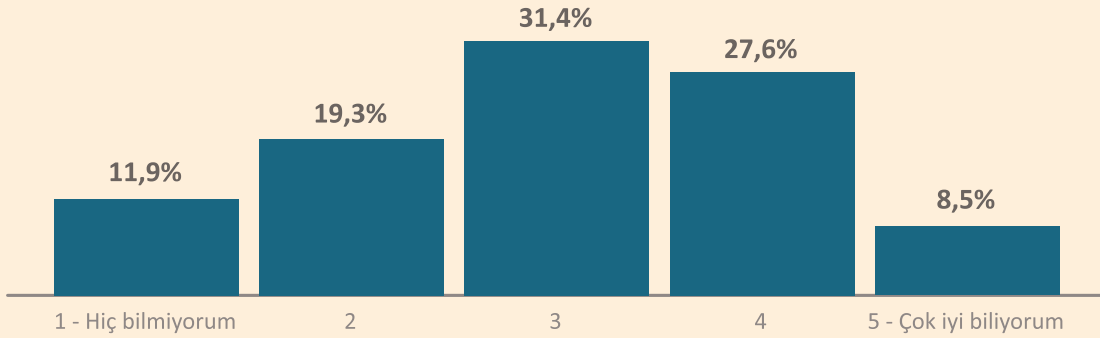

Sivil Toplumun Toplum ile İlişğine Dair Toplumsal Algılar

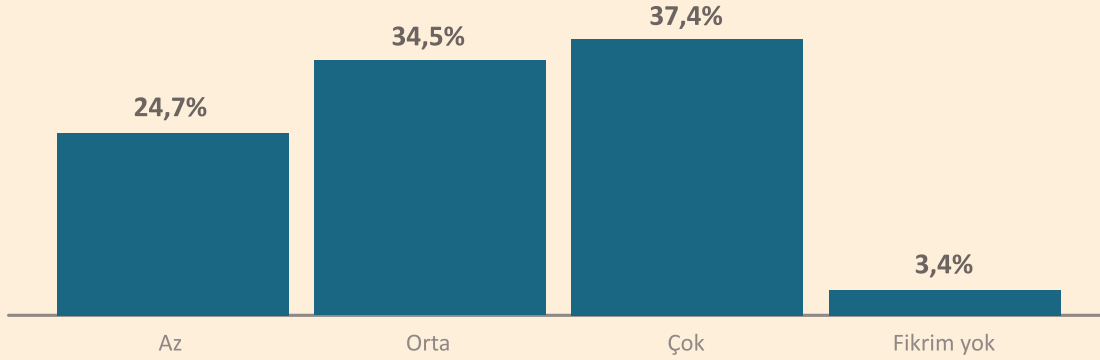
Bu konuya ilişkin topluma yöneltilen sorulardan edinilen cevaplar sivil toplumun beklentisiyle paralellik gösteriyor. “Sivil toplum çalışmalarını ne kadar biliyorsunuz?” sorusuna 5 en yüksek olacak şekilde yapılan puanlamada, toplumun %31,4’ü 3, %27,6’sı 4 puan veriyor. Buradan hareketle sivil toplumun son derece tanınır olduğunu söylemek mümkün olmasa da bir aşinalık olduğu görülüyor.

GRAFİK 51. TOPLUMUN STK ÇALIŞMALARINI BİLME DÜZEYİ

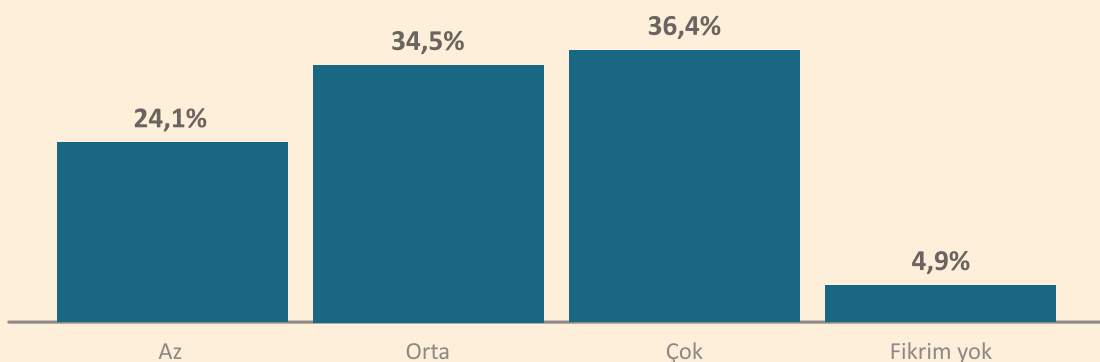
Sivil topluma güven söz konusu olduğunda ise güven duyulduğunu söylemek mümkün (%71,9).

GRAFİK 52. TOPLUMUN STK’LARA GÜVEN DÜZEYİ

Katılımcılar kendi güvenleriyle toplum güveni arasında bir ayrışma olduğunu düşünmüyor. “Sizce toplum sivil topluma ne kadar güveniyor?” diye sordüğümüzda güven oranı toplam %70,9 olarak öne çıkıyor.

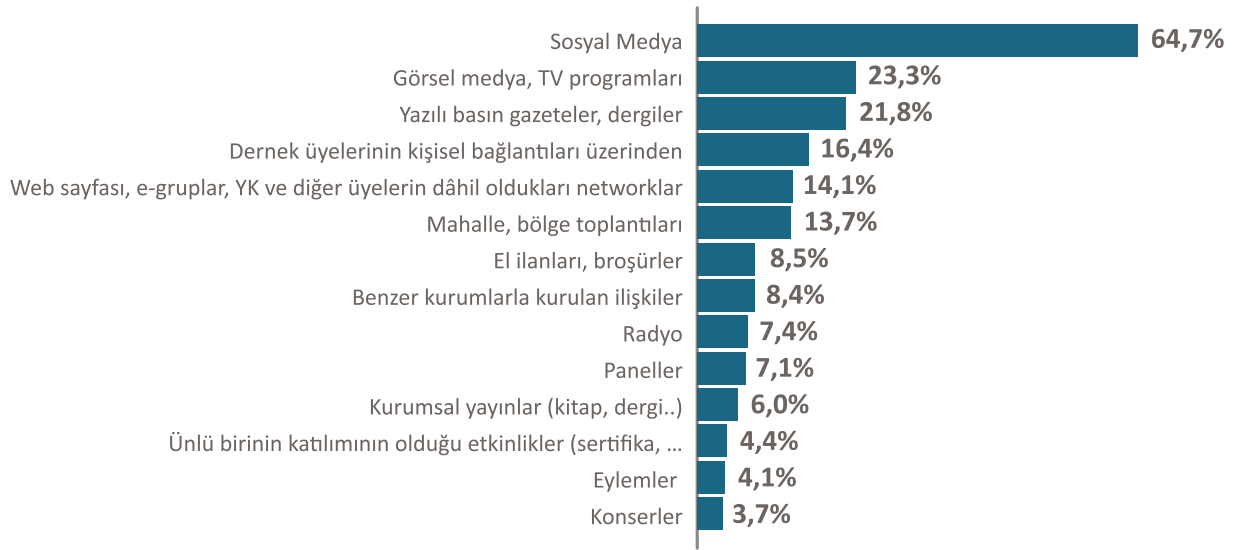
GRAFİK 53. İNSANLARIN TOPLUMUN STK’LARA OLAN GÜVENİNİ DEĞERLENDİRMESİ

STK'ların hedef kitlesine en çok sosyal medya aracılığıyla ulaşıyor

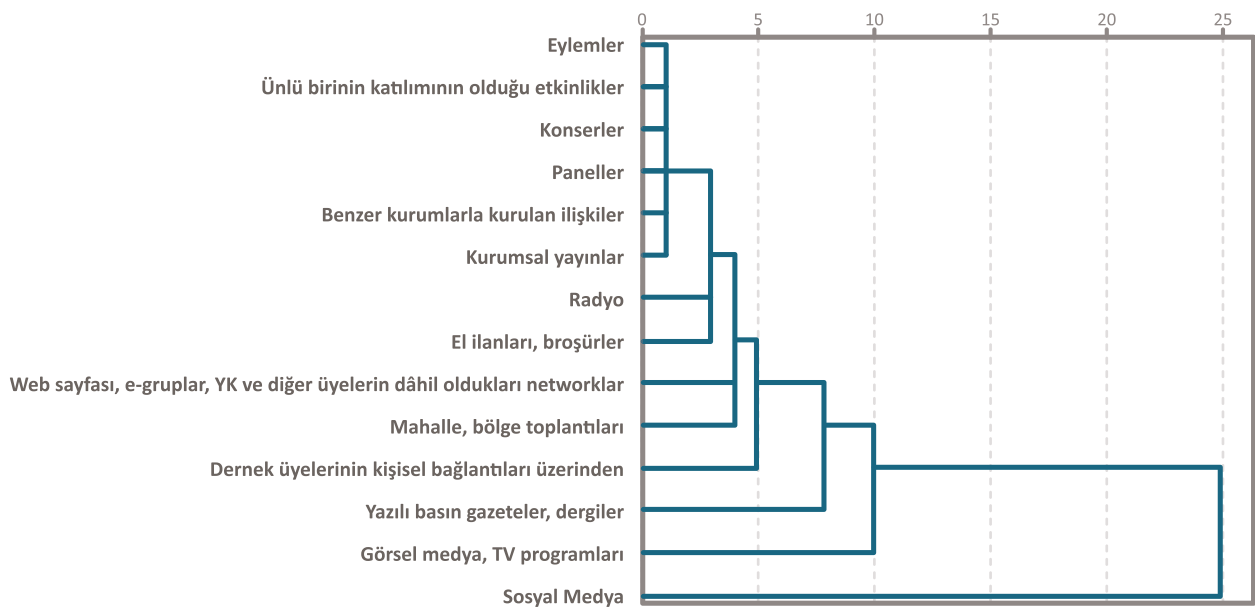
STK'ların iletişim stratejilerinde dijital medya önemli konumda. STK'lar hedef kitlesine en çok sosyal medya aracılığıyla ulaşıyor. Bunu %23,3 ile görsel medya, TV programları, %21,8 ile yazılı basın (gazeteler, dergiler) takip ediyor. Özetle, yeni medya araçlarının yanında geleneksel medya araçları da hala önemini koruyor.

GRAFİK 54. STK'LARIN KULLANDIĞI İLETİŞİM KANALLARI

İletişim kanallarına dair önemli bir soru ise kullanılan bu kanalların ne derece etkin kullanıldığı. Bu bağlamda hem geleneksel medya hem de dijital medya araçlarının uygun ve etkili bir şekilde entegre edilmesi, STK'ların iletişim başarısını artıracak şüphesiz. Kümelenme analizine bakıldığında ise sosyal medyanın diğer iletişim kanallarından farklılaştığı görülüyor.

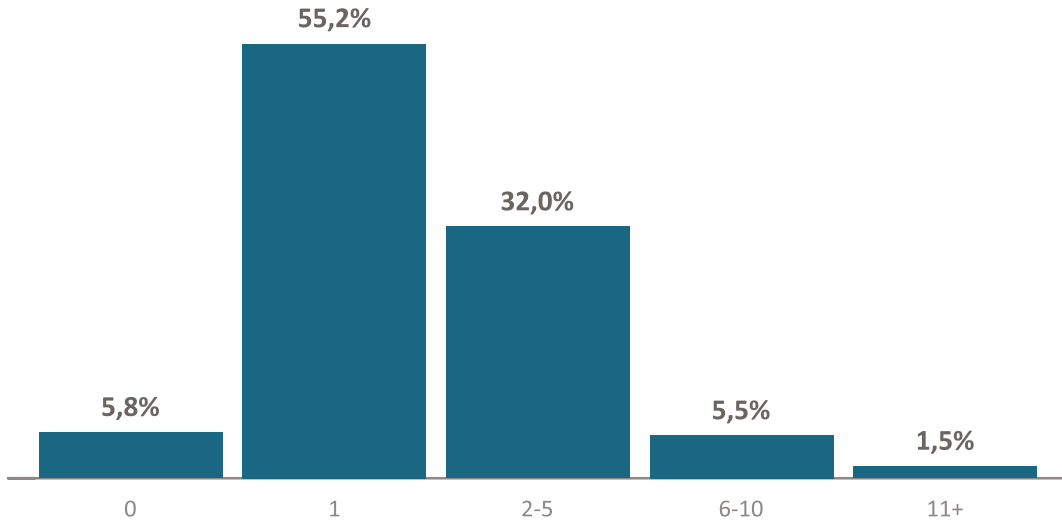
GRAFİK 55. STK'LARIN KULLANDIĞI İLETİŞİM KANALLARI KÜMELEME ANALİZİ

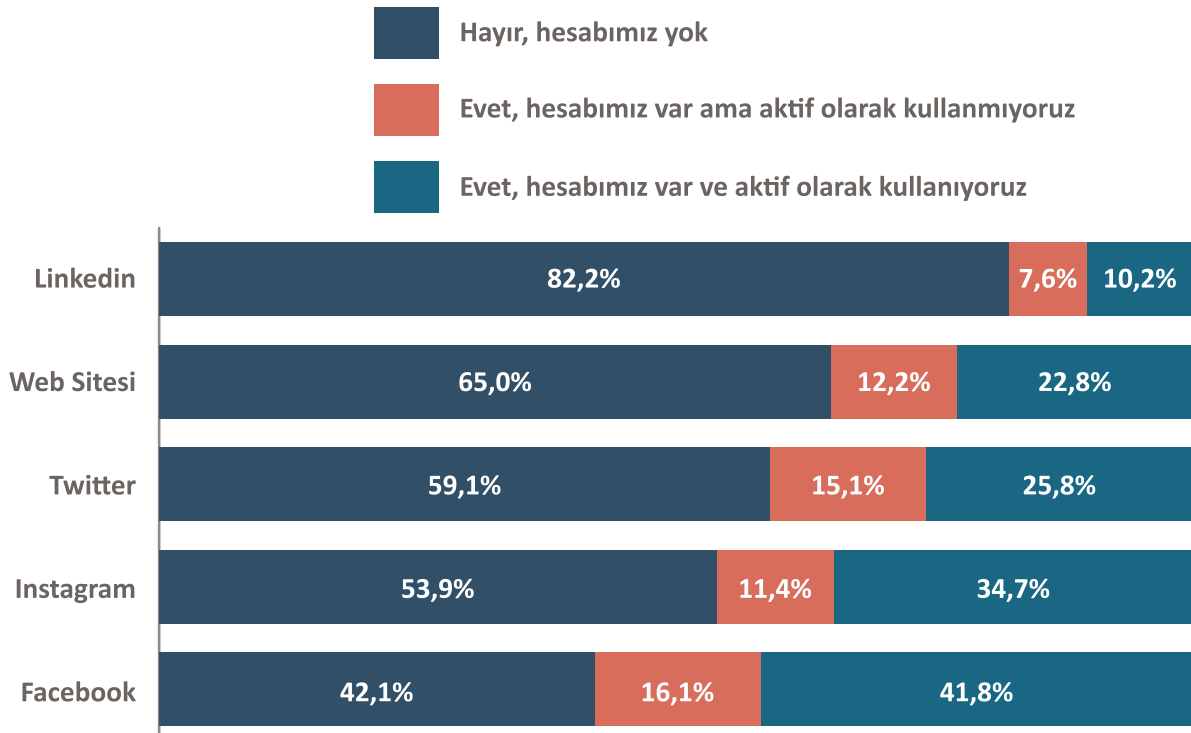
STK'ların iletişim kanallarının çeşitliliği oldukça sınırlı. STK'ların %5,8'i hiçbir iletişim kanalına sahip değilken %55,2'si yalnızca 1 iletişim kanalı kullanıyor. 2-5 arası kanal kullananların oranı %32 iken, 6 ve daha fazla iletişim kanalı kullananların oranı %7.

GRAFİK 56. STK'LARIN İLETİŞİM KANALLARINI ÇEŞİTLENDİRME DÜZEYLERİ

STK'lar için sosyal medyanın önemli bir iletişim kanalı olduğunu söylemiştik. Çeşitli sosyal medya mecralarının kullanım durumuna bakıldığında ise en aktif kullanılan mecraların başında Facebook (%41,8) ve Instagram (%34,7) olduğu görülüyor. En az kullanılan mecra ise LinkedIn: STK'ların %82,2'sinin LinkedIn hesabı yok.

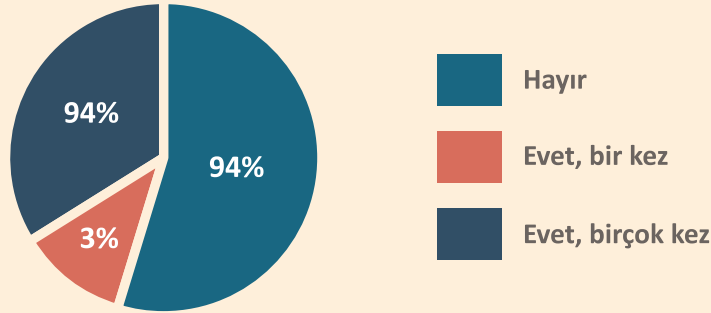
GRAFİK 57. STK'LARIN SOSYAL MEDYA MECRALARINDAKİ AKTİF HESAPLARI

Sivil Toplum İletişimine Dair Toplumsal Algılar

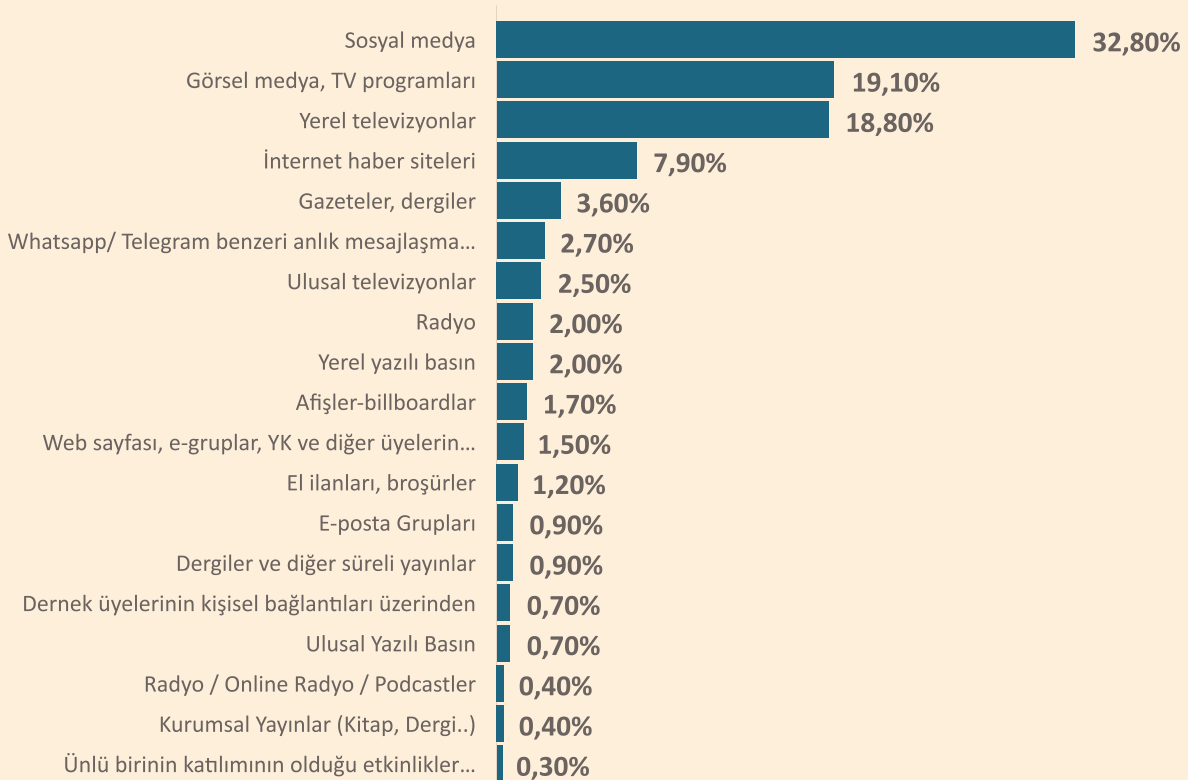
Toplum anketinde katılımcılara “Son bir yılda haber kanalları veya haber sitelerinde dernek ya da vakıflara yönelik haberlere denk geldiniz mi?” sorusu yöneltildiğinde katılımcıların yarısından çoğu (%54,8) “Hayır” cevabı veriyor. Birçok kez habere denk geldiğini söyleyenlerin oranı ise %33,7 olarak karşımıza çıkıyor.

GRAFİK 58. TOPLUMUN SON 1 YILDA HABER KANALLARINDA VEYA SİTELERİNDE STK'LARA YÖNELİK HABERLERE DENK GELME DÜZEYLERİ

Habere denk geldiğini ifade edenler bu haberlere en çok sosyal medyadan ulaştıklarını ifade ediyor. Bu platformu ise görsel medya, TV programları takip ediyor

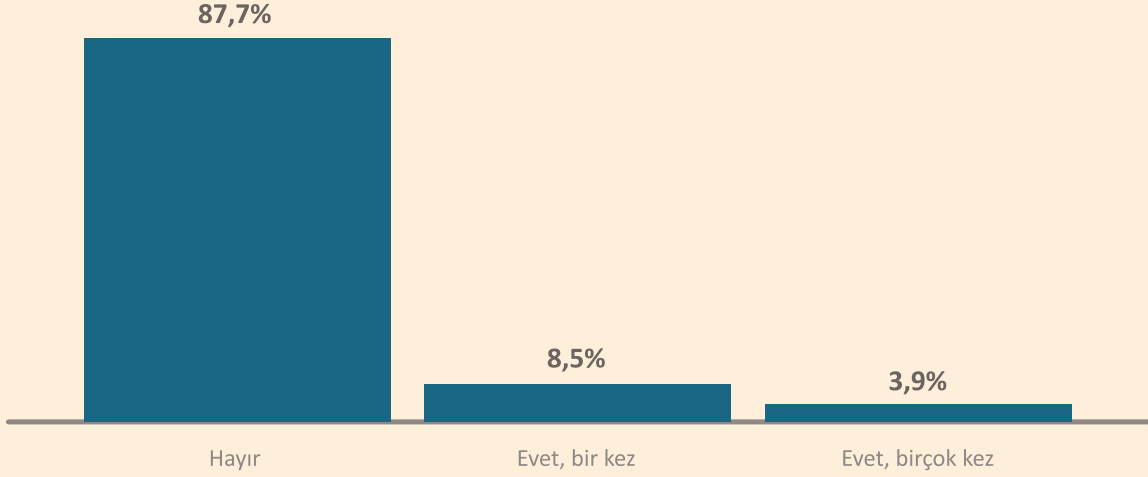
GRAFİK 59. STK HABERLERİNE DENK GELENLERİN HABERLERİ GÖRDÜĞÜ İLETİŞİM KANALLARI

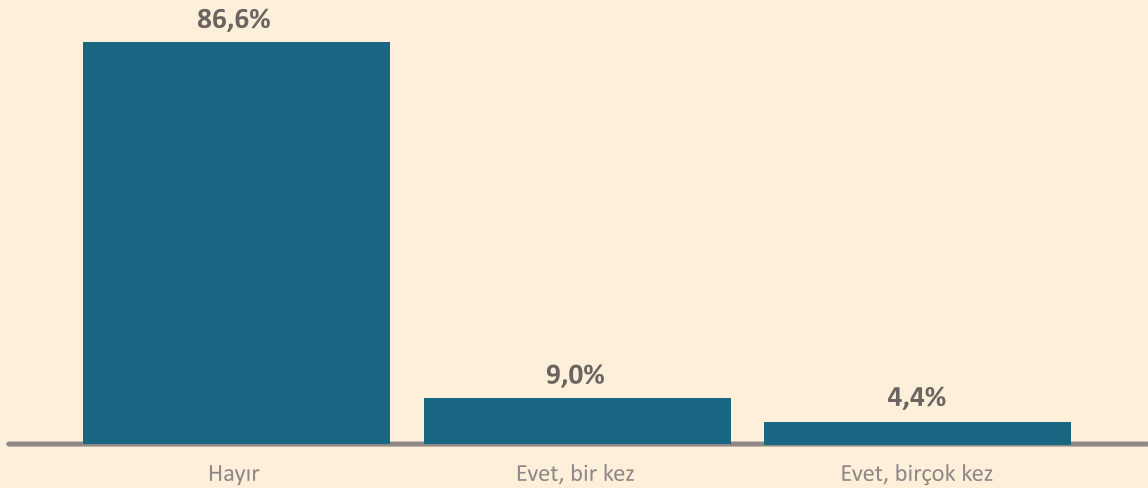
Bu iletişim yollarının neredeyse tamamının dolaylı iletişim yolları olması dikkat çekiyor. “Son bir yıl içerisinde sizinle iletişime geçen bir dernek ya da vakıf oldu mu?” sorusuna katılımcıların %87,7’si “Hayır” cevabını veriyor.

GRAFİK 60. TOPLUMDA STK’LAR TARAFINDAN İLETİŞİME GEÇİLME DÜZEYİ

Kişilerin kendisi de kurumları erişilebilir görmediklerinden, kişiler bu iletişimi başlatan taraf olmuyorlar. “Son bir yıl içerisinde iletişime geçtiğiniz bir dernek ya da vakıf oldu mu?” sorusuna “Hayır” cevabını verenlerin oranı katılımcıların %86,6’sını oluşturuyor.

GRAFİK 61. TOPLUMDA STK’LAR İLE İLETİŞİME GEÇME DÜZEYLERİ

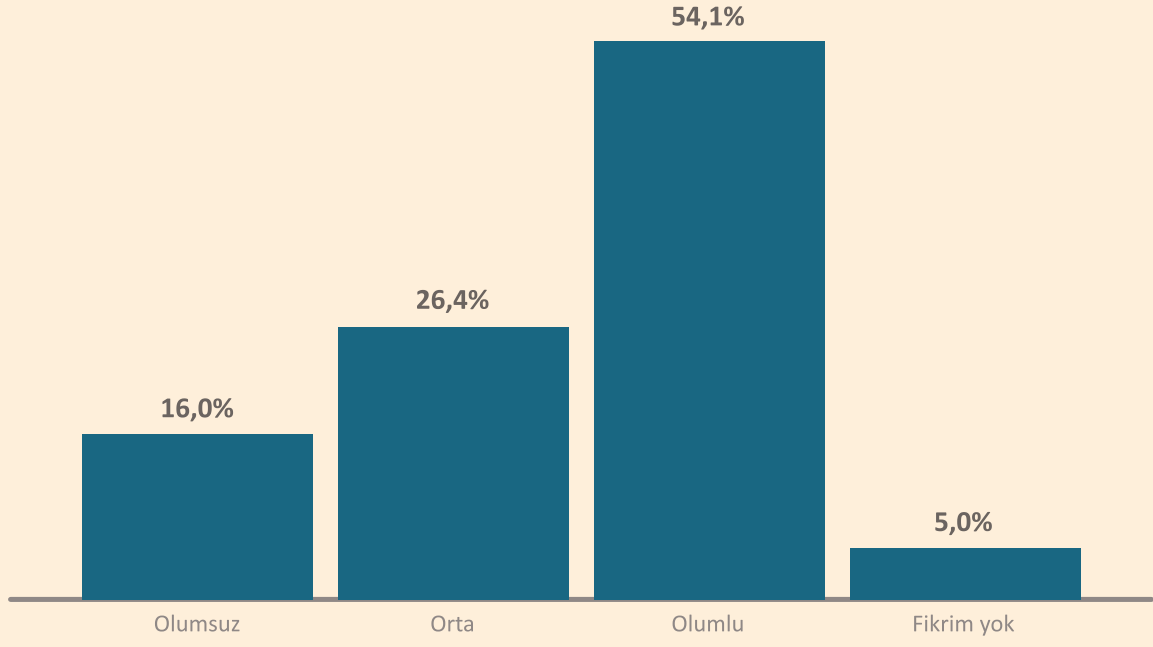

Bu verilerle paralel bir şekilde katılımcıların %90,5’i herhangi bir derneğin ya da vakfın e-posta listesine üye olmadıklarını, %85,9’u da sosyal medyada takip ettikleri herhangi bir dernek ya da vakıf olmadığını ifade ediyor.

Araştırma raporlarına dair soru yöneltildiğinde ise bu oran %82,8’e kadar düşüyor, ancak araştırmaların bir “ilgilisi” olduğunu söylemek mümkün. Son bir yıl içerisinde araştırma raporlarını okuduğum birçok kurum oldu diyenler katılımcıların %10,3’ünü oluşturuyor. Araştırma raporları ve verilerin görece daha dikkat çekici içerikler olduğu anlaşıyor.

Son olarak katılımcılar takip ettikleri bir ünlünün sivil toplum toplumuyla iş birliği yapmasından olumsuz etkilenmeyeceklerini, hatta %52,6’si olumlu etkileneceğini ifade ediyor.

GRAFİK 62. TOPLUMDA TAKİP ETTİĞİ ÜNLÜLERİN STK İLE İŞ BİRLİĞİ YAPMASINA YAKLAŞIM

İLETİŞİM ENDEKSİ

STK'lara sunulan 10 medya aracı ve bunları aktif kullanma dereceleri kullanılarak "İletişim Endeksi" oluşturuldu ve bu maddeler güvenilirlik testine tabi tutuldu. Güvenilirlik testi sonucunda Cronbach's Alpha değeri 0.901 olarak hesaplandı (Bkz. EK 5. İletişim Güvenilirlik Testi). $0.80 < \alpha < 1.00$ aralığındaki yer alan test sonucu gösteriyor ki, ölçekte kullanılan maddeler yüksek geçerlilik ve güvenilirliğe sahiptir. Ölçeği oluşturan 10 maddenin 1 – 5 arasında skorlanan değerleri 0 – 100 aralığında yeniden değerlendirildi ve istatistiksel değerleri hesaplandı.

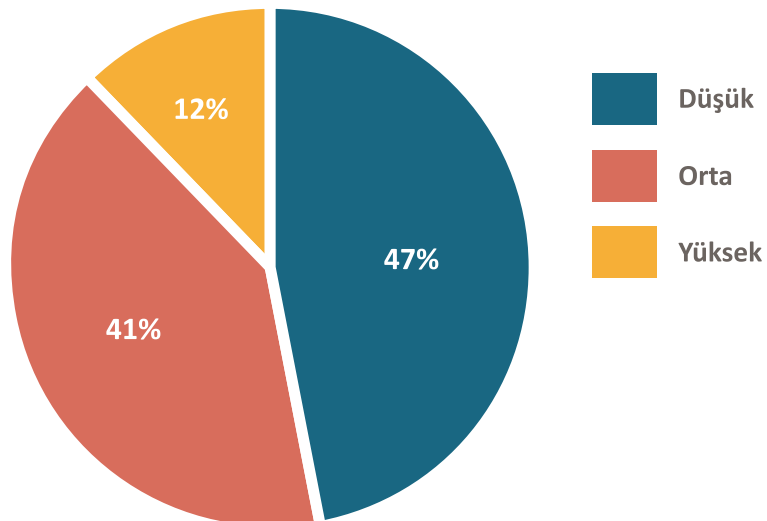
STK'ların medya araçları kullanımları ortalama 40.6 olarak puanlanıyor (0 – 100 arası). Medyan skoruna bakıldığında ise 36.0 olarak karşımıza çıkan değer Türkiye'de STK'ların iletişim ve medya araçları kullanımdaki kapasite sınırlılığına işaret ediyor.

TABLO 16. İLETİŞİM ENDEKSİ SKORLARI

	İletişim Endeksi Skorları
Ortalama	40.6
Medyan	36.0
Std. Sapma	20.2
Minimum	20.0
Maksimum	100.0

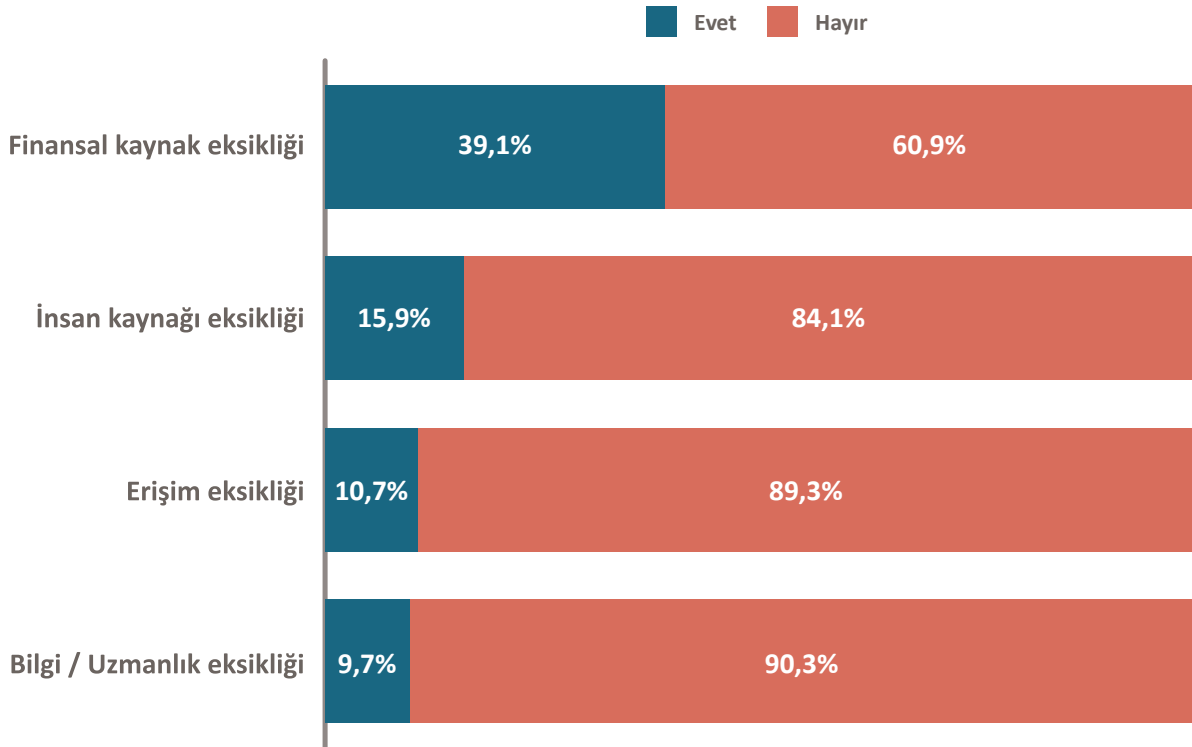
Oluşturulan endeks skorlarına göre STK'lar düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 başlıkta kategorilendirildi. Buna göre STK'ların yarıya yakını düşük iletişim kapasitesine sahip. STK'ların yalnızca %12'lik bir kısmı yüksek iletişim kapasitesinde yer alıyor.

GRAFİK 63. İLETİŞİM ENDEKSİ KATEGORİLERİ

STK'lara kullanmadıkları medya araçlarını neden kullanmadıkları soruldu. Finansal kaynak eksikliğinin medya araçlarına erişimde kısıtlılık oluşturduğu görülüyor. Finansal kaynak eksikliği nedeniyle medya araçlarını kullanamadıklarını belirten STK oranı %40. İnsan kaynağı eksikliği nedeniyle medya araçlarını kullanamama oranı %16; erişim eksikliği nedeniyle medya araçlarını kullanamama oranı %11; bilgi / uzmanlık eksikliği nedeniyle medya araçlarını kullanamama oranı %10 olarak karşımıza çıkıyor.

GRAFİK 64. İLETİŞİM KANALLARININ KULLANILMAMA SEBEPLERİ

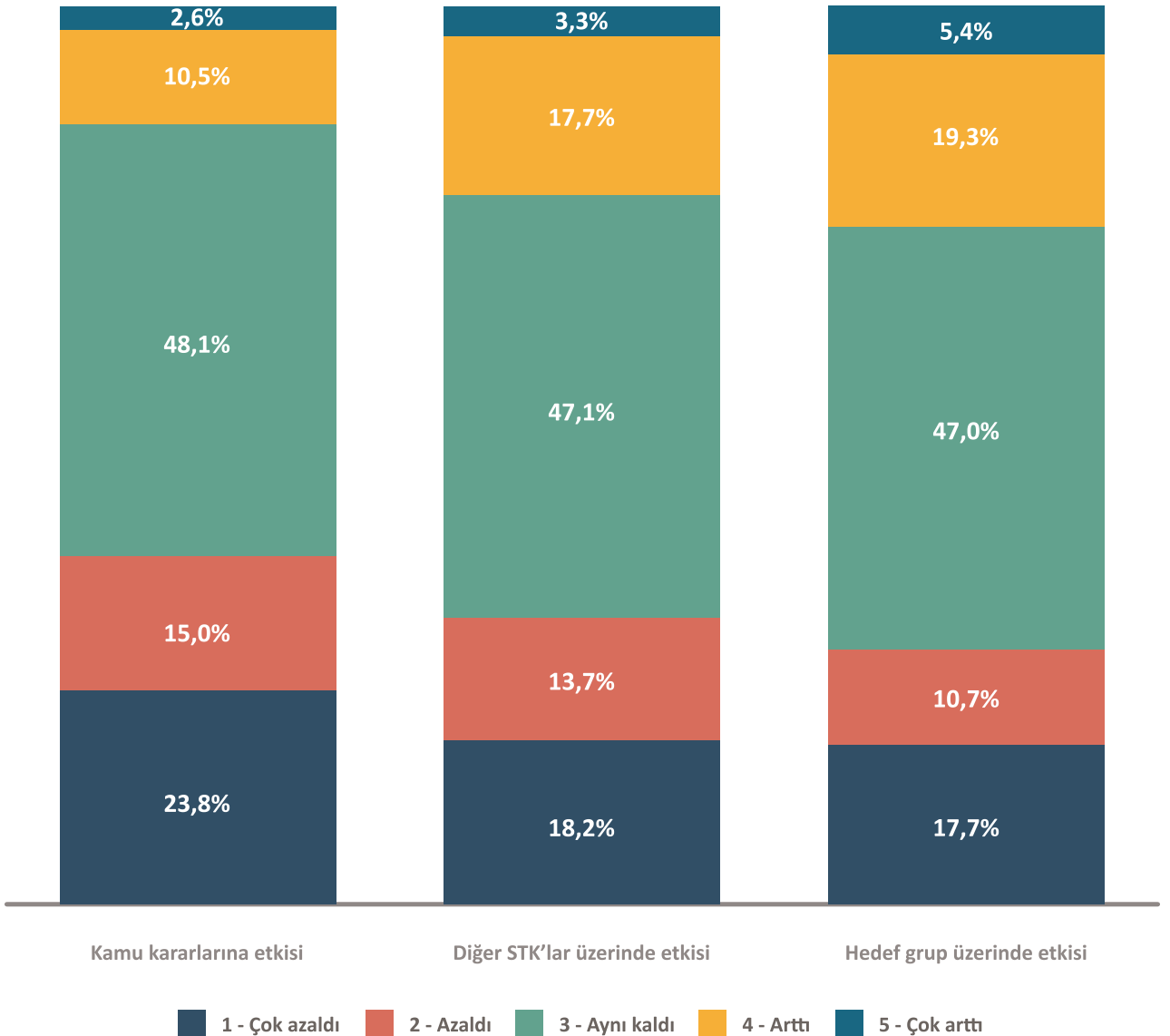

SİVİL TOPLUMUN ETKİ DÜZEYİ

STK'ların toplumsal etkilerini değerlendirmek için kamu kararlarına etki, diğer STK'lar üzerindeki etki ve hedef grupları üzerindeki etki bize önemli ipuçları sunuyor.

STK'lar geçtiğimiz 3 yıl boyunca yapılan değerlendirmeler sonucunda etkilerinin büyük oranda aynı kaldığını ifade ederken, STK'ların istenilen düzeyde etkiyi henüz elde edemediğini söylemek mümkün. Kamu kararları üzerindeki etkisinin arttığını söyleyenlerin oranı %13,1, diğer STK'lar üzerinde etkisinin arttığını söyleyenlerin oranı %21, hedef grupları üzerinde etkisinin arttığını söyleyenlerin oranı %24,7'de kalıyor.

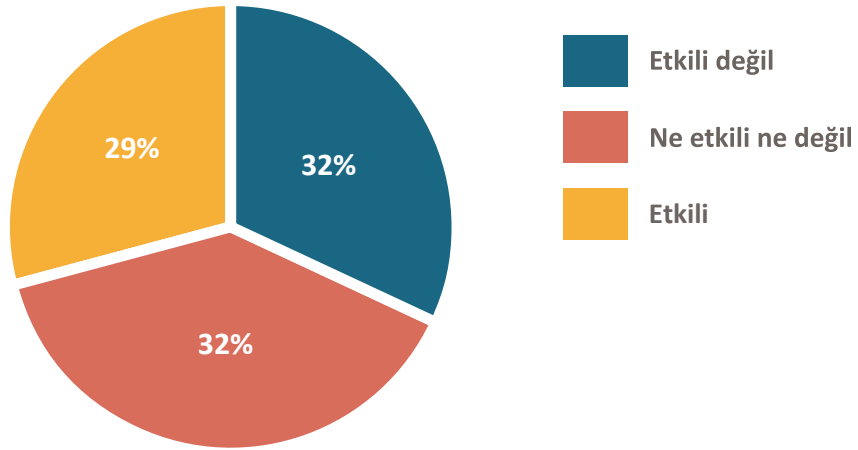
GRAFİK 65. STK'LARIN SON 3 YILDAKİ ETKİ DÜZEYLERİNİ DEĞERLENDİRMESİ

STK'ların politikalarda deęiřiklik yaratma gücü sınırlı

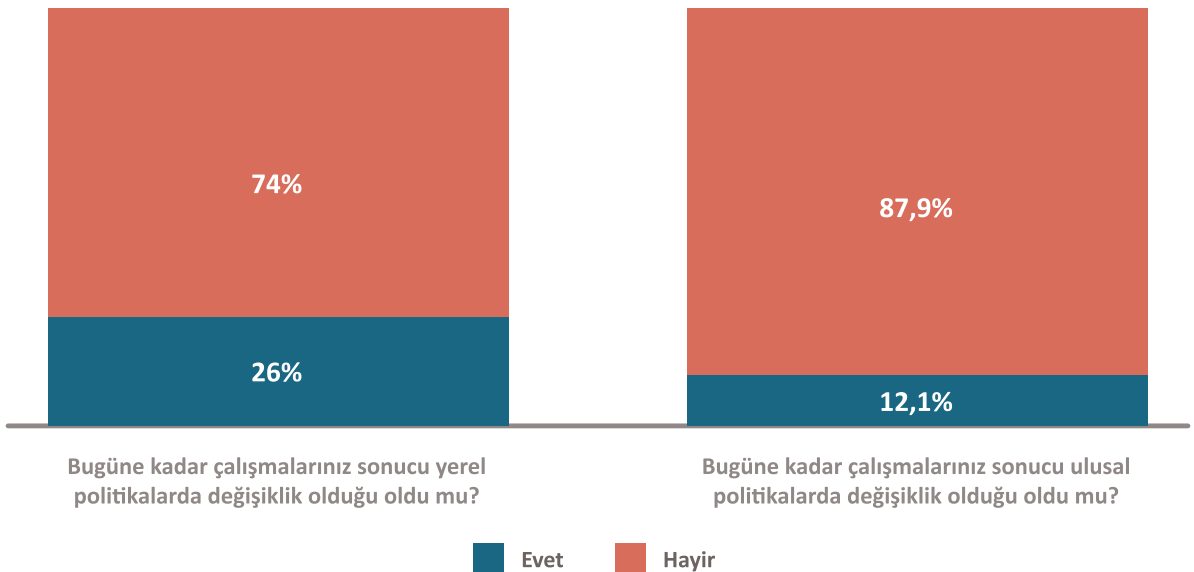
STK'lar amaçları doęrultusunda yerel yönetimler, kamu kurumları veya dięer yerel ve ulusal otoriteler tarafından hazırlanan politikalara etki etme düzeyini %32 oranında "etkili deęil" olarak deęerlendiriyor. Etkili olduęunu söyleyenlerin oranı %29.

GRAFİK 66. STK'LARIN POLİTİKALARA ETKİ ETME DÜZEYLERİNİ DEęERLENDİRMESİ

STK'ların politikalarda deęiřiklik yaratma gücü de sınırlı. Katılımcıların yalnızca %26'sı çalışmalarını sonucunda yerel politikalarda deęiřiklik olduęunu belirtirken ulusal politikalarda deęiřiklik olduęunu söyleyenlerin oranı %12,1. Politikalarda deęiřiklik yaratma gücünün sınırlı olması ise sadece STK başarısı veya başarısızlıęı olarak deęerlendirilemez. Aynı zamanda siyasi iklim, toplumsal kořullar, hükümet politikaları gibi bir dizi dıřsal faktör, STK'ların bu anlamda etki alanını sınırlıyor.

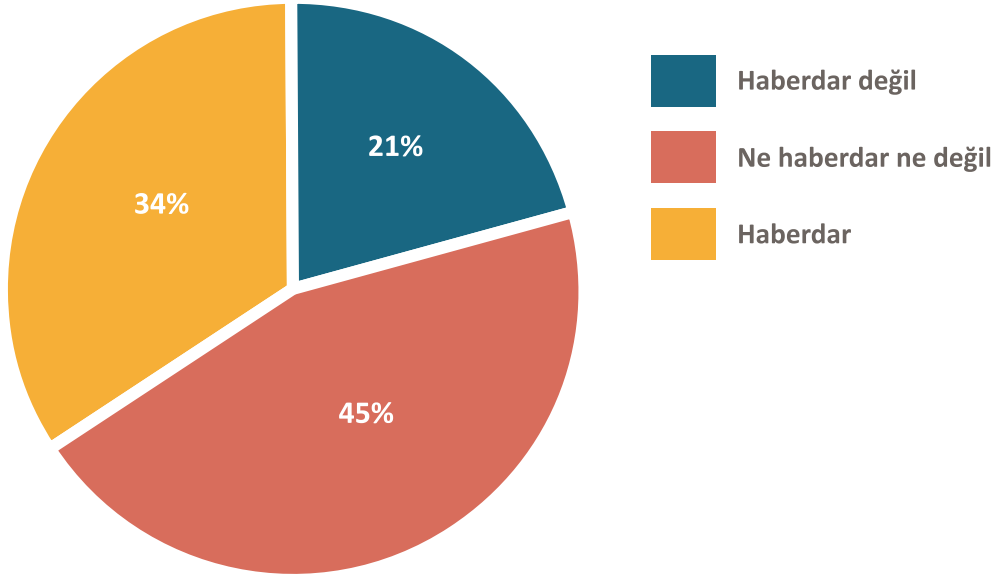
GRAFİK 67. STK'LARIN ÇALIřMALARINI SONUCUNDA POLİTİKALARDA DEęİřİM YARATMA GÜCÜ

STK'ların yalnızca %34'ü hedef kitlesinin ve kamuoyunun çalışmalarından haberdar olduğunu söylerken, haberdar değil diyenlerin oranı %21. %45'lik kesim orta düzeyde bir haberdarlık seviyesine işaret ediyor.

GRAFİK 68. STK'LARDA HEDEF KİTLE VE KAMUOYUNU ÇALIŞMALARINDAN HABERDAR ETME DURUMU

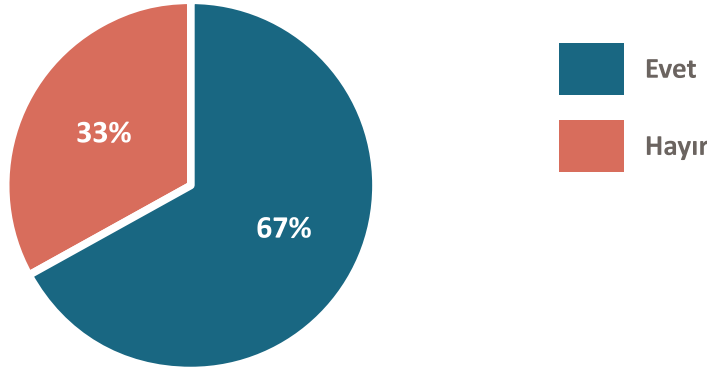
İZLENEBİLİR SİVİL TOPLUM: ŞEFFAFLIK / HESAP VERİLEBİLİRLİK

STK'ların %33'ü öz denetim mekanizmasına sahip

Sivil toplum kuruluşları için şeffaflık ve hesap verilebilirlik, organizasyonun toplumsal güven kazanması, iç tutarlılık sağlaması ve etki yaratması için kritik değere sahip. Hem kamu politikalarına hem de toplumsal hayata etki etmeyi amaçlayan STK'ların, faaliyetlerinde izlenebilir ve ölçülebilir olması önemli bulunuyor.

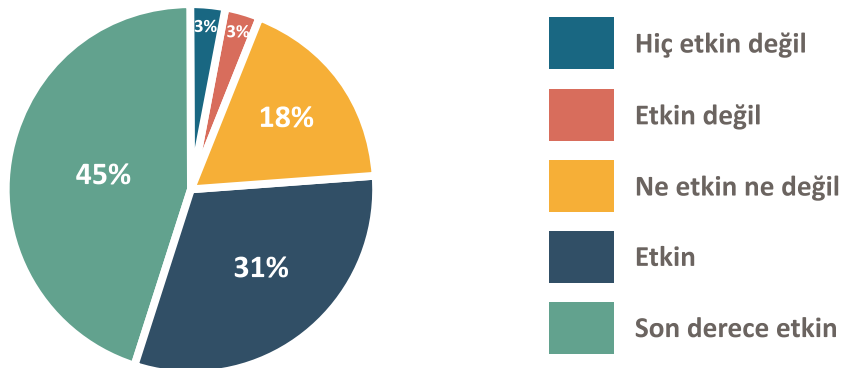
Şeffaflık ve hesap verilebilirliğin organizasyonun yapısına göre pek çok göstergesi olabilir. İç ve dış denetim mekanizmasına sahiplik, faaliyet ve finansal raporların kamuoyu ile paylaşılması, bunlar arasında akla ilk gelenler arasında yer alıyor. Türkiye'deki STK'ları öz denetim mekanizması perspektifinde incelediğimizde STK'ların %33'ünün öz denetim mekanizmasına sahip olduğunu görüyoruz.

GRAFİK 69. ÖZDENETİM MEKANİZMASINA SAHİPLİK

Özdenetim mekanizmasına sahip olan STK'ların %76'sı ise bu mekanizmanın etkin şekilde uygulandığını ifade ediyor.

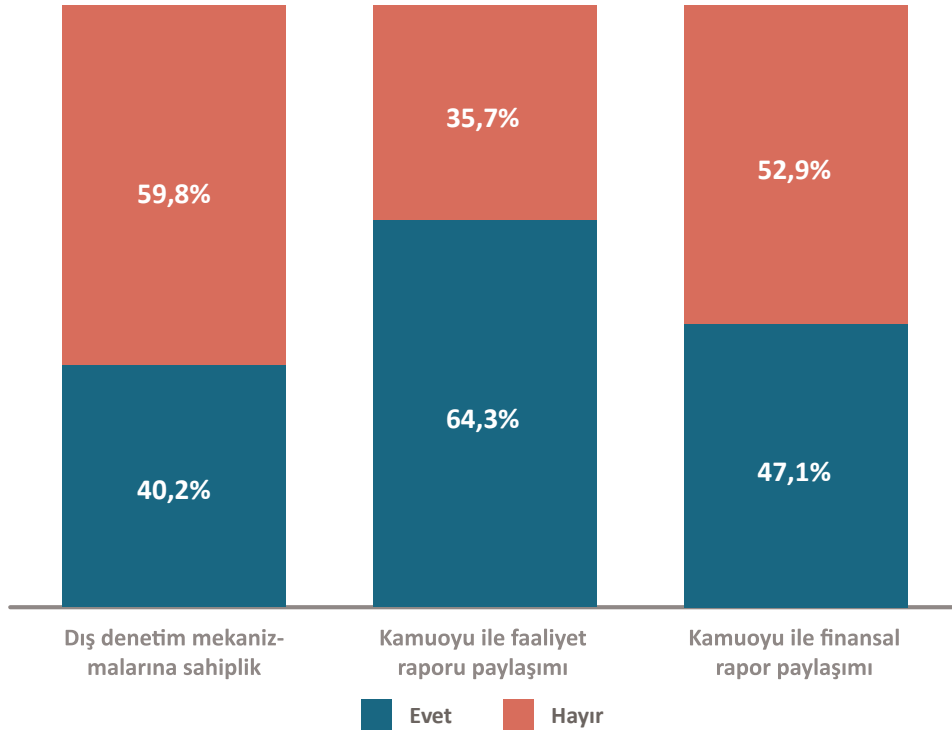
GRAFİK 70. ÖZDENETİM MEKANİZMASININ ETKİN GÖRÜLME DÜZEYLERİ

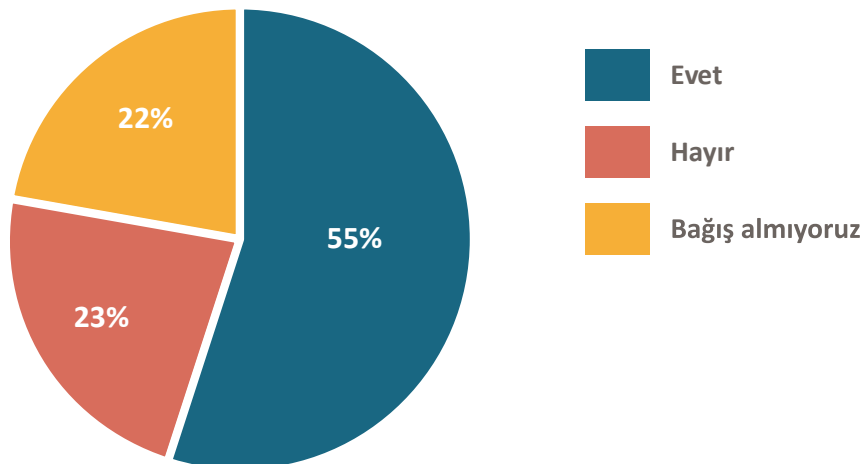
Dışsal faktörlere mercek tutulduğunda, STK'ların %40'ın dış denetim mekanizmasına sahip olduğunu görüyoruz. Öz denetim mekanizmasında bu oranın %33 olduğu bulgulanmıştı. Kamuoyu ile bilgi paylaşımın pratikleri değerlendirildiğinde açık şekilde kamuoyu ile faaliyet raporu paylaşılma oranı %64 iken, finansal rapor paylaşmada bu oran %47'ye geriliyor.

GRAFİK 71. DIŞ DENETİM MEKANİZMASINA SAHİPLİK

Bağış almayan (%22) STK'ları ayrı tutarsak STK'ların %55'i almış oldukları bağışların ardından bağışçı kişiye SMS, e-posta vb. araçlar ile bilgilendirme yapıyor.

GRAFİK 72. STK'LARDA BAĞIŞÇI KİŞİYİ BİLGİLENDİRME DÜZEYLERİ

ŞEFFAFLIK ENDEKSİ

Gerçekleştirilen güvenilirlik testine iç / dış denetim mekanizmalarına sahip olma, kamuoyu ile faaliyet ve finansal rapor paylaşımı değişkenleri ile bağışçılar ile bilgi paylaşımı değişkenleri dahil edildi. Analiz sonucunda Cronbach's Alpha değerinin 0.634 olduğu saptandı. Ölçeğin güvenilirliğini düşüren bağışçılar ile bilgi paylaşımı değişkeni endeks skoru hesaplamasına dahil edilmedi. Bu durumda ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0.69, başka bir deyişle kabul edilebilir bir sınırdan olduğunu söylemek mümkün.

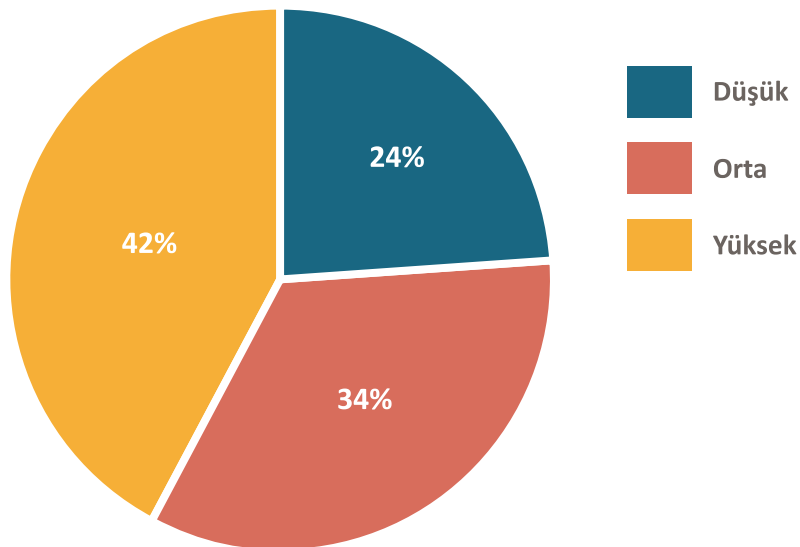
Şeffaflık endeks skorları 0 ila 100 arasında yeniden dağıtıldı ve değerlendirmeye alındı. Görünen o ki şeffaflık, STK'ların kendilerini geliştirmeleri gereken alanlar arasında. STK'ların şeffaflık endeks skoru ortama olarak 56.6 olarak puanlanıyor.

TABLO 17. ŞEFFAFLIK ENDEKSİ SKORLARI

	Şeffaflık Endeksi Skorları
Ortalama	56.6
Medyan	60.0
Std. Sapma	33.4
Minimum	0.0
Maksimum	100.0

Şeffaflık odağında düşük, orta ve yüksek olarak kategorilendirilen STK'ların %42'si yüksek şeffaflık kategorisinde yer alıyor. Bunu %34 ile orta şeffaflık ve %24 ile düşük şeffaflık kategorisi takip ediyor.

GRAFİK 73. ŞEFFAFLIK KATEGORİLERİ

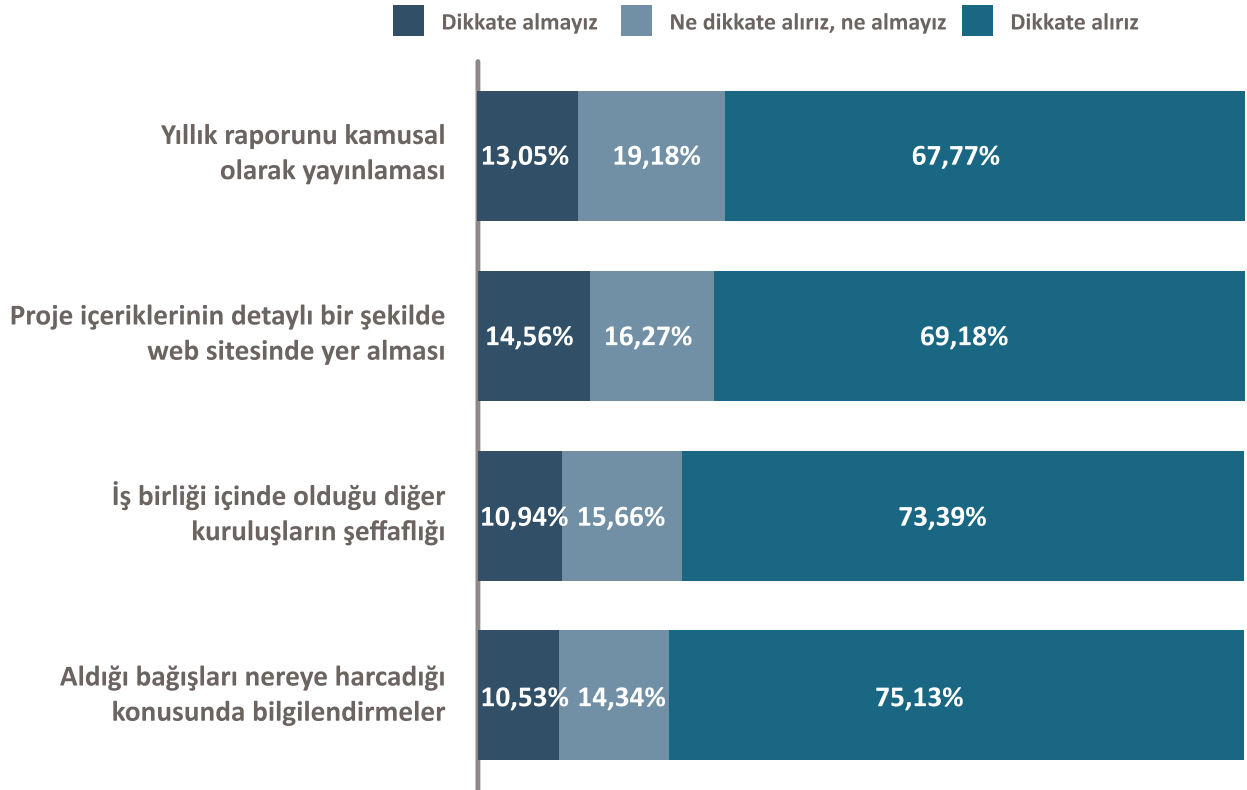

STK'lar, paydaş olarak anılacakları kuruluşların şeffaflıklarına önem veriyor

STK'lara, paydaş olarak anılacakları kuruluşlarda şeffaflık göstergelerini ne derece dikkate aldıkları soruldu. Alınan bağışların nereye harcadığı konusunda yapılan bilgilendirmeleri dikkate alma oranı %75, iş birliği içinde olduğu diğer kuruluşların şeffaflığını dikkate alma oranı %74, proje içeriklerinin web sitesinde yer almasını dikkate alma oranı %69 ve yıllık raporun kamuoyu ile paylaşılmasını dikkate alma oranı %68. STK'ların paydaş olarak anılacakları kuruluşların şeffaflıklarına önem verdiğini söylemek mümkün.

GRAFİK 74. STK'LARIN PAYDAŞ KURULUŞLARIN ŞEFFAFLIĞINA ÖNEM VERME DÜZEYLERİ

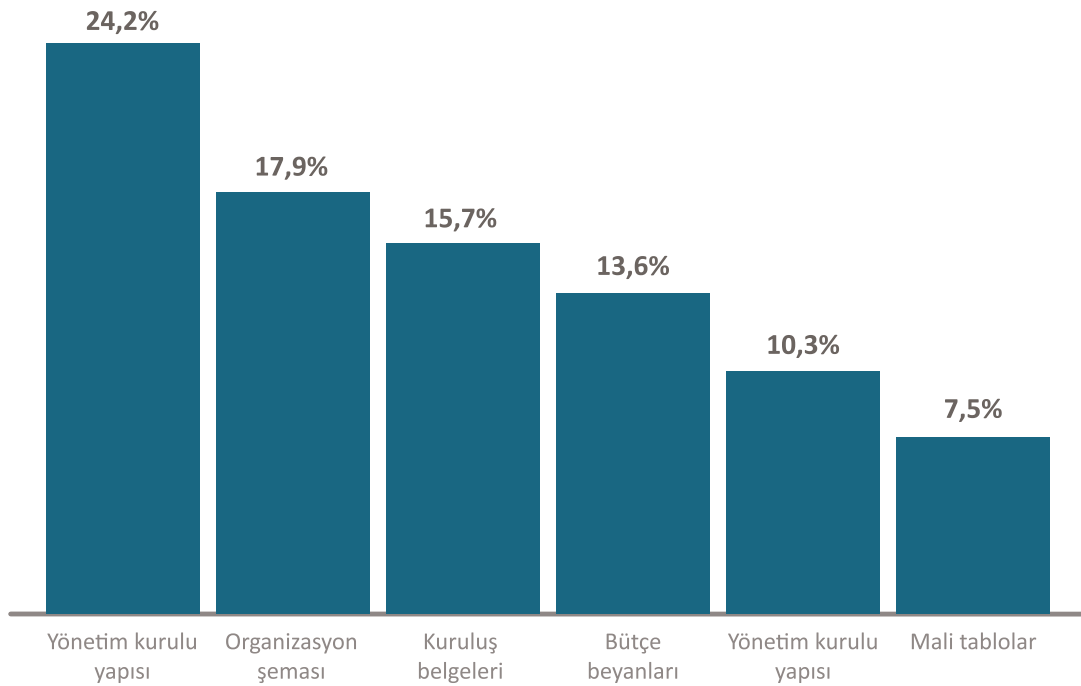

Şeffaflık kategorizasyonuna göre STK'ların iş birliği yapacakları kurumlarda şeffaflık beklentilerini değerlendirdik. Şeffaflığı yüksek STK'ların beklentisi, paydaş olacakları kurumların da şeffaf olması yönünde. Yeterince şeffaf olmayan (düşük) STK'ların ise şeffaflık konusunda beklentisi diğer iki kategoriye göre sınırlı.

TABLO 18. ŞEFFAFLIK KATEGORİZASYONUNA GÖRE STK'LARIN İŞ BİRLİĞİ YAPACAKLARI KURUMLARDAN ŞEFFAFLIK BEKLENTİLERİ

	Şeffaflık Kategorileri		
	Düşük	Orta	Yüksek
Yıllık raporunu kamusal olarak yayınlaması	3.45	3.8	4.5
Aldığı bağışları nereye harcadığı konusunda bilgilendirmeler	3.51	4.2	4.65
Proje içeriklerinin detaylı bir şekilde web sitesinde yer alması	3.42	3.76	4.54
İş birliği içinde olduğu diğer kuruluşların şeffaflığı	3.44	3.98	4.76

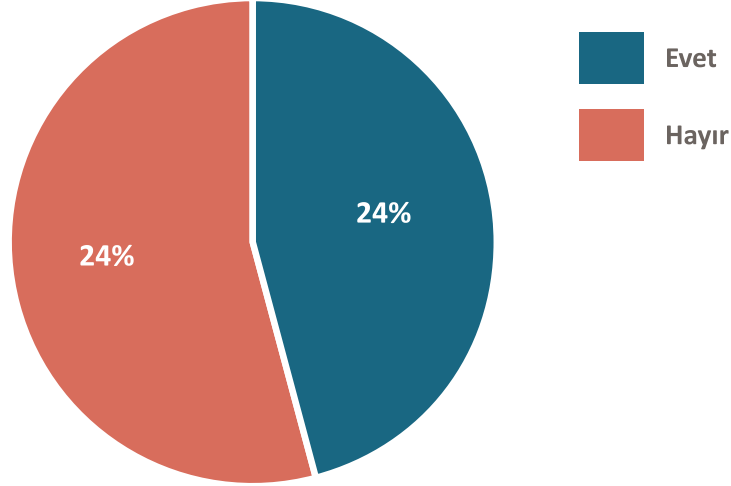
Web sitesi bulunan STK'lara, web sitelerinde yer alan bilgilerini sorduk. Buna göre STK'ların %24'ünün yönetim kurulu yapısı web sitesinde yer alıyor. Bunu sırasıyla organizasyon şeması, yıllık faaliyet raporu ve kuruluş belgeleri takip ediyor. Finansal şeffaflık önemsenen konulardan olsa da bütçe beyanları ve mali tablolar %10 ve altında kalıyor.

GRAFİK 75. WEB SİTESİNDE BULUNAN BİLGİLER

Sosyal medya ve web sitesi trafiğini takip etmede ise neredeyse yarı yarıya bir oran var. STK'ların %46'sı sosyal medya ve web sitesi trafiğini takip ediyor.

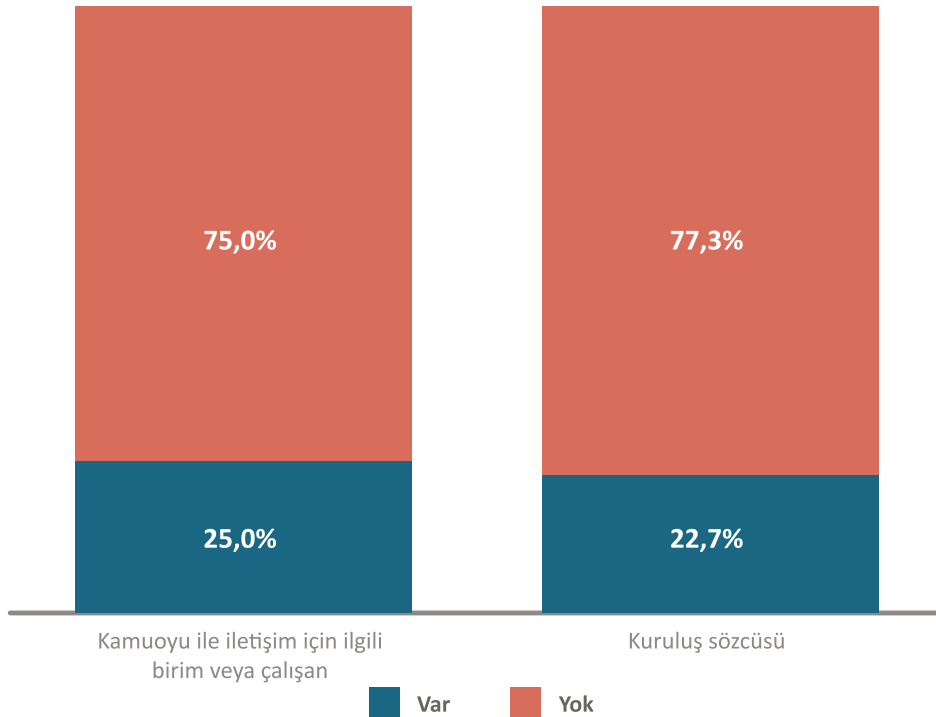

GRAFİK 76. SOSYAL MEDYA VE WEB SİTESİ TRAFİĞİNİ TAKİP ETME DURUMU

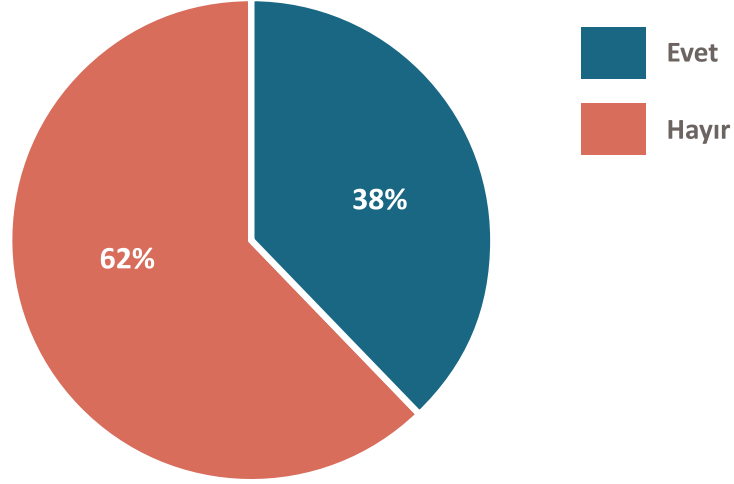
STK'lar için iletişim kapasitesi kritik önem taşıyor. Ancak, STK'ların yalnızca 4'te 1'i kamuoyu ile iletişim için ilgili birim veya çalışana sahip. Sınırlı bütçeler ile faaliyetlerini sürdüren STK'lar için bu, anlaşılır bir durum. Benzer şekilde, daha geniş kitlelere ulaşmak ya da tanıtım amacıyla kuruluş sözcüsüne sahip olma oranı 4'te 1'e yakın.

GRAFİK 77. KAMUOYU İLE İLETİŞİM İÇİN BİRİM/ÇALIŞAN/KURULUŞ SÖZCÜSÜNE SAHİPLİK

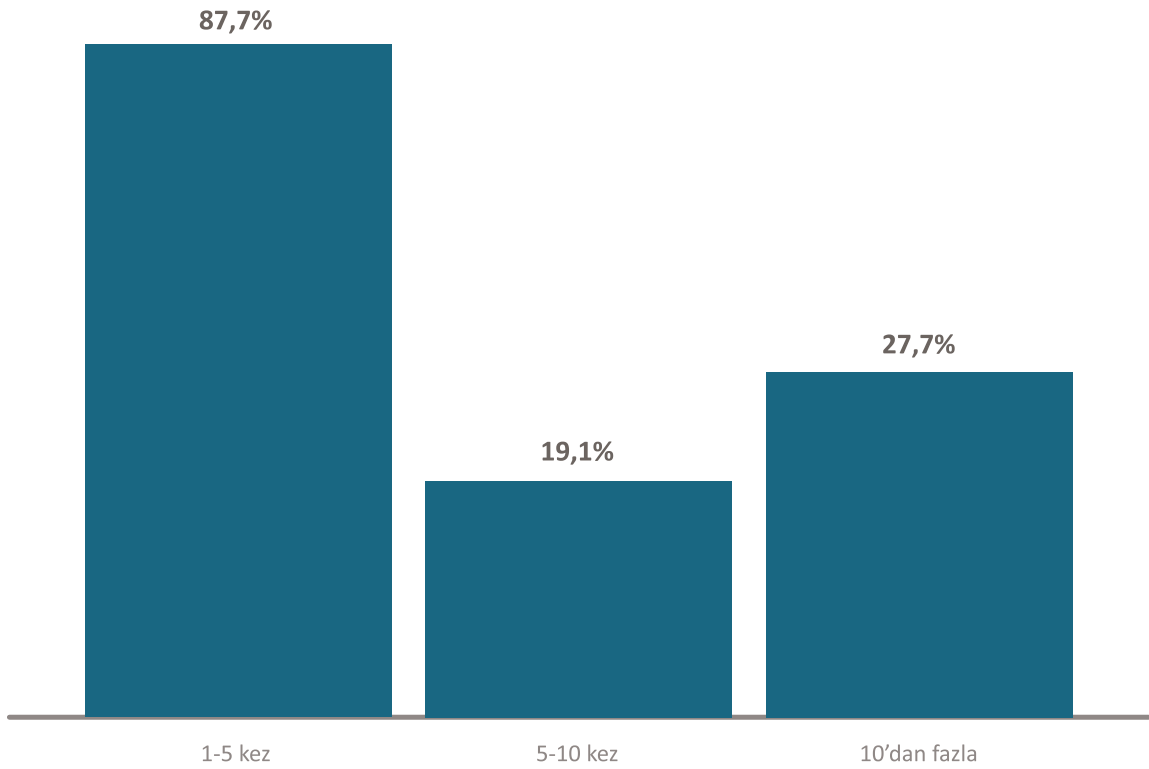
Görüş alma durumları haricinde, proje/çalışmalarıyla gazete, televizyon, internet haber siteleri vb. ulusal/yerel kaynaklarda haberlere konu olan STK oranı %40'a yakın. STK faaliyetlerinin medyada yer edinme oranının yüksek olduğunu söylemek doğru olmaz.

GRAFİK 78. ULUSAL/YEREL KAYNAKLARDA HABERE KONU OLMA DURUMU

Medyada haber olmuş (%38) STK'ların içinde son 1 yılda gazete, televizyon, internet haber siteleri vb. ulusal/yerel kaynaklarda 1 – 5 kez haber olan STK'ların oranı %53. Yıl içinde STK'ların medyada seyrek şekilde görünür olmaları dikkat çekiyor.

GRAFİK 79. HABER OLAN STK'LARDA SON 1 YILDA HAKKINDAKİ HABER SAYISI

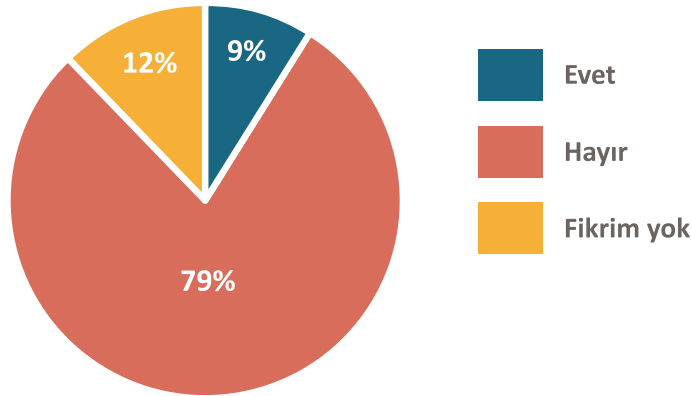

SİYASİ BASKILAR: SANSÜR – OTOSANSÜR

Sivil toplum kuruluşları, demokrasinin işleyişinde vazgeçilmez bir paydaş. Ancak baskı ve sansür, demokratik katılımın zayıflamasına, toplumsal etkinin azalmasına ve bağımsızlığın kaybedilmesine neden oluyor. Baskı ve baskı sonucu gelişen otosansür, ifade özgürlüğünü sınırlandırarak demokratik katılımın önüne set çekiyor. Bu sebeple STK'lar için baskı ve sansür perdesinin gölgesinden sıyrılmak kritik öneme sahip. Şimdiki bölümde STK'ların baskı hissettiği ya da otosansür ihtiyacı hissettiği anlara odaklanacağız.

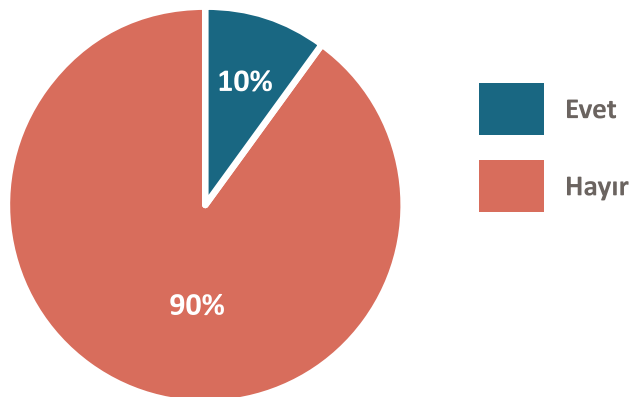
Kuruluş tüzüğü, bir STK'nın amacını, misyonunu, faaliyetlerini, üye ve yönetim düzenlemelerini, politikalarını ve diğer tüm yapısal işleyişini içeren bir nevi kimlik kartı görevi gören hukuki bir belge. Ancak görülüyor ki, STK'ların %9'u kuruluş tüzüğü/senedini hazırlarken kendini kısıtlanmış hissediyor.

GRAFİK 80. TÜZÜK/KURULUŞU YAZARKEN SINIRLANDIRILMIŞ HİSSETME DURUMU

Bununla birlikte, denetimlerin de bir baskı unsuru olduğu görülüyor. Dernekler Kanununa¹ göre dernekler gerekli görüldüğü hallerde, kamu görevlilerine denetletilebilir, bu denetimlerde kolluk kuvveti mensupları görevlendirilmez ve denetimler en az 24 saat öncesinde derneklere bildirilir. Öte yandan her 10 STK'dan 1'i hukuka aykırı denetime tabii tutulduğunu ifade ediyor.

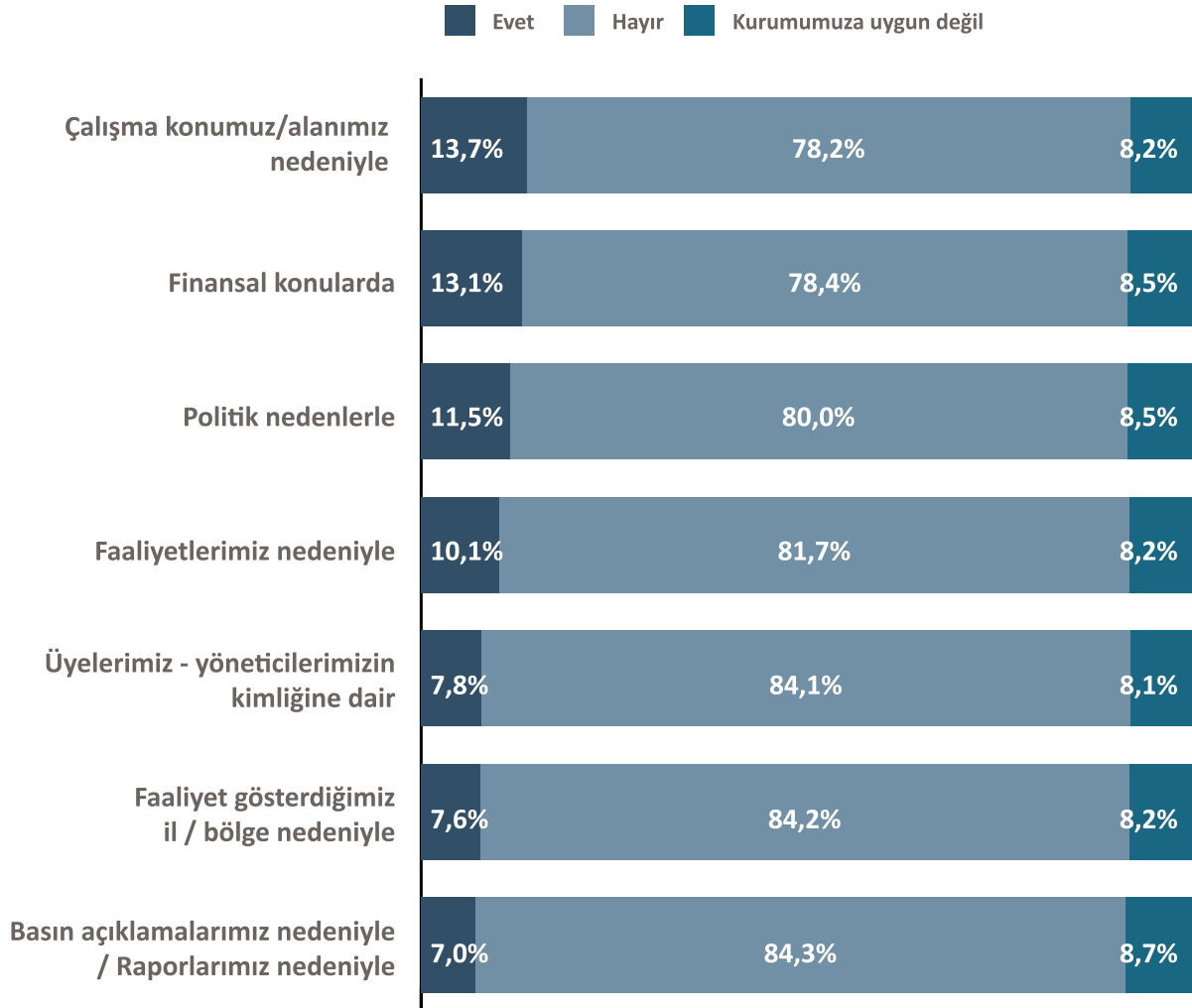
GRAFİK 81. HUKUKA AYRIKI DENETİME TABİİ TUTULMA DURUMU

6 5253 sayılı Dernekler Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5253&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Baskı ya da otosansür ihtiyacı hissetme hallerine baktığımızda daha çok çalışma konusu/alanı ve finansal konularda kısıtlanma hissedildiği görülüyor. Çalışma konusu/alanı nedeniyle kısıtlanmış hissetme oranı %14, finansal konularda kısıtlanmış hissetme oranı %13 ve politik nedenlerle kısıtlanmış hissetme oranı %12.

GRAFİK 82. BASKI / OTOSANSÜR İHTİYACI HİSSETME DURUMLARI

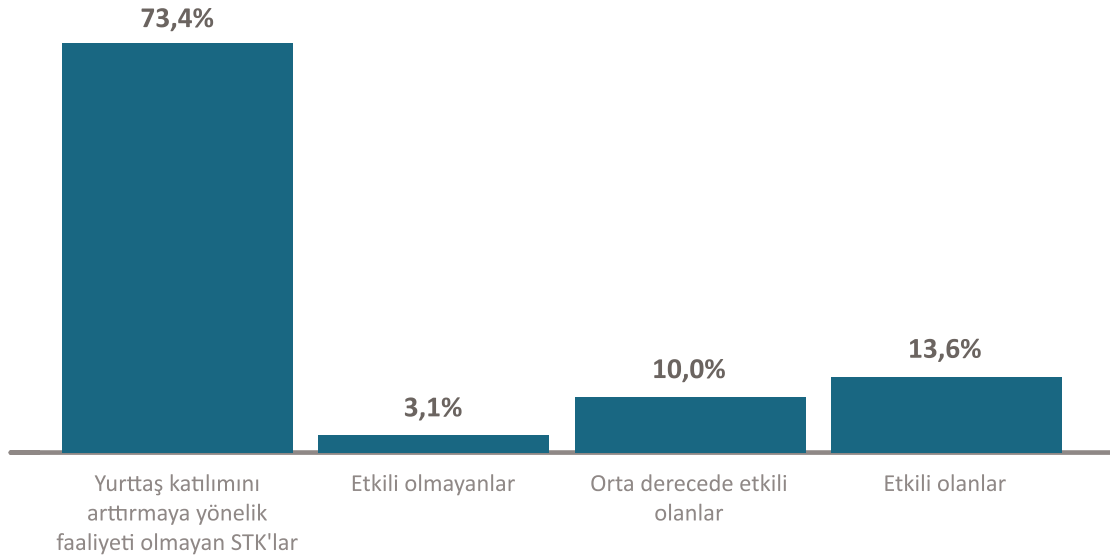

TOPLUMSAL ADALET VE EŞİTLİK ARAYIŞI

STK'lar faaliyet alanlarına göre savunuculuk, demokrasi, sosyal kalkınma konularına temas edebilirler ve bu yolla toplumsal iyilik, katılım, adaletin tesisi gibi konulara katkıda bulunabilirler. STK'ları bu bölümde katılım ve sosyal kalkınma perspektifinde ele alacağız.

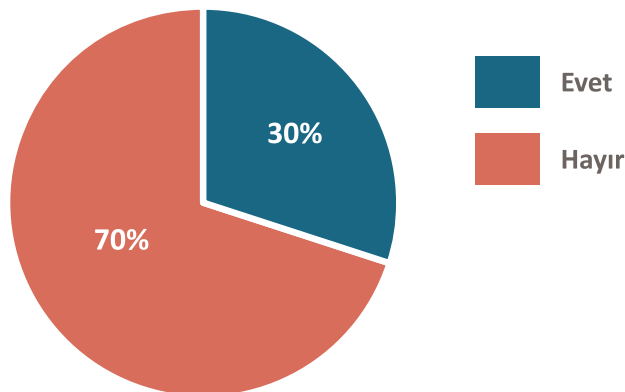
Yaklaşık olarak STK'ların 4'te 3'ü yurttaş katılımını artırmaya yönelik faaliyette bulunmuyor. STK'lar, yurttaşların demokrasiye katılımı için önemli bir araçken yurttaş katılımına dair faaliyetlerin sınırlı kalması dramatik bir tablo ortaya koyuyor. Yurttaş katılımını artırmaya yönelik faaliyette bulunduğunu ifade eden 4'te 1'lik kısımda ise bu faaliyetler %14 oranında etkili bulunuyor.

GRAFİK 83. YURTTAŞ KATILIMINI ARTIRMAYA YÖNELİK FAALİYETTE BULUNMA VE BU FAALİYETLERİN ETKİLİLİK DÜZEYİ

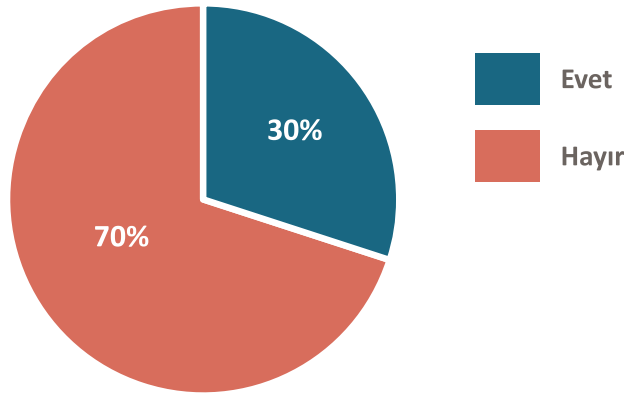
Kadınlar, yoksullar, yaşlılar ve engelliler gibi kırılgan grupların katılımını, eşit temsiliyetini koruyan bir politika metninin varlığı ise STK'larda sınırlı kalıyor. STK'ların %30'u bu politika metnine sahip olduğunu belirtiyor.

GRAFİK 84. KIRILGAN GRUPLARIN KATILIMINI, EŞİT TEMSİLİYETİNİ KORUYAN POLİTİKAYA SAHİPLİK

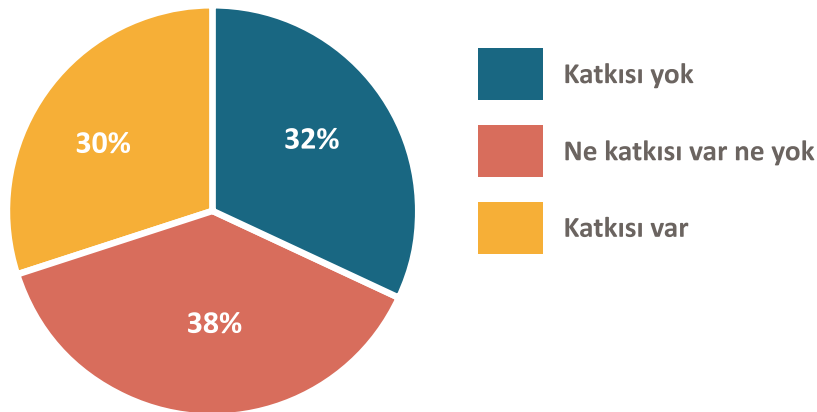
STK'ların kendilerini faaliyet gösterdikleri ölçekteki katkıları üzerinden değerlendirmelerini istedik. STK'ların %40'a yakını bu değerlendirmede nötr kalarak çalışmalarının katkılarını 'ne katkısı var ne yok' şeklinde ifade ediyor. 'Katkısı var' değerlendirmesini yapma oranı ise %32.

GRAFİK 85. STK'LARIN KENDİ ÇALIŞMALARININ KATKISINI DEĞERLENDİRMESİ

STK'lar çeşitli alanlarda faaliyet gösterdiğini daha önce inceledik ve tartıştık. STK'ların faaliyet gösterdiği alanlardan bir kısmı sosyal devlet ilkesi altında kamu tarafından sağlanması gereken hizmetleri içeriyor olabilir. Bu yönüyle STK'ların sosyal kalkınmaya katkı sunduğunu söylemek yanlış olmaz. Araştırma sonuçları gösteriyor ki STK'ların 4'te 1'e yakınının faaliyetleri, kamu tarafından sağlanma yükümlülüğü olan hizmetleri kapsıyor.

GRAFİK 86. KAMU VE/VEYA YEREL YÖNETİMLER TARAFINDAN SAĞLANMASI GEREKEN HİZMETLERİ GERÇEKLEŞTİRME DURUMU

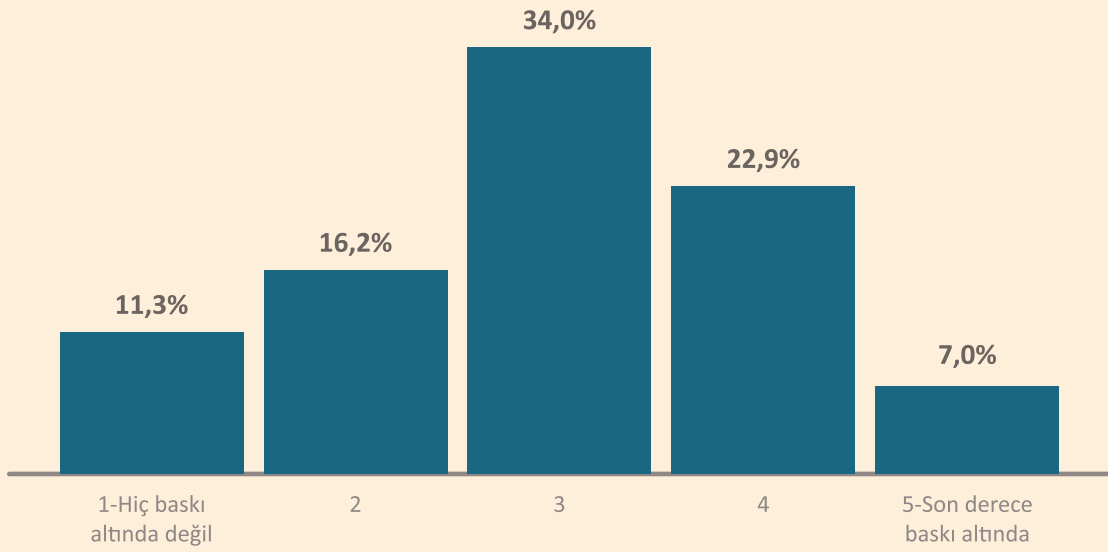

Sivil Topluma Yönelik Baskıya Dair Toplumsal Algılar

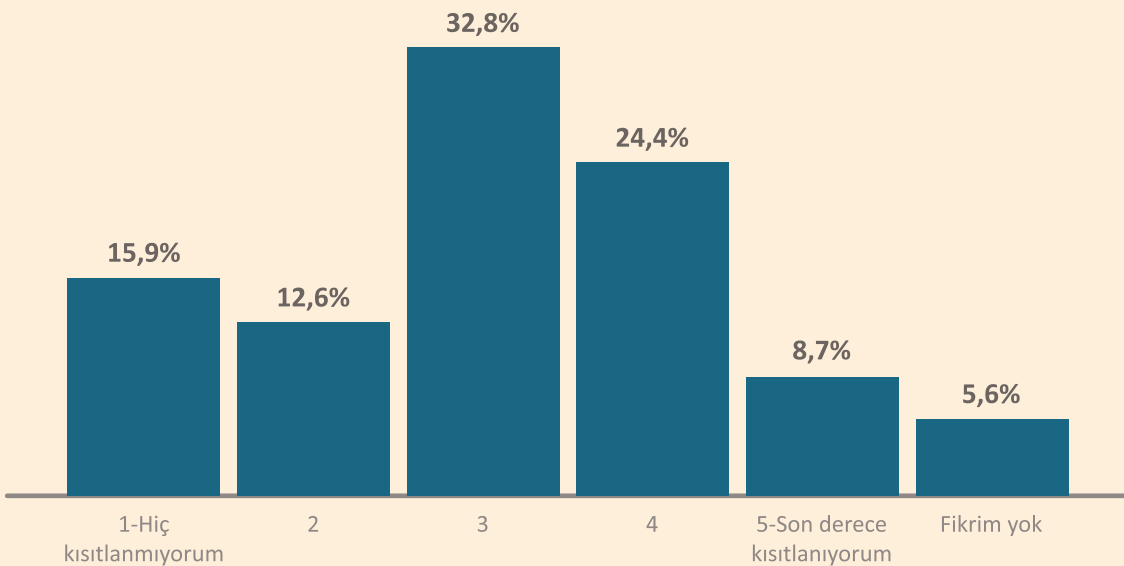
Sivil toplumun baskı altında olup olmadığını Türkiye temsili araştırmamızda katılımcılarımıza sorduğumuzda, hiç baskı altında değil ve son derece baskı altında cevaplarını verenlerin oranı oldukça sembolik düzeyde. Baskı altında olduğunu söyleyenlerle baskı altında olmadığını söyleyenlerin oranı da birbirine yakın. Bu konuda var olan kutuplaşma atmosferinin, belirgin bir eğilimin öne çıkmasını engellediğini söylemek mümkün.

GRAFİK 87. TOPLUMDA STK'LARA YÖNELİK BASKI DEĞERLENDİRMESİ

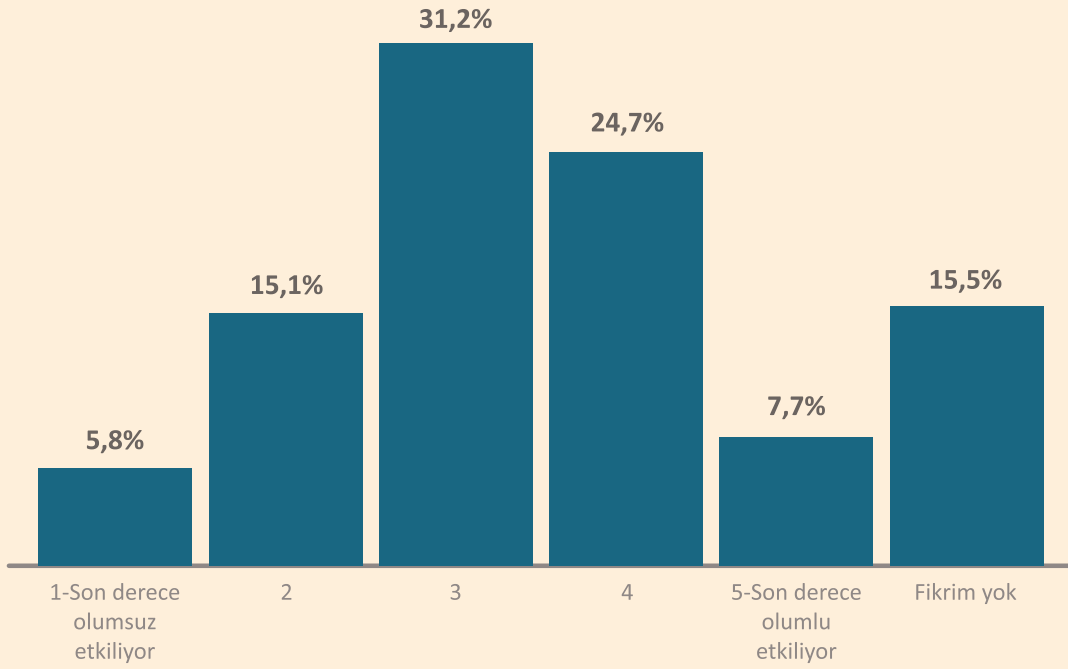
Katılımcılardan sivil toplumla ilişkilenenler de çok farklı bir düşüncede değil. Hatta %15,9'u faaliyetlerinin hiç kısıtlanmadığını ifade ediyor.

GRAFİK 88. STK'LAR İLE İLİŞKİLENENLERDE BASKI DEĞERLENDİRMESİ

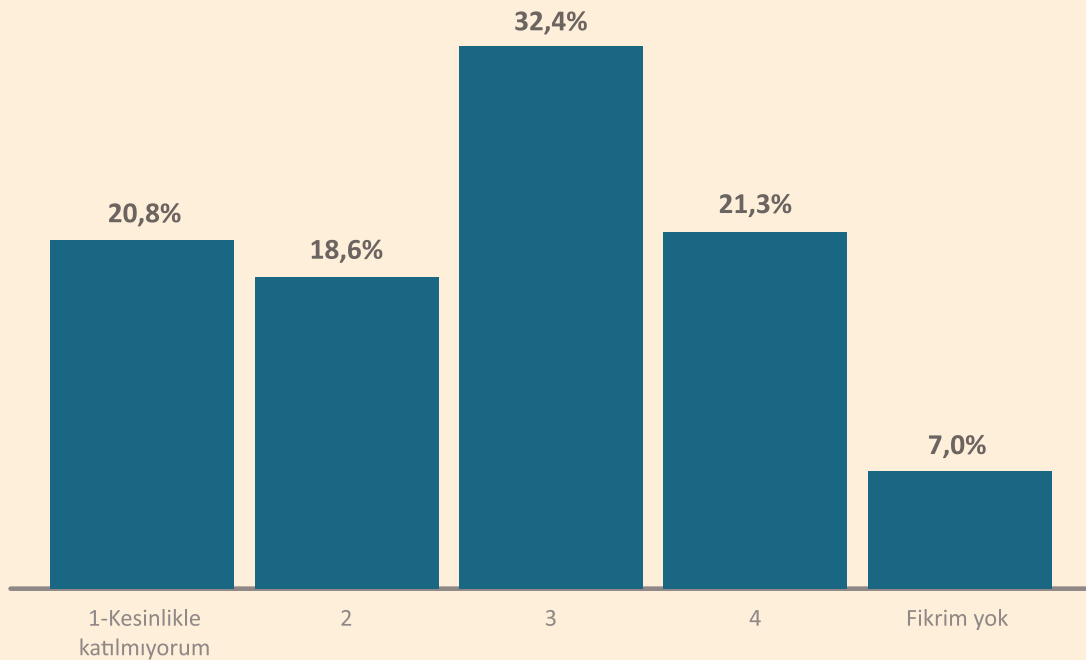
Türkiye’deki politik iklimden sivil toplum faaliyetlerinin nasıl etkilendiği sorulduğunda ise katılımcıların yine benzer bir şekilde kendi siyasi motivasyonları doğrultusunda cevaplar verdiği göze çarpıyor.

GRAFİK 89. TOPLUMDA POLİTİK İKLİMİN STK FAALİYETLERİNE ETKİSİ DEĞERLENDİRMESİ

Sivil toplum iktidarı eleştirmelidir ifadesine kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı da yalnızca %7,0.

GRAFİK 90. TOPLUMDA STK’LARIN İKTİDARI ELEŞTİRMESİNE YAKLAŞIM

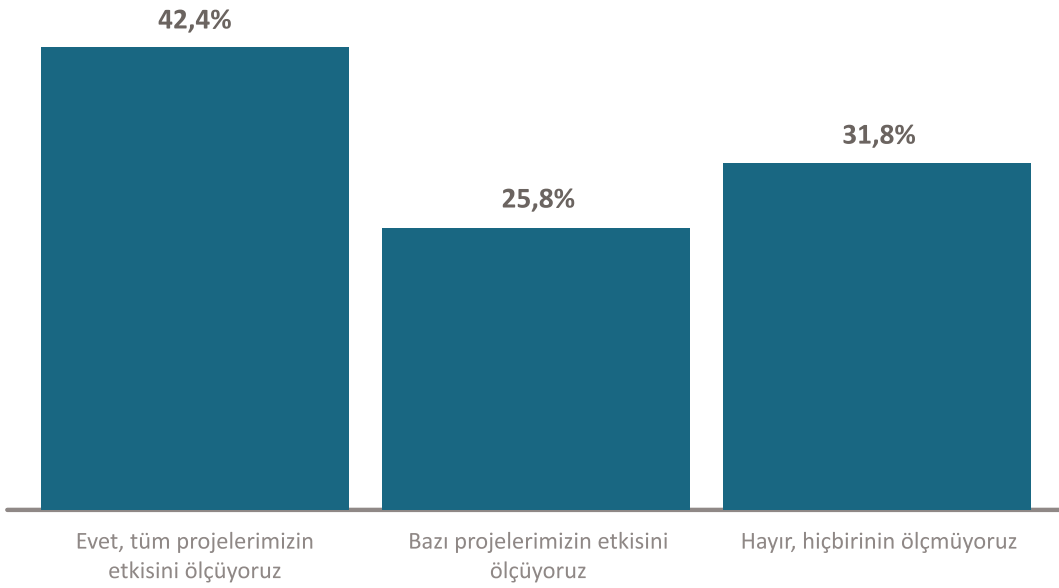

SİVİL ALANDA GELECEK TASVİRİ: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE DAYANIKLILIK ÖNGÖRÜLERİ

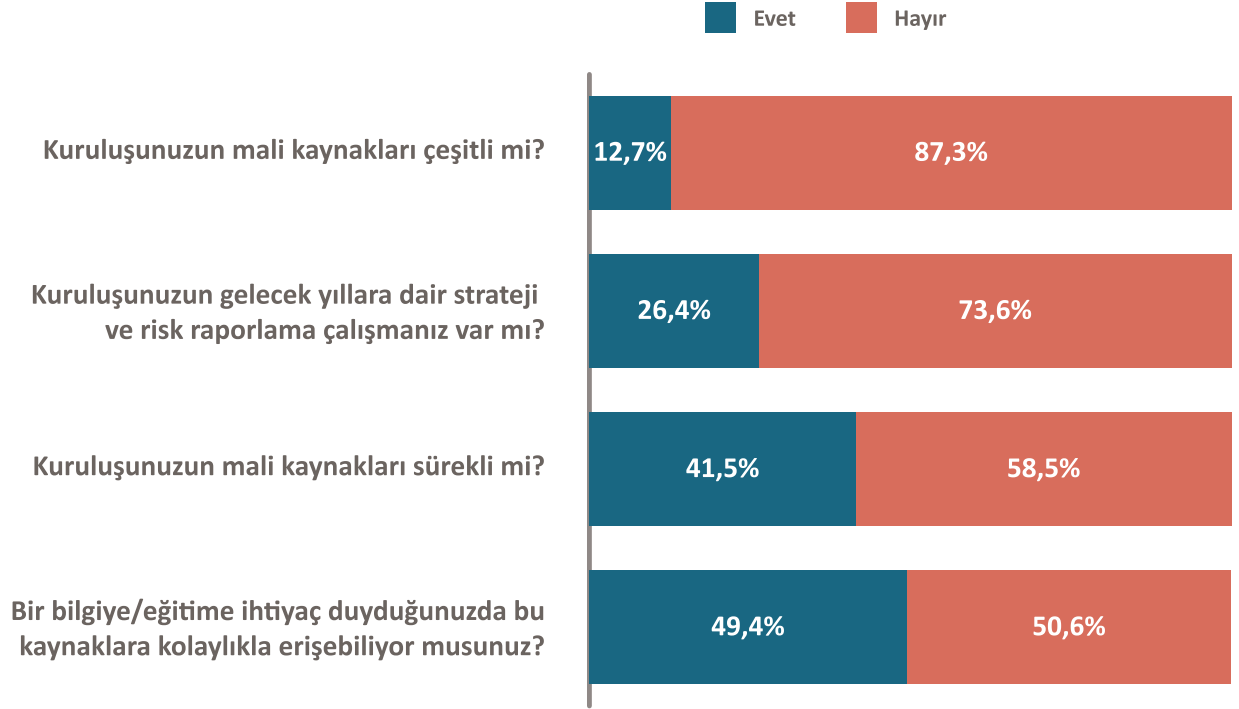
Sürdürülebilirlik, bir organizasyonun uzun vadeli olarak faaliyetlerini gerçekleştirebilme, değişen koşullara uyum sağlama ve risklerle baş etme yetisi olarak tanımlanabilir. Son yıllarda öne çıkan ve birçok organizasyonun da dönüşümünü sağlayan bu kavram STK'lar için de olmazsa olmaz hale geldi. STK'ların gelecek tasvirini çizebilmemiz için sürdürülebilirlik ve dayanıklılığa işaret eden verilere yakından bakılmasında fayda var.

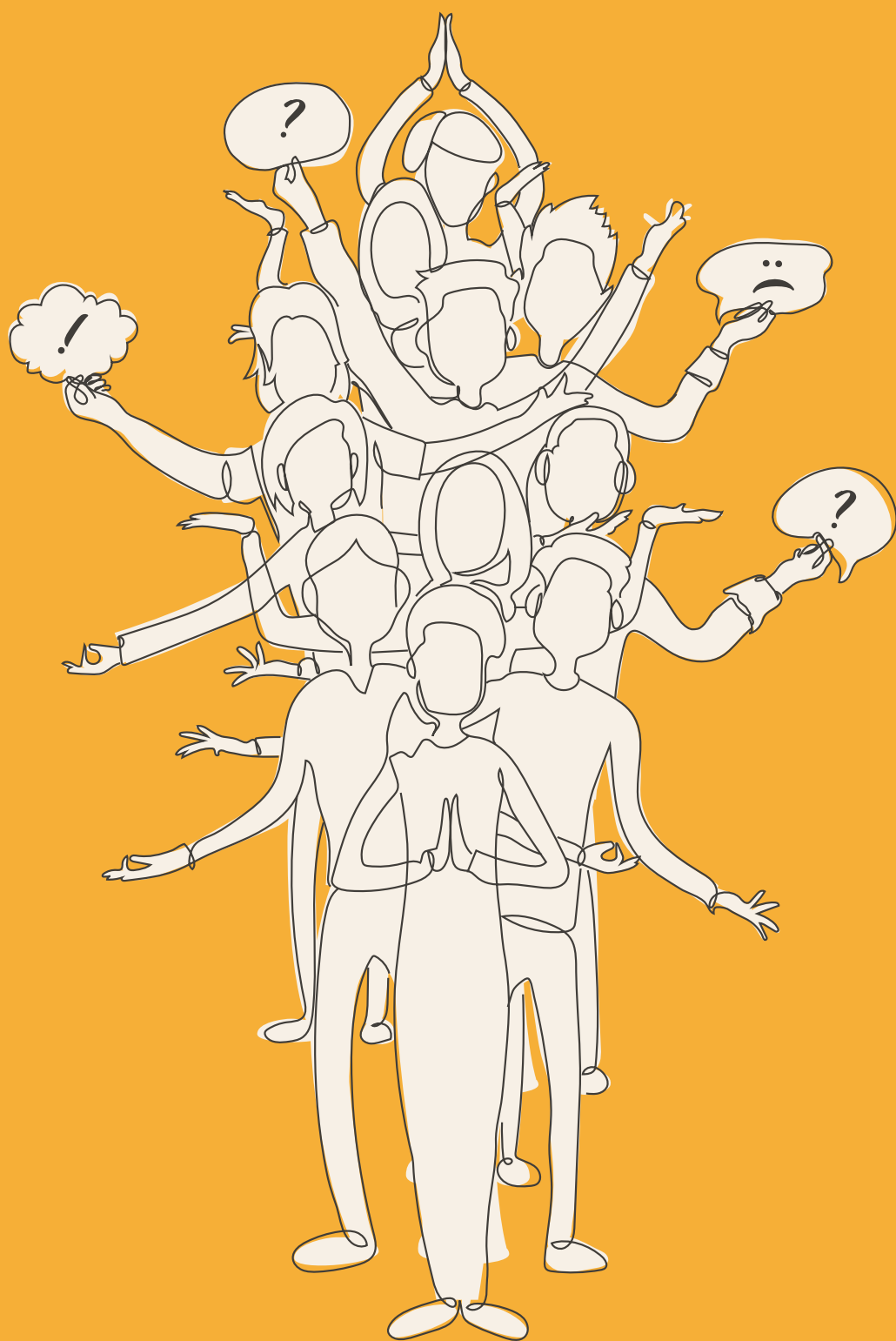
Etki ölçümü, bir çalışmanın / projenin sürdürülebilirliğine işaret ederken STK için de toplumsal etkiyi görme, gelişme ve güçlenme alanlarına ortaya çıkartan kritik bir adım. Ancak, STK'ların %32'si hiçbir çalışmasının/projesinin etkisini ölçmüyor. Başka bir ifade ile, yaklaşık her 3 STK'dan 1'i toplumsal etkisini bilmiyor ya da farkında değil.

GRAFİK 91. STK'LARDA ÇALIŞMALARIN/PROJELERİN ETKİSİNİ ÖLÇME DURUMU

Mali kaynak çeşitliliği ve strateji ile risk raporlama verilerine baktığımızda STK'ların sürdürülebilirliklerinin risk altında olduğu söylenebilir. STK'ların yalnızca %13'ünün mali kaynakları çeşitli ve var olan kaynaklardan birinin kaybı, kırılgan olan finansal gücü daha kırılgan hale getirebilir. Buna karşın STK'ların %42'si sürekli mali kaynaklara sahip. Buradan hareketle, STK'ların çeşitliliği az ancak kısıtlı da olsa sürekli bir mali yapısı olduğu söylenebilir. Gelecek yıllar için strateji ve risk raporlarına sahip olma oranı ise 4'te 1. Kendini geliştirme ve bilgiye erişme anlamında ise diğer verilere göre iyimser bir tablo görülüyor: STK'lar, bilgiye/eğitime ihtiyaç duyduğunda kısıtlı da olsa kaynaklara erişebildiklerini ifade ediyorlar (%49).

GRAFİK 92. STK'LARDA MALİ KAYNAK ÇEŞİTLİLİĞİ VE STRATEJİ İLE RİSK RAPORLAMA DURUMU

Sivil Toplum Gelişim Endeksi

Bu bölümde ilerideki çalışmalar için kullanılabilecek bütünsel gelişim endeksinin oluşturulması ve endeksi oluşturan 10 alt skorun YADA'nın sivil toplum tasnifi ve STK'ların faaliyet gösterdiği ana temalara dair dağılımları yer alıyor. Sivil Toplum Gelişim Endeksini oluşturan 10 alt endeks var. Bunlar sırası ile İnsan Kaynağı Kapasitesi, Çalışan Refahı ve Politikalar, Beceri ve Yeterlilikler, Finansal Kaynak Çeşitliliği, Şeffaflık, İletişim Araçları Kullanımı, Etki, Sürdürülebilirlik, Şeffaflık/Hesap Verebilirlik ve İş birliği. Tablo 19'da, STK'lar ile yapılan saha çalışması sonucunda oluşturulan endeksler, bu endeksleri oluştururken dikkate alınan değişkenler ve sınıflandırma ve skor aralıkları gösteriliyor.

TABLO 19. ENDEKSLER VE AÇIKLAMALAR

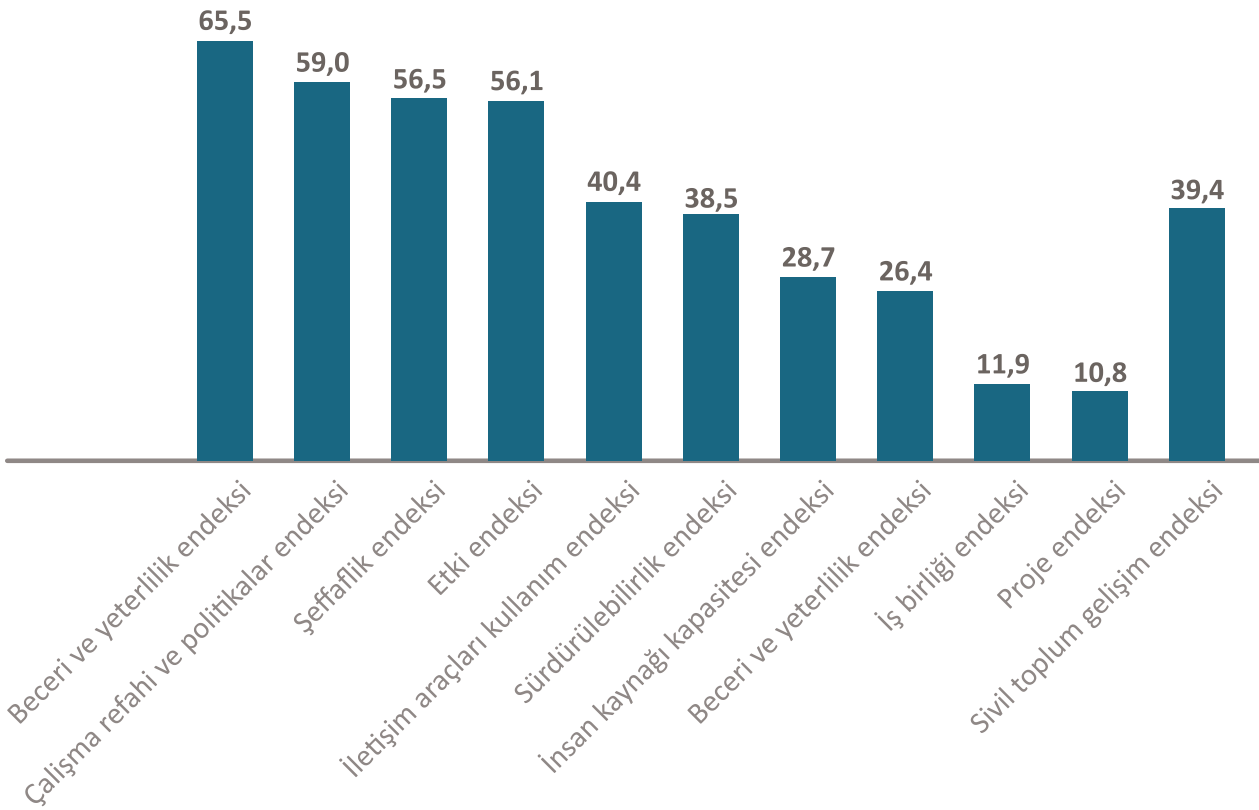
Endeks	Değişkenler	Sınıflandırma	Endeks Skoru
İnsan Kaynağı Kapasitesi Endeksi	Üye Sayısı Aktif Üye Sayısı Gönüllü Sayısı Tam Zamanlı Çalışan Sayısı Yarı Zamanlı Çalışan Sayısı Kısa Dönemli Çalışan Sayısı Kurumlarda İşlerin Esas Olarak Kaç Kişi Üzerinde Olduğu	Faktör Analizi	Kümelerden çıkan sınıfların 1 - Düşük 2 - Orta 3 - Yüksek olarak puanlanması
Çalışan Refahı ve Politikalar Endeksi	İşe alım politikası Çeşitlilik eşitliği ve dahil etme politikası Cinsiyet eşitliği politikası Disiplin politikası Şikâyet/şikâyet politikası Performans değerlendirme politikası Ücretlendirme politikası Zorbalık ve taciz politikası Çocukların ve korunmasız yetişkinlerin korunması politikaları Veri koruma politikaları Mali politikalar Yönetişim politikaları Yolsuzlukla mücadele politikaları Çevre koruma politikaları	Sahip Olunan Politikalar / Tüm Politikalar	Kümelerden çıkan sınıfların 1 - Düşük 2 - Orta 3 - Yüksek olarak puanlanması

Beceri ve Yeterlilik Endeksi	Ekonomik Altyapı Teknik Beceri Organizasyonel Beceri ve Yeterlilik Gönüllülerin Teknolojik Okuryazarlığı Çalışanların Teknolojik Okuryazarlığı	Ortalama	Ortalamaların 1 - Düşük 2 - Orta ve 3 - Yüksek olarak puanlanması
Finansal Kaynak Çeşitliliği Endeksi	Gelir Kaynakları: Bireysel Bağışlar Üye Aidatları Hibeler - Fonlar Kurumsal Bağışlar İktisadi İşletme Gelirleri Kurumsal Yayın Gelirleri		Sahip olunan finansal kaynaklar / Tüm finansal kaynaklar
Şeffaflık Endeksi	Bağışçı Bilgilendirme Dış Denetim Öz Denetim	Kümeleme	Kümelerden çıkan sınıfların 1 - Düşük 2 - Orta 3 - Yüksek olarak puanlanması
İletişim Araçları Kullanım Endeksi	Kullanılan İletişim Araçları: Görsel medya, TV programları Yazılı basın gazeteler, dergiler Sosyal Medya Radyo Web sayfası, e-gruplar El ilanları, broşürler Konserler Paneller Eylemler Mahalle, bölge toplantıları Ünlü birinin katılımının olduğu etkinlikler Benzer kurumlarla kurulan ilişkiler Kurumsal yayınlar Dernek üyelerinin kişisel bağlantıları üzerinden		Kullanılan iletişim araçları / tüm iletişim araçları
Etki Endeksi	Kamu kararlarına etki Diğer STK'lara etki Hedef gruba etki Yerel politikalarda değişiklik Ulusal politikalarda değişiklik		Ortalamaların 1 - Düşük 2 - Orta ve 3 - Yüksek olarak puanlanması
Sürdürülebilirlik Endeksi	Mali kaynaklarda süreklilik Mali kaynaklarda çeşitlilik İç kaynaklar ile öngörülen finansman süresi		Ortalamaların 1 - Düşük 2 - Orta ve 3 - Yüksek olarak puanlanması
Proje Endeksi	Son 3 yılda gerçekleştirilen proje sayısı		Ortalamaların 1 - Düşük 2 - Orta ve 3 - Yüksek olarak puanlanması
İş Birliği Endeksi	İlişkiye geçilen kuruluş sayısı		Ortalamaların 1 - Düşük 2 - Orta ve 3 - Yüksek olarak puanlanması

Genel tabloda STK'ların gelişmişlik düzeyi 39,4. STK'lar 'beceri ve yeterlik' endeksinde 65,5 ile en yüksek puanı elde ederken en düşük puanlar 11,9 ile 'iş birliği endeksi' ve 10,8 ile 'proje endeksinde'. STK'lar genellikle beceri ve yeterlilik konularında daha güçlü, proje ve iş birliği konularında daha fazla gelişme fırsatına sahipler denebilir.

GRAFİK 93. SİVİL TOPLUM GELİŞİM ENDEKSİ

STK'lar YADA'nın tasnif kategorilerine göre sınıflandırıldı ve her bir kategorinin oluşturulan endekslerdeki performansı incelendi. STK'ların sınırlı insan kaynağı ile faaliyetlerini sürdürdüğüne değinmiştik. Tasnif kategorilerine göre baktığımızda 'özörgüt' ve 'hemşeri' kategorisindeki STK'lar nispeten daha yüksek performans sergiliyor. İnsan kaynağı kapasitesi sınırlı 'uzman' STK'lar ise Çalışan Refahi ve Politikalar Endeksinde yüksek puan alıyor. Yani bu STK'lar çalışanlarının refahını ve iş politikalarını etkili bir şekilde yönetebiliyor. STK'ların birbirinden en çok farklılaştığı bir diğer endeks Şeffaflık Endeksi oluyor. 'Himayeci' STK'lar yüksek performansa sahipken (76,6); 'Pazar Eksenli' STK'lar analize dahil edilen kriterlere göre oldukça düşük şeffaflık düzeyine sahip. Yani "Himayeci" STK'lar kamuoyuna ve bağlılıklara daha fazla bilgi sunuyor.

TABLO 20. SİVİL TOPLUM TASNİFİNE GÖRE SİVİL TOPLUM GELİŞİM ENDEKSİ – 1

	İnsan Kaynağı Kapasitesi Endeksi	Çalışan Refahı ve Politikalar Endeksi	Beceri ve Yeterlilik Endeksi	Finansal Kaynak Çeşitliliği Endeksi	Şeffaflık Endeksi	Sivil Toplum Gelişim Endeksi
Himayeci	28.6	77.4	67.7	41.1	76.6	50.2
Uzman	14.4	86.3	66.5	28.6	57.5	48.4
Meslek / Sektör Eksenli	36.3	64.4	67.2	21.8	60.2	42.8
Hayırsever	27.4	70.5	66.2	34.9	70.1	42.4
Siyasi Yönelimli	25.1	71.3	73.6	30.1	57.9	41.6
Savunucu	23.4	61.1	65.7	24.3	55.5	40.3
Özörgüt	41.1	47.1	68.6	26.2	52.3	39.9
Sosyalizasyon	30.3	53.4	67.5	27.4	53.7	38.9
Hemşeri	39.9	51.8	63.4	24.4	49.7	37.2
Yaptırma, Yaşatma, Güzelleştirme	19.7	51.9	61.7	28.8	55.8	34.8
Kulüp	19.9	53.3	68.1	22.9	50.1	34.6
Pazar Eksenli	20.7	77.1	64.2	17.7	39.4	34.2

YADA tasnif kategorilerine göre STK'ların performansları özellikle proje ve iş birliği endeksinde önemli farklılıklar gösteriyor. 'Uzman' STK'lar, proje başlatma ve uygulama konularında diğer STK'larla karşılaştırıldığında daha gelişmiş durumda. 'Uzman' STK'ların aynı zamanda iş birliği yapma yetenekleri de diğerlerine göre daha yüksek.

TABLO 21. SİVİL TOPLUM TASNİFİNE GÖRE SİVİL TOPLUM GELİŞİM ENDEKSİ - 2

	İletişim Araçları Kullanım Endeksi	Etki Endeksi	Sürdürülebilirlik Endeksi	Proje Endeksi	İş Birliği Endeksi	Sivil Toplum Gelişim Endeksi
Himayeci	44.5	59.6	47.2	30.5	29.0	50.2
Uzman	41.0	54.4	42.5	50.7	42.1	48.4
Meslek / Sektör Eksenli	48.0	60.5	36.0	15.7	17.9	42.8
Hayırsever	38.5	53.9	39.0	18.5	5.3	42.4
Siyasi Yönelimli	35.9	56.4	39.2	16.9	9.7	41.6
Savunucu	44.2	61.5	37.6	15.7	14.2	40.3
Özörgüt	45.0	61.1	34.9	8.4	13.9	39.9
Sosyalizasyon	43.5	55.5	39.8	6.7	11.3	38.9
Hemşeri	37.5	57.9	38.8	1.3	7.2	37.2
Yaptırma, Yaşatma, Güzelleştirme	32.7	51.0	37.9	2.6	6.3	34.8
Kulüp	34.1	41.3	42.6	10.2	3.2	34.6
Pazar Eksenli	27.2	48.8	39.7	0.0	7.5	34.2

Sivil toplum temalarına göre genel sıralamalara baktığımızda, insani yardım, kadın-toplumsal cinsiyet, engelli temalarında faaliyet gösteren STK'lar ilk 3 sırayı oluşturuyor.

Alt endekslerde dikkat çeken farklılaşmalara da rastlanıyor. Örneğin, 'Sağlık' temasındaki STK'lar, insan kaynağı kapasitesi endeksinde öne çıkıyor, yani sağlık alanındaki kuruluşlar, insan kaynakları kapasitesi açısından diğerlerine göre daha güçlü durumda. Ayrıca, 'insani yardım' temasındaki STK'lar finansal kaynak çeşitliliği endeksinde olumlu bir farklılaşma sergiliyor. Bununla birlikte, bazı temalarda negatif farklılaşmalar da mevcut. Örneğin, 'İnsan Hakları' temasındaki STK'lar insan kaynağı kapasitesi endeksinde diğerlerine göre daha düşük performans sergiliyor. Benzer şekilde, 'Sağlık' temasındaki STK'lar şeffaflık endeksinde negatif yönlü farklılaşıyor.

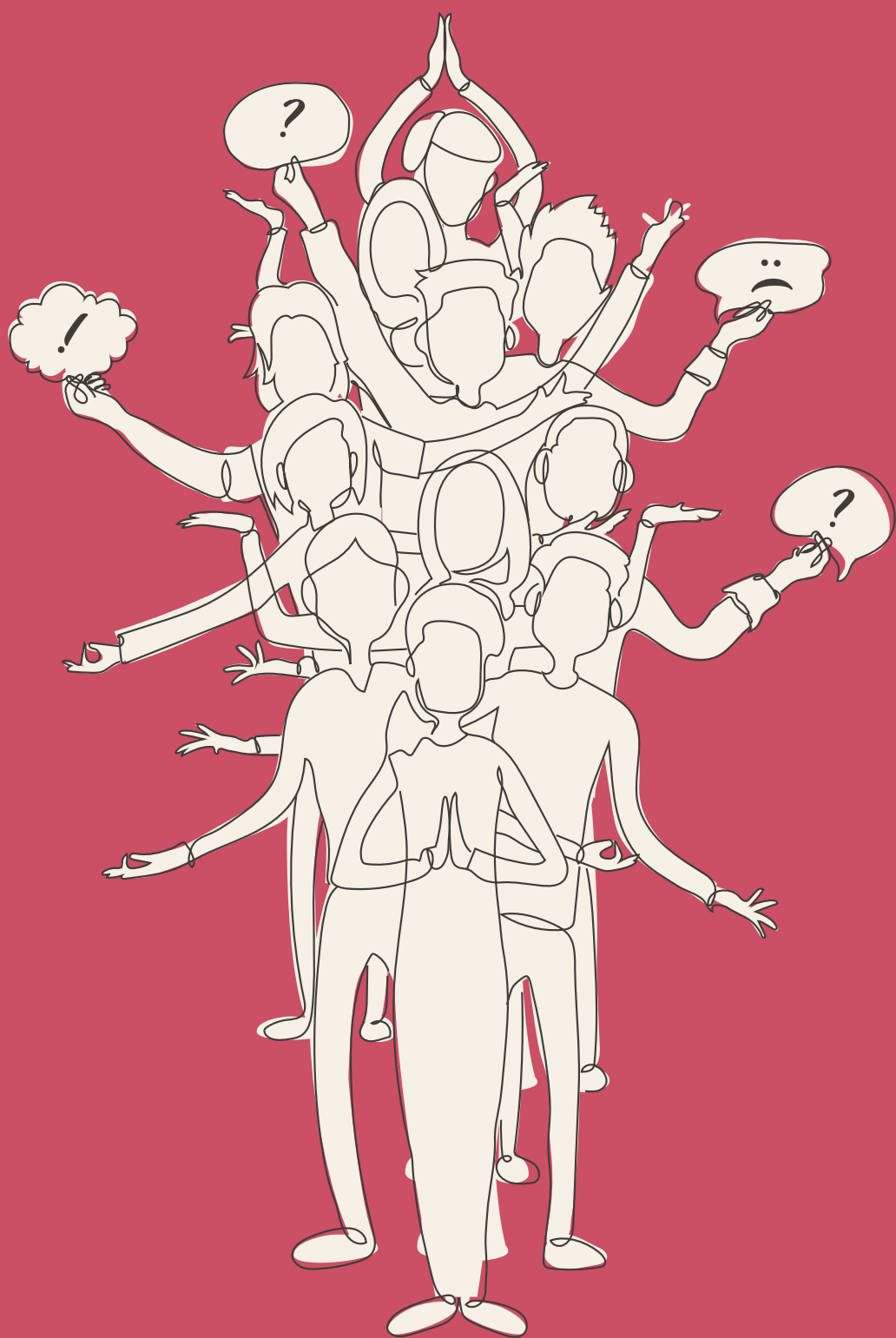
TABLO 22. SİVİL TOPLUM TEMALARINA GÖRE SİVİL TOPLUM GELİŞİM ENDEKSİ - 1

	İnsan Kaynağı Kapasitesi Endeksi	Çalışan Refahı ve Politikalar Endeksi	Beceri ve Yeterlilik Endeksi	Finansal Kaynak Çeşitliliği Endeksi	Şeffaflık Endeksi	Sivil Toplum Gelişim Endeksi
İnsani Yardım	26.1	71.8	67.1	41.1	77.9	46.6
Kadın - Toplumsal Cinsiyet	26.3	57.0	66.1	28.7	71.1	44.5
Engelli	26.2	61.7	68.6	29.4	67.2	44.0
Mesleki	31.4	66.4	64.6	23.0	62.3	42.5
İnsan Hakları	4.3	43.7	55.8	21.2	46.9	42.4
Çevre	28.9	61.5	68.0	30.9	53.6	41.8
Yardım	28.6	76.2	64.0	29.9	59.0	41.8
Sağlık	75.1	76.8	72.4	22.6	20.5	41.5
İnanç	33.4	69.2	61.1	21.4	65.4	38.9
Eğitim	21.4	56.8	67.6	23.7	53.1	37.6
Spor	31.6	47.0	71.8	24.4	52.1	37.0
Kültür Sanat Turizm	18.4	56.0	62.2	25.8	40.5	36.7
Hemşeri	36.6	52.1	62.3	24.4	48.6	36.6
Cami Yaptırma	20.3	51.3	63.9	29.0	57.7	35.5

Proje ve iş birliği endekslerinde ‘insan hakları’ temasındaki STK’ların gelişmiş olduğu görülürken ‘sağlık’ ve ‘hemşeri’ temasındaki STK’lar oldukça düşük puanlar elde ediyor.

TABLO 23. SİVİL TOPLUM TEMALARINA GÖRE SİVİL TOPLUM GELİŞİM ENDEKSİ - 2

	İletişim Araçları Kullanım Endeksi	Etki Endeksi	Sürdürülebilirlik Endeksi	Proje Endeksi	İş Birliği Endeksi	Sivil Toplum Gelişim Endeksi
İnsani Yardım	38.7	54.8	46.5	28.8	13.2	46.6
Kadın - Toplumsal Cinsiyet	41.2	65.9	40.4	24.7	23.9	44.5
Engelli	46.2	66.4	41.0	13.6	19.9	44.0
Mesleki	47.6	58.7	35.4	17.3	18.5	42.5
İnsan Hakları	52.8	63.2	41.9	52.5	41.7	42.4
Çevre	46.9	61.8	41.9	10.1	14.8	41.8
Yardım	39.5	65.3	34.0	7.9	13.9	41.8
Sağlık	30.3	63.3	46.7	1.2	6.1	41.5
İnanç	36.2	48.1	37.3	11.6	5.0	38.9
Eğitim	40.6	58.8	39.5	5.9	8.5	37.6
Spor	39.2	48.4	41.2	9.5	4.9	37.0
Kültür Sanat Turizm	44.4	51.2	42.3	14.0	12.2	36.7
Hemşeri	38.5	56.6	38.4	1.3	7.0	36.6
Cami Yaptırma	32.1	52.1	38.4	3.1	6.7	35.5

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, Türkiye’deki sivil toplumun mevcut durumunu resmederken karşılaşılan zorlukları açık bir şekilde ortaya koymayı hedefledi. Sivil toplum kuruluşlarının (STK’lar) kapasite, finansal kaynaklar, iletişim stratejileri, politika etkisi ve şeffaflık gibi temel alanlardaki performanslarına odaklandığımız bu çalışmayla, sivil toplumun karşılaştığı sınırlılıkları ve gelişim potansiyellerini analiz etmeye çabaladık. Bu bağlamda, ortaya çıkan bulgular ışığında öneriler geliştirerek, Türkiye’deki sivil toplumun daha etkili, çeşitli, şeffaf ve demokratik bir yapıya kavuşması için stratejik bir rehberlik sunmayı amaçlıyoruz. Bu önerilerin hayata geçirilmesinin, sivil toplumun daha güçlü bir şekilde toplumsal değişimde etkin rol oynamasına katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Tüm bu çalışmaların sonucunda öne çıkan bulgulara ve ortaya koyduğumuz tespitlere dayanarak, rapor boyunca detaylı bir şekilde verilerle desteklediğimiz Sivil Toplum Gelişim Endeksini oluşturan 10 alt endeks oluşturduk. Bunlar sırasıyla: İnsan Kaynağı, Çalışan Refahı ve Politikalar, Beceri ve Yeterlilikler, Finansal Kaynak Çeşitliliği, Şeffaflık, İletişim Araçları Kullanımı, Etki, Sürdürülebilirlik, Proje ve İş birliği.

Buna göre ortaya çıkan sonuçlar ve önerilerimizi şu şekilde sıralamak mümkün:

1. İnsan Kaynağı Kapasitesi

Sonuçlar:

- + Türkiye’de STK’lar sınırlı insan kaynağı ve gönüllü sayısı ile varlıklarını sürdürüyor.
- + STK’ların neredeyse %60’ı düşük insan kaynağına sahip.
- + STK’ların yarısından fazlası 30 ve daha az gönüllüyle çalışıyor.
- + İnsan kaynağı kapasite endeksi 100 üzerinden 28,7’de puanda kalıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + Kamu idaresi, sivil toplumun insan kaynağının gelişimi için öncelikli olarak ücretli çalışanların sosyal güvenlik primlerine dair STK’lara teşvikler sunmalı.

- + Hibe veren kuruluşlar, ekonomik şartlar göz önüne alınarak STK'lara sağladıkları hibelerde daha fazla kaynağı insan kaynağına ayırmalı.
- + STK'larda gönüllülerin sayısını etkin bir şekilde artırmak için gönüllülük yasası düzenlenmeli ve uygulamaya konmalı. Gönüllü faaliyetler, gönüllülerin ve STK'ların hak ve misyonlarını koruma altına alacak şekilde düzenlenmeli.
- + Aktif yurttaşlık ve gönüllülük kültürünün gelişmesi için bu iki konu erken yaştan başlayarak eğitim müfredatına eklenmeli.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + STK'lar, insan kaynağı konusundaki zorlukları kamuoyuna duyurabilir ve bu konuda çözüm arayışlarını destekleyebilir.
- + İlgili politika düzenlemeleri için lobi faaliyetlerinde bulunabilirler.
- + Sivil toplum, özel sektörle iş birlikleri kurarak kurumsal uzmanlık ve finansal destek sağlayabilir. İş dünyasıyla ortak projeler hem insan kaynağı hem de finansal kaynaklar konusunda katkı sağlayabilir.

2. Çalışan Refahı ve Politikalar

Sonuçlar:

- + Fazla mesainin ücretlendirdiği STK sayısı yalnızca %11,2.
- + STK'ların %65,8'inde çalışanlar iş tanımı dışında başka işler yapıyor.
- + STK çalışanları sivil alanda çalışmaktan hala tatmin oluyor.
- + Çevre koruma politikalarına sahip olma oranı %22 iken bu oranı %19 ile disiplin politikaları ile çocukların ve korunmasız yetişkinlerin korunması politikaları takip ediyor. Performans değerlendirme politikası ve ücretlendirme politikası ise son sıralarda yer alıyor.
- + Çalışan refahı ve politikalar endeksi 100 üzerinden 59 olarak puanlanıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + Kamu idaresi kurumları kendi kaynaklarıyla, çalışan refahı ve kurumsal politikalar konusunda STK'lara profesyonel destekler sağlayarak rehberlik edebilir.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + Sivil toplum sektöründe çalışanlar yaptıkları iş ile hayatları arasında güçlü bağlar kurabiliyor; bu durum çalışanların tatmin olma düzeyini olumlu etkiliyor. Ancak ekonomik koşullar, proje bazlı çalışma ve çalışan haklarına dair eksiklikler aidiyet konusunda kırılmalara neden olma potansiyeli taşıyor. STK'lar, adil ve şeffaf fazla mesai ücretlendirme politikaları oluşturmalı.
- + Yöneticiler, düzenli geri bildirim ve karşılıklı performans değerlendirmeleriyle çalışanlarla iletişimi güçlendirmeli.
- + Geri bildirim mekanizmaları ve fazla mesai ücretlerinin izlenmesi için iç denetim kurulları oluşturulmalı.
- + STK'lar, insan kaynakları profesyonelleriyle iş birliği yaparak çalışan refahını ve kurumsal politikaları daha etkili bir şekilde yönetmeli.
- + Kurumsal politikaların uygulanması ve izlenmesi için hedefler ve göstergeler belirlenmeli. Politikaların etkinliği düzenli olarak değerlendirilmeli ve gerektiğinde güncellenmeli.
- + İzleme süreçleri, dış denetçiler ve paydaşlarla şeffaf bir şekilde paylaşılmalı.

3. Beceri ve Yeterlilikler

Sonuçlar:

- + Sivil toplum kuruluşlarının önemli bir bölümü kendi teknik bilgi ve becerilerini orta seviyede görüyor. STK'ların sadece %31'i kendilerini bu konuda yeterli görüyor.
- + STK'ların %70'inin teknik bilgi ve beceri anlamında gelişime ihtiyacı var.
- + STK'ların beceri ve yeterlilikler endeksi 100 üzerinden 65,5 olarak puanlanıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + Kamu idaresi ve fon veren kuruluşlar STK'ların kapasite geliştirmelerini desteklemek adına düzenlediği eğitim programlarını daha erişilebilir hale getirmeli.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + Sivil toplumun beceri ve yeterliliklerini güçlendirmek amacıyla düzenlenen eğitimler etkili bir şekilde devam etmeli ve eğitimlerin daha geniş bir kitleye ulaşabilmesi için erişilebilirlikleri artırılmalı.

- + Eğitimler sırasında STK'ların beceri ve yeterlilik gelişimini düzenli olarak izlenmeli ve etkisi analiz edilmeli. Sonuçlara göre eğitimler, özel ihtiyaçlara yönelik olarak yeniden düzenlenmeli.
- + Sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği ve bilgi paylaşımını teşvik etmek adına ortak projeler ve çalışma grupları oluşturulabilir.
- + Uzmanlık alanları farklı olan STK'lar arasında mentorluk ilişkileri kurularak deneyim ve bilgi paylaşımı desteklenebilir.

4. Finansal Kaynak Çeşitliliği

Sonuçlar:

- + Türkiye'de STK'ların en önemli gelir kaynaklarını bireysel bağışlar ve üye aidatları oluşturuyor. STK'ların %54,1'i bireysel bağışlarla, %53,1'i üye aidatları yoluyla gelir elde ediyor.
- + Türkiye'de STK'lar ortalama 1.3 farklı finansal kaynağa sahip. Başka bir deyişle, sivil toplumun finansal kaynak çeşitliliği yok denecek kadar az.
- + Finansal kaynak çeşitliliği endeksi 26,4 puan ile en az puanlananlar arasında yer alıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + STK'ların üzerindeki finansal yükü azaltmak adına vergi kolaylıkları sağlanmalı ve kademeli olarak vergi muafiyeti genişletilmeli.
- + Dernek ve vakıf kurulumu için fiziksel mekân zorunluluğu ortadan kaldırılmalı. Ortak ofis kullanımlarına izin verilmeli ve kuruluş aşaması için esneklik sağlanmalı.
- + Kamu yararı ve vergi muafiyeti statülerinin verilmesinde daha etki odaklı kriterler belirlenmeli ve statüler verilirken şeffaf değerlendirme süreçleri benimsenmeli.
- + STK'lara sağlanan hibe kaynakları daha adil ve eşit bir şekilde dağıtılmalı, bu kaynaklar vergiden muaf tutularak finansal çeşitliliği destekleyici bir mekanizma haline getirilmeli.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + STK'lar, bireysel bağışlar ve üye aidatları dışında farklı finansal kaynaklara da odaklanmalı. Kurumsal bağışlar, iş birlikleri, iktisadi işletmelerden elde edilen gelir gibi çeşitli kaynaklara yönelik stratejiler geliştirebilir.

- + STK'lar, ulusal ve uluslararası düzeyde dış destek ve hibe kaynaklarına ulaşmak adına etkili başvuru stratejileri geliştirmeli ve bu kaynakları çeşitlendirilmiş finansal portföylerine eklemeli.
- + İş dünyası ve diğer kurumsal yapılarla daha sıkı ilişkiler kurarak kurumsal bağış ve sponsorluk olanaklarını artırabilir.

5. Şeffaflık

Sonuçlar:

- + STK'ların %33'ünün öz denetim mekanizmasına sahip.
- + Kamuoyu ile bilgi paylaşımın pratikleri değerlendirildiğinde açık şekilde kamuoyu ile faaliyet raporu paylaşılma oranı %64 iken, finansal rapor paylaşmada bu oran %47'ye geriliyor.
- + Bağış almayan (%22) STK'ları ayrı tutarsak bağış alan STK'ların %55'i almış oldukları bağışların ardından bağışçı kişiye SMS, e-posta vb. araçlar ile bilgilendirme yapıyor.
- + STK'ların şeffaflık endeks skoru ortama olarak 56.6 olarak puanlanıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + STK'ların şeffaflık endeksini değerlendirebilir ve bu değerlendirmeleri açık bir şekilde paylaşarak daha yüksek şeffaflığı teşvik edebilir.
- + STK'lara öz denetim mekanizmalarını güçlendirmeleri konusunda rehberlik ve destek sağlayabilir.
- + Eğitim programları ve kaynaklar aracılığıyla STK'ları iç denetim konusunda güçlendirecek projelere finansal destek sunabilir.
- + Bilgi paylaşımını artırmak için STK'lara yönelik bilgilendirici seminerler ve çalıştaylar düzenleyebilir.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + STK'lar iç denetim süreçlerini daha şeffaf ve anlaşılır hale getirmeli. İç denetim mekanizmalarını daha etkin ve şeffaf bir şekilde işletmek için standart prosedürler oluşturmalı.
- + STK'lar, faaliyet ve finansal raporlarını düzenli olarak yayınlarak şeffaf bir iletişim kurmalı. Raporlar, kurumsal web siteleri, sosyal medya ve diğer erişilebilir platformlar üzerinden hedef gruplara ulaştırılmalı.

- + STK'lar, bağışçıları daha sistematik ve standart bir şekilde bilgilendirmeli. Teknolojik araçlar kullanılarak, bağışçılara hızlı ve etkili bir şekilde bilgi paylaşımını sağlayacak inovatif yöntemler geliştirmeli.
- + Bağışlardan sonra SMS, e-posta gibi araçlar aktif bir şekilde kullanılmalı.

6. İletişim Araçları Kullanımı

Sonuçlar:

- + STK'lar hedef kitlesine en çok sosyal medya aracılığıyla ulaşıyor.
- + Bunu %23,3 ile görsel medya, TV programları, %21,8 ile yazılı basın (gazeteler, dergiler) takip ediyor. STK'ların %5,8'i hiçbir iletişim kanalına sahip değilken %55,2'si yalnızca 1 iletişim kanalı kullanıyor.
- + 2-5 arası kanal kullananların oranı %32 iken, 6 ve daha fazla iletişim kanalı kullananların oranı %7.
- + En aktif kullanılan mecraların başında Facebook (%41,8) ve Instagram (%34,7) yer alıyor.
- + En az kullanılan mecra ise LinkedIn: STK'ların %82,2'sinin LinkedIn hesabı yok.
- + STK'ların medya araçları kullanımları ortalama 40.6 olarak puanlanıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + Kamu idaresi, sivil toplumun iletişim kapasitesini artırmak amacıyla TRT ve Basın İlan Kurumu gibi kaynaklara yönelik şeffaf ve erişilebilir bir mevzuat geliştirmeli.
- + Sivil toplumun bu kurumlarla etkileşimini teşvik edecek politikalar oluşturulmalı.
- + Kamu spotları gibi devletin sahip olduğu iletişim kaynaklarının, sivil toplum tarafından kullanımını teşvik edecek düzenlemeler yapılmalı. Sivil toplumun bu kaynaklara daha etkin bir şekilde erişimini sağlayacak şeffaf ve açık mekanizmalar geliştirilmeli.
- + Kamu idaresi, medyanın bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamak için politika ve düzenlemeleri desteklemeli. Adil ve eşit bir medya ortamının oluşturulması için gerekli adımlar atılmalı.
- + Fon veren kuruluşlar, sivil toplumun medyayı etkin kullanmasına yönelik ücretsiz eğitim programları düzenleyebilir.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + STK'lar, LinkedIn gibi profesyonel ağlarda hesap açarak, iş dünyası ve profesyonellerle etkileşim kurabilirler. İş dünyası odaklı içeriklerle bu platformlarda varlık göstererek, potansiyel destekçiler ve iş birlikleri için olanaklar yaratabilirler.
- + STK'lar, medya ile daha sıkı ilişkiler kurarak haber değeri taşıyan içeriklerle basında daha fazla yer almaya çalışabilir.

7. Etki

Sonuçlar:

- + STK'lar geçtiğimiz 3 yıl boyunca yapılan değerlendirmeler sonucunda etkilerinin büyük oranda aynı kaldığını ifade ediyor.
- + Kamu kararları üzerindeki etkisinin arttığını söyleyenlerin oranı %13,1, diğer STK'lar üzerinde etkisinin arttığını söyleyenlerin oranı %21, hedef grupları üzerinde etkisinin arttığını söyleyenlerin oranı %24,7'de kalıyor.
- + STK'lar amaçları doğrultusunda yerel yönetimler, kamu kurumları veya diğer yerel ve ulusal otoriteler tarafından hazırlanan politikalara etki etme düzeyini %32 oranında "etkili değil" olarak değerlendiriyor. Etkili olduğunu söyleyenlerin oranı %29.
- + STK'ların yalnızca %26'sı çalışmaları sonucunda yerel politikalarda değişiklik olduğunu belirtirken ulusal politikalarda değişiklik olduğunu söyleyenlerin oranı %12,1.
- + Ortaya çıkan endekslerde etki endeksi 56,1 puan ile dördüncü sırada yer alıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + Karar vericiler, politika oluştururken sivil toplumun önerilerini kapsayıcı bir şekilde dikkate almalı.
- + Kararlara alım süreçlerinde, şeffaf prosedürlerle ve farklı politik yaklaşımlara saygı duyarak, etkili bir iş birliği içinde olunmalı.
- + Meclis komisyonu çalışmaları ve meclis çalışmaları sivil topluma açık hale getirilmeli.
- + Farklı yerelerde faaliyet gösterme özelliği gözetilerek, katılım için eşit fırsatlar sağlanmalı.
- + Sivil toplum, yerel faktörleri göz önünde bulundurarak karar alınan toplantılara çağrılmalı ve sadece görüş alınmayla yetinilmemeli, geri bildirim de sağlanmalı.

- + Tüm bakanlıklar ve yerel yönetimlerde sivil toplumla ilişkiler departmanları açılmalı. Bu departmanlar aracılığıyla etkili iletişim ve iş birliği imkanları artırılmalı.
- + Medyanın bağımsızlığı desteklenmeli ve kitlesel medya araçları, sivil topluma eşit bir şekilde yer vermeli. Sivil toplumun kamuoyunun kanaatlerini etkilemesi için medya aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşması teşvik edilmeli.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + Sivil toplum, sınırlı kaynaklarla çalışma, iletişim araçlarının çeşitliliğinin az olması ve beceri eksiklikleri gibi zorluklara karşı çözüm odaklı bir gelişim çabası içinde olmalı.
- + STK'lar, etki ölçümü ve değerlendirmesi konusunda daha kapsamlı ve etkili stratejiler benimsemeli.

8. Sürdürülebilirlik

Sonuçlar:

- + STK'ların %32'si hiçbir çalışmasının/projesinin etkisini ölçmüyor.
- + STK'ların %31'i kendi iç kaynakları ile 3 yıldan fazla süre finansal olarak kendilerini sürdürülebilir görüyor, %46'sının finansal sürdürülebilirlik öngörülleri 1 yılı geçmiyor.
- + STK'ların yalnızca %13'ünün mali kaynakları çeşitli, %42'si sürekli mali kaynaklara sahip.
- + STK'ların sürdürülebilirlik endeksi 38,5 puanda kalıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + Kamu idaresi tarafından yapılan denetimler sadece finansal değil, aynı zamanda sivil toplumun etkisini de izleyebilmeli.
- + STK'ların iktisadi işletmelerinin daha esnek bir şekilde sürdürülebilmesi için mevzuat yeniden gözden geçirilmeli.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + STK'lar, faaliyetlerinin etkilerini sürekli olarak izlemeli ve ölçmeli.

- + Şeffaflık, etkileşim stratejileri ve paydaşlarla iletişim, STK'ların sürdürülebilirlikleri için önemli alanlar arasında yer almalı.
- + STK'lar, toplumsal destek ve katılımı artırmak için çeşitli stratejiler geliştirmeli.
- + STK'lar, sürdürülebilirliklerini artırmak için stratejik planlamaya odaklanmalı. Uzun vadeli hedefler belirleme, risk analizi yapma ve değişen koşullara uyum sağlama konularında güçlü stratejiler geliştirmeli.
- + STK'lar, iç kapasitelerini güçlendirerek yönetim becerilerini, finansal yönetimi ve organizasyonel etkinliği artırmalı.
- + STK'lar, sürdürülebilir iş modelleri oluşturmak için çaba harcamalı. İktisadi işletmeler üzerinden gelir getiren projeler üreterek, bağış ve fonlara olan bağımlılıklarını azaltmalı.

9. Proje

Sonuçlar:

- + STK'ların %53,2'si faaliyet planlanması ve uygulanmasında nitelikli/uzman kişilerle çalışıyor.
- + STK'ların yalnızca %16,9'u son bir yıl içinde en az bir çalışanının proje eğitimi almış. %78'inde hiçbir çalışan son 1 yıl içinde proje eğitimi almamış.
- + Proje eğitimi alan çalışanı bulunan STK'ların ise yaklaşık %60'ı proje geliştirdiğini ve bir başvuruda bulunduğunu belirtiyor.
- + Kabul edilen projelerin oranı %25,3 olarak belirtilirken, reddedilen projelerin oranı %45,2 ve henüz sonuçlanmayan başvuruların oranı %29,4.
- + Ortaya çıkan endekslere göre 10,8 puanla proje endeksi en düşük puanı alıyor.

Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + Hibe/fon kaynaklarının çeşitliliği ve miktarının artması, Türkiye sivil toplumunun finansal zorluklarını aşmak adına önemli.
- + Kabul edilmeyen projelere hibe/fon veren kurumlar, daha net geri bildirimlerle STK'ların proje tasarlama kapasitelerini artırmalarına destek olmalı.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

- + Mevcut çalışanların proje hazırlama kapasitelerinin artırılması, etkili proje hazırlama ve yönetme konusunda STK'ların stratejilerinden biri olmalı. STK'lar, proje tasarlama becerilerini geliştirmek için çaba sarf etmeli.
- + Proje eğitimi veren kurumlar, çağrılarını daha geniş kitlelere ulaştırmalı ve kapsayıcı olmalı.
- + Türkiye genelinde özellikle yerel sivil toplumun nitelikli uzmanlara erişimindeki sorunun çözülmesi için STK'lar iş birliği yapabileceği tematik uzmanlık platformları oluşturabilir. Bu platform, bir STK veya sivil toplumla ilgilenen kamu kurumları tarafından kurulabilir.

10. İş birliği

Sonuçlar:

- + STK'lar, ortak çatı altında buluşamıyor. STK'ların %16'sı farklı ölçeklerdeki (yerel, ulusal, uluslararası) ağ ve/ya platformlara üyeyken bu yapıları etkili bulma oranı da %30 civarında kalıyor.
- + STK'ların %61,3'ü yerel/ulusal STK'larla, %88'i uluslararası/yabancı STK'larla, %84,3'ü ağlar/platformlarla, %77,6'sı bakanlıklarla, %91,2'si Cumhurbaşkanlığı birimleriyle, %68,1'i yereldeki merkezi kamu kurumlarıyla, %56,4'ü belediyelerle, %77,5'i üniversitelerle, %90,6'sı uluslararası fon kuruluşlarıyla ve %78,9'u özel sektörle hiç temasının olmadığını belirtiyor.
- + STK'ların yalnızca %27'si iş birlikleri sonucunda ortaya çıkan proje/çalışmalarının olduğunu ifade ediyor. Ortaya çıkan alt endekslerin puanlamasına göre, en düşük ikinci puanı 11,9 puanla iş birliği endeksi alıyor.

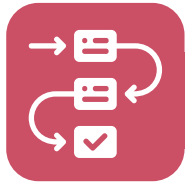
Kamu İdaresi/Fon Verenlere Yönelik Öneriler:

- + Kamu idaresi, sivil toplumla iş birliğine odaklanmak için var olan stratejisine sivil toplumla diyalogu etkin bir şekilde entegre etmeli.
- + Katılım ve iş birliği süreçlerinde tüm yerelliklerin katılımını gözetmek için mekanizmalar oluşturulmalı.

Sivil Topluma Yönelik Öneriler:

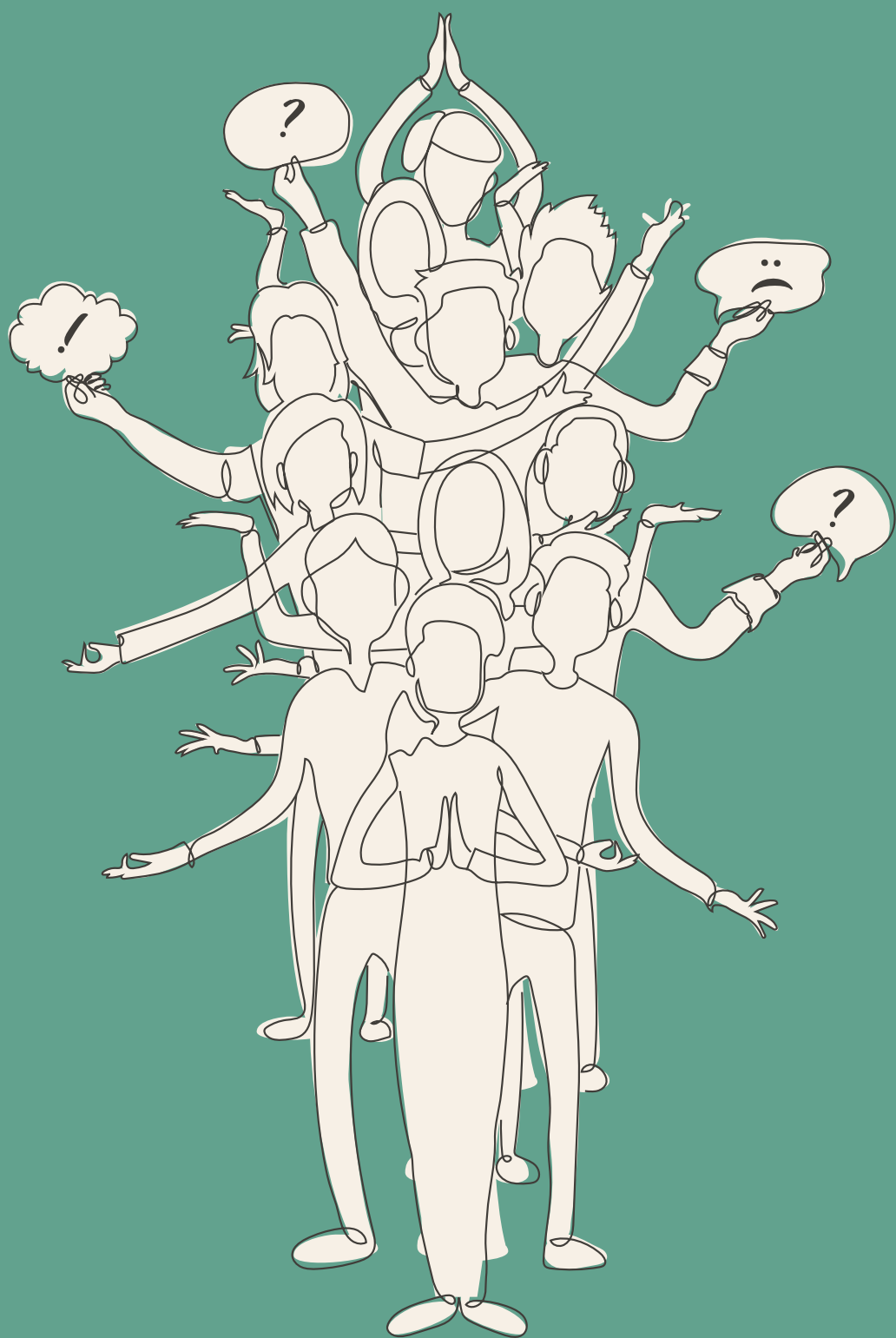
- + Sivil toplumun öncülüğünde kurulan ağlar ve platformlar, çalışma ölçeği ve tematik çeşitliliği gözeterek farklı STK'ları bir araya getirmeli. Kapsayıcı yapılar oluşturularak, farklı görüşlerin bir arada olduğu platformlar sivil toplumun etkinliğini artırabilir.

- + Ağlar ve platformlar kurulurken, hedefler ve etki göstergeleri net bir şekilde tanımlanmalı.
- + Ağlar ve platformların finansal ve yönetsel zorluklarla başa çıkabilmek için sürdürülebilirlik stratejileri geliştirilmeli.
- + Sivil toplum, kamudaki muhatabını net bir şekilde tanıyarak, eşit, şeffaf ve erişilebilir ilişki ve iş birlikleri kurmalı.
- + STK'lar, üniversiteleri önemli bir paydaş olarak görmeli ve ilgili konularda iş birliklerini güçlendirmeye özen göstermeli. Üniversiteler de çoğulcu bir sivil toplum yapısıyla diyalog ve iş birliği geliştirmeli.

Genel Sonuç ve Öneriler

Tüm endekslerin ortalamalarını aldığımızda genel tabloda STK'ların gelişmişlik düzeyinin 39,4 olduğunu söyleyebiliriz. Bu rakam yukarıda endeks bazlı ifade edilen tüm olumsuz koşullara rağmen Türkiye'de sivil toplumun gelişim potansiyelini bir kez daha bizlere hatırlatıyor. Mevzuata yönelik sorunlar ve sivil toplumun itibarına yönelik sorunlar yalnızca sivil toplumun çabasıyla çözebileceği sorunlar değil elbette. Bu noktada, sivil toplumun kendi iç kapasitesini artırmasına yönelik çalışmaların ihtiyacı devam etmekle birlikte daha yapısal bir değişime, merkezi kamu başta olmak üzere tüm kamu idaresinin sivil toplumu gören, ihtiyaçlarına cevap veren ve bu anlamda değişime açık ve destekleyici bir pozisyon edinmesi durumunda yaptığımız araştırmanın sonuçlarının iyi yönde dönüşümünü birlikte izlememiz mümkün olabilecek. Bu noktada gelişimin sivil topluma düşen sorumluluklarını görüyor, bu yöndeki çalışmaların desteklenmesi için fon sağlayıcılar başta olmak üzere tüm ilgili paydaşları da bu konuda desteğe çağırıyoruz. Bir yandan da kamuyu da benzer şekilde sivil toplumu denetleyen bir konumdan destekleyen bir konuma evrilen bir bakış açısına davet etme sorumluluğu da hissediyoruz. Ancak bu şekilde sivil toplumun gelişimini tüm paydaşlar olarak olumlu bir şekilde etkilememiz mümkün olabilir.

Ekler

EK 1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ALT KATEGORİLERİ

	Sayı	Yüzde
Hemşeri Dernekleri	16577	13,8%
Belirli Bir alanla ilgili Dayanışma Dernekleri	15304	12,7%
İbadethane Yaptırma ve Yaşatmayı Amaçlayan Dernekler	14093	11,7%
İhtiyaç Sahiplerine Yardım	6686	5,6%
Dini Tesis Yaptırma ve Yaşatmayı Amaçlayan Dernekler	5658	4,7%
Örgün ve Yaygın Eğitim Alanlarında Faaliyet gösteren Dernekler	4386	3,7%
Toplum Kültürünü Yaşatma	3933	3,3%
Spor (Spor kulüpleri ve üst kuruluşları)	3474	2,9%
Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri	2839	2,4%
Dini Faaliyetleri Gerçekleştirmeye Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	2532	2,1%
Eğitim Alanında Araştırma Yapan Dernekler	2414	2,0%
Sanat	2398	2,0%
Toplumsal Gelişim Dernekleri	2037	1,7%
Sanayici ve İşadamı	1956	1,6%
Gençlik ve Spor	1913	1,6%
Esnaf	1838	1,5%
İmar, Şehircilik Ve Kalkındırma	1699	1,4%
Toplum ve Kişi Sağlığını Korumaya Yönelik Dernekler	1655	1,4%
Çevre, Su ve Doğal Hayatı Koruma	1582	1,3%
Hayvanları Koruma	1554	1,3%
Mezun Dernekleri	1345	1,1%
Avcılık ve Atıcılık	1283	1,1%
İhtisas Meslekleri	1245	1,0%
Sosyo Politik Alanlarda Faaliyet Gösterenler	1162	1,0%
Bireysel Öğreti Dernekler	1152	1,0%
Sağlık İhtisas ve Araştırma Dernekleri	1121	0,9%
Kadın Hakları	997	0,8%
Turizm	991	0,8%
Bedensel (Ortopedik) Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	857	0,7%
Gençlik	838	0,7%
Kamu Kurumlarını ve Kamu Hizmetlerini Destekleyen Dernekler	751	0,6%

Taraftar	735	0,6%
Özel sektör Çalışanları	677	0,6%
Yerel Yöneticiler	670	0,6%
İlk yardım, Acil Durum ve Kurtarma	619	0,5%
Sportif meslek grupları	580	0,5%
Medya (Medya mesleki bir birliktelik olup diğer guruplara uymamaktadır)	579	0,5%
İnsan Hakları	577	0,5%
Emekli	566	0,5%
Zihinsel Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	537	0,4%
Görme Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	522	0,4%
Gıda ve Tarım	514	0,4%
Hayvancılık (balıkçılık, arıcılık, ipekböceği, sütçülük vb.)	514	0,4%
Uluslar Arası İşbirliği Dernekleri	476	0,4%
İşitme ve Konuşma Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	462	0,4%
Tarihi Eserlerin Korunması (Tarihi değerinde olan binaların onarım ve korunmasını hedefler)	457	0,4%
Otistik Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	442	0,4%
Genel Hükümlere Göre Kurulan Dernekler (4721)	423	0,4%
Balkanlar	396	0,3%
Folklor	385	0,3%
Hasta Hakları ve Dayanışmasına Yönelik Dernekler	371	0,3%
Spastik Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	367	0,3%
Dil ve Edebiyat	343	0,3%
İmalat ve Sanayi Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	338	0,3%
Çocuklara Yönelik Dernekler	299	0,2%
Kafkaslar ve Kırım	287	0,2%
Kamu Personelini Destekleme Dernekleri	261	0,2%
Geleneksel sporlar	248	0,2%
Tüketici Hakları	245	0,2%
Özel Kanunla Kurulan Dernekler (2847)	135	0,1%
Orta Asya	124	0,1%
Uluslararası Teşekküller	115	0,1%
Yaşlılara Yönelik Dernekler	102	0,1%
Veteran (Masters)	101	0,1%
Engelli Sporu (Paralimpik, ampute)	81	0,1%
Ortadoğu	77	0,1%
Cinsiyet Farklılıklarına Yönelik Dernekler	75	0,1%
Kıbrıs ve Akdeniz	58	0,0%
Uzakdoğu	52	0,0%
Merkezi Yurt Dışında bulunan Sivil Toplum kuruluşlarının Şube ve temsilcilikleri	35	0,0%
Çocuk	28	0,0%

EK 2. STK FAALİYETLERİ

	Yüzde
Eğitim	21,9%
İnsani Yardım / Yardım	19,1%
İnanç / Dini Kimlik	12,5%
Kültür – Sanat	8,6%
Çevre / İklim Değişikliği / Doğa Koruma	8,0%
Çocuk	7,5%
Gençlik	6,5%
İnsan Hakları	6,4%
Araştırma / İzleme	6,0%
Spor / Fiziksel Aktivite	5,8%
Kadın / Toplumsal cinsiyet	5,3%
Hayvan Hakları	3,7%
Bilim / Teknoloji	3,1%
Mesleki / Sektörel	2,5%
Sivil Toplum	2,5%
Siyaset / Düşünce	2,1%
Engelli	2,1%
Girişimcilik / Sosyal Girişimcilik	2,0%
Sağlık	1,8%
Gıda / Tarım	1,7%
Mülteci / Göç	1,5%
Kalkınma	1,3%
İşçi Hakları	1,0%
Demokrasi	0,9%
Semt / Mahalle	0,9%
LGBTİ+	0,4%
Kent	0,2%
Kooperatif	0,2%
Medya	0,2%

EK 3. TEKNİK BECERİ VE YETERLİLİK GÜVENİLİRLİK TESTİ

Cronbach's Alpha	N of Items
0.703	5

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Kuruluşunuzun organizasyonel beceri ve yeterlilik düzeyini 1-hiç yeterli değil ve 5- son derece yeterli olacak şekilde puanlar mısınız?	14.24	14.88	0.35	0.70
Kuruluşunuzun ekipman altyapısının (bilgisayar, tablet vb.) ne derece yeterli buluyorsunuz?	14.81	12.56	0.47	0.65
Kuruluşunuzun internet, telekonferans uygulamaları gibi uzaktan çalışmayı kolaylaştıracak araçlara uyum düzeyini ne derece başarılı bulduğunuzu 1 – Hiç başarılı değil ve 5- Son derece başarılı olacak şekilde puanlar mısınız?	14.80	11.53	0.49	0.65
Kuruluşunuz çalışanlarının teknolojik okuryazarlığını ne derece yeterli buluyorsunuz? 1- Hiç yeterli değil ve 5-Son derece yeterli olacak şekilde puanlar mısınız?	14.25	13.06	0.52	0.63
Kuruluşunuz gönüllülerinin teknolojik okuryazarlığını ne derece yeterli buluyorsunuz? 1- Hiç yeterli değil ve 5-Son derece yeterli olacak şekilde puanlar mısınız?	14.30	13.78	0.49	0.65

EK 4. ŞEFFAFLIK GÜVENİLİRLİK TESTİ

Cronbach's Alpha	N of Items
0.634	5

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Kuruluşunuz dış denetim mekanizmalarına sahip mi?	5.89	2.449	0.367	0.591
Yapmış olduğunuz projeler / çalışmalar ile ilgili kamuoyuna açık ve anlaşılır şekilde bilgilendirme yapıyor mu?	6.14	2.364	0.447	0.558
Kuruluşunuz kamuoyuna finansal raporları ile ilgili açık ve anlaşılır şekilde bilgilendirme yapıyor mu?	5.96	2.267	0.49	0.536
Almış olduğunuz bağışların ardından bağışçı kişiye bilgilendirme (SMS, E-posta vb.) yapıyor musunuz?	5.82	1.954	0.279	0.691
Kuruluşunuzda özdenetim mekanizmasına sahip misiniz?	6.16	2.329	0.489	0.542

Cronbach's Alpha	N of Items
0.901	10

Sayacağım medya araçlarını kuruluşunuzun iletişimi için ne derece aktif kullandığınızı 1 "hiç aktif kullanmıyoruz" ve 10 "son derece aktif kullanıyoruz olacak şekilde puanlar mısınız?	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Afişler-Billboardlar	18.35	84.361	0.605	0.894
Radyo / Online Radyo / Podcastler	18.62	89.323	0.497	0.9
Whatsapp/ Telegram benzeri anlık mesajlaşma grupları	17.22	84.092	0.457	0.908
Ulusal Yazılı Basın	18.47	81.267	0.795	0.882
E-posta grupları	18.26	84.264	0.586	0.895
Yerel Yazılı Basın	18.09	79.091	0.763	0.883
Ulusal Televizyonlar	18.61	83.95	0.716	0.887
Yerel Televizyonlar	18.52	84.509	0.681	0.889
İnternet Haber Siteleri	18.11	79.557	0.742	0.884
Dergiler ve diğer süreli yayınlar	18.45	81.66	0.76	0.884

